

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Ústav historických věd

**Georgi Dimitrov a jeho kult v Bulharsku a
Východním bloku**

Martina Pecinová

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Martina Pecinová
Osobní číslo: H14641
Studijní program: B7310 Filologie
Studijní obory: Historie (dvouoborové)
Slavistická studia zemí Evropské unie (dvouoborové): Bulhar-
ština
Název tématu: Georgi Dimitrov a jeho kult v Bulharsku a Východním bloku
Zadávací katedra: Katedra literární kultury a slavistiky

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Studentk/studentka v bakalářské práci zpracuje vývoj kultu osobnosti Georgi Dimitrova a jeho případné proměny v Bulharsku po druhé světové válce. Zaměří se i na odraz tohoto kultu v dalších zemích tzv. Východního bloku, vzhledem k roli jakou Dimitrov hrál v mezinárodním komunistickém hnutí. Součástí práce bude i srovnání obrazu Dimitrova za jeho života a po jeho smrti. Hlavními prameny budou dobové tiskoviny (propagační materiály, denní tisk), prameny osobní povahy, které budou konfrontovány se závěry odborné literatury.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

Bezstřtnijat vožd: sbornik chudožestveni materiali i spomeni za dr.Georgi Dimitrov, Sofia 1950.

Stela Blagoevová, Jiří Dimitrov, Praha 1952.

Československo uctívá památku Jiřího Dimitrova, Praha 1949.

Čestmír Amort, Jiří Dimitrov, Praha 1973.

The Diary of Georgi Dimitrov, ed. Ivo T. Banac, New Haven 2003.

Dimitrov mládeži, Praha 1950.

Jiří Dimitrov: krátký životopis, Praha 1947.

Jiří Dimitrov, 1892-1949-1982, Brno 1983.

Jiří Dimitrov a současnost, Brno 1973.

Mito Isusov, Georgi Dimitrov: žiznen pat i političeski idei, Sofia 2004.

Marietta Stankova, Georgi Dimitrov, a biography, London 2010.

Maria Todorova, "The Mausoleum of Georgi Dimitrov as lieu de mémoire," The Journal of Modern History Vol. 78, No. 2, June 2006, s. 377-411.

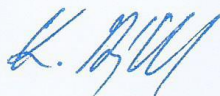
Životopis Georgiho Dimitrova, Praha 1973.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Zbyněk Vydra, Ph.D.**

Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2016**

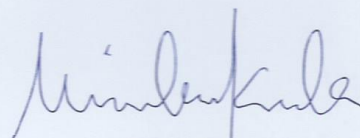
Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2017**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Miroslav Kouba, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2016

Prohlášení autora

Čestně prohlašuji, že tuto bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré prameny a sekundární literaturu, které jsem k práci využila, jsou citovány a uvedeny na konci práce v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích 23. listopadu 2017

Martina Pecinová

1	Úvod	1
2	Formování osobnosti Dimitra	3
2.1	Výchova	3
2.2	Vzdělání	4
2.3	Manželky a partnerské vztahy	6
2.3.1	První manželství	6
2.3.2	Druhé manželství	7
2.3.3	Potomci	8
2.4	Politika	9
2.4.1	Politické začátky	9
2.4.2	Lipský proces 21. září–23. prosince 1933	18
2.4.3	Období po Lipském procesu	23
2.4.4	Doba během 2. světové války a po ní	24
2.4.5	Nastolení komunistické diktatury v Bulharsku	26
2.5	Konec Dimitrova života	29
3	Kult osobnosti	32
3.1	Stalinův kult osobnosti „Stalinismus“	34
3.2	Kult osobnosti Georgi Dimitrova	38
3.3	Georgi Dimitrov, literatura a tisk	40
3.3.1	Díla Dimitrova	41
3.3.2	Díla o Dimitrovi	42
3.3.3	Dimitrov a mládež	44
3.4	Dimitrov a Československo	45
3.5	Dimitrův kult v Bulharsku	49
3.5.1	Mauzoleum	49
3.5.2	Dimitrovská pionýrská organizace "Septemvrijče"	54
3.5.3	Dimitrův rodný dům-Kovačevci	56
3.5.4	Řád Georgi Dimitrova	57
3.5.5	Dimitrovgrad	58
3.5.6	Dimitrovo	59
3.6	Dimitrův kult v zemích Východního bloku	59
3.6.1	Sovětský svaz	59
3.6.2	Československo	60
3.6.3	Východní Německo (NDR)	63
3.6.4	Srbsko	63
4	Závěr	65
5	Seznam pramenů a literatury	67

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala mému vedoucímu práce Mgr. Zbyňku Vydrovi, Ph. D. za jeho trpělivý přístup, poskytnuté materiály a pomoc při psaní bakalářské práce. Taktéž bych chtěla moc poděkovat Mgr. Michalovi Térovi, Ph. D., který mě motivoval ke studiu a v případě jakýchkoli dotazů tu vždy byl jak pro mě, tak i pro ostatní studenty slavistiky.

V neposlední řadě bych chtěla poděkovat i svým rodičům, kteří mě při psaní a studiu celou dobu podporovali.

Anotace

Tato bakalářská práce je věnována Georgi Dimitrovi. Tento Bulhar vešel do povědomí lidí už v první čtvrtině 20. století, kdy se účastnil a často i sám pořádal stávkové akce dělníků v Bulharsku a bojoval za jejich práva. Nicméně asi nejvíce vstoupil do povědomí nejen Bulharům, ale prakticky celému světu při procesu obhajoby požáru Říšského sněmu v roce 1933, tzv. Lipský proces. Po úspěchu a propuštění z vězení měl od této doby Dimitrov ještě větší ohlas veřejnosti celého světa. A to mu vydrželo až do konce jeho života, po jeho smrti je jeho kult rozšířen ještě více a je velmi zajímavé pozorovat, kde všude bylo v té době možné pozorovat Dimitrovův kult osobnosti.

Klíčová slova

Georgi Dimitrov, Bulharsko, komunismus, 20. století, Lipský proces

Annotation

This bachelor thesis is dedicated to Georgi Dimitrov. This Bulgarian became known in the first quarter of the 20th century when he participated and often also organized workers strikes in Bulgaria and fought for their rights. But he's mostly known also by foreigners, not just Bulgarians, thanks to the process of defending the fire of the Reichstag in 1933 called Leipzig Trial. After his success and release from prison, Dimitrov had received even greater public recognition ever since around the whole world. And it lasted until the end of his life, after his death his cult is spreaded even more and it's very interesting to see at that time it was possible to observe Dimitrov's personality cult.

Keywords

Georgi Dimitrov, Bulgaria, communism, 20th century, Leipzig Trial

1 Úvod

Když se řekne jméno Georgi Dimitrov, žáci základní školy pravděpodobně nebudou vědět, o jakou osobu se jedná. Studenti střední školy či oblíbenci historie by už mohli zařadit alespoň lokalitu působení této osobnosti v kontextu 20. století. Já jsem se s touto osobností setkala letmo při studiu na gymnáziu, ale hlouběji až při studiu na vysoké škole. Udivilo mě, o jakou osobnost se jedná, ale přitom o tomto muži veřejnost mnoho informací nemá. Pokud je jméno Dimitrova zmíněno v českých středoškolských učebnicích 20. století, tak jen na pár vět a toť vše. Nicméně jeho jméno nechybí v žádné významné encyklopedii. Při tom význam tohoto muže byl v té době pro Bulharsko velmi klíčový.

Georgi Dimitrov se věnoval přes 47 let radikálnímu komunismu, patřil k bojovníkům proti fašismu té doby. Už od mladého věku se zajímal o problematiku dělnické vrstvy, často se účastnil či přímo vedl stávky pracujících. Přispěl významným podílem k utváření strategie a taktiky boje proti nebezpečí fašismu a proti válce. Byl vůdcem Kominterny. Jedná se o hlavního aktéra Lipského procesu. Posledních patnáct let první poloviny 20. století se stal hlavní figurou mezinárodního hnutí. Zastával funkci generálního tajemníka komunistické internacionály (jednalo se o posledního generálního tajemníka vůbec, neboť Stalin následně tuto organizaci ruší). Inicioval komunistický režim v Bulharsku. Byl dobrým řečníkem na veřejných setkáních, měl všeobecný respekt u veřejnosti. Nemyslím jen Bulhary, ale lidé prakticky z celého Balkánu a zbytku Evropy.

Jeho jméno a osobnost se staly symbolem vytrvalosti pro dělnickou třídu. Přidal se do řad bulharského proletariátu prakticky jako mladý a nezkušený třináctiletý chlapec. Pod křídly Dimitra Blagoeva (zakladatele Komunistické strany) a jeho spolupracovníků, se Dimitrov učil novým věcem a stal se reprezentantem bulharské dělnické třídy. Jedná se o jednu z klíčových osob pro Bulharsko ve 20. století. Jak zásadní osoba to v té době byla, můžeme dokázat na faktu výstavby mauzolea a také kolik lidí z celého světa přišlo na jeho pohřeb. Po jeho smrti se následně rozvinul kult jeho osobnosti, a to nejen po Bulharsku, ale i v dalších okolních státech po vzoru Stalina.

Má práce je rozdělena na dvě větší kapitoly a mnoho dalších na sebe logicky navazujících podkapitol. V první kapitole bude osobnost Dimitrova představena od útlého

věku až po jeho smrt. V této kapitole bude tedy popsáno jeho rodinné zázemí, jeho dvě manželství, potomci, ale také politika a jeho důležité činy, což bude jedna z hlavních podkapitol této kapitoly. Ve druhé kapitole se poté budu věnovat hlavně samotnému kultu Georgi Dimitrova v jeho rodném Bulharsku. A vzhledem k tomu, že on sám se prakticky celý život vyskytoval a pracoval v tehdejší Sovětském svazu a v zemích tzv. Východního bloku, tak i tam se jeho kult rozšířil, což je náplň podkapitol.

Cílem práce je zjištění, jakým způsobem a na jakých základech Dimitrov svůj kult osobnosti budoval, jak se mu ho dařilo udržovat, k čemu sloužil a jaké důsledky měl po jeho smrti. K práci bych ráda využila a čerpala hlavně z bulharských a českých, popř. i ruských či anglických, biografii o osobě Georgi Dimitrova, z jeho vlastního později otištěného deníku, z odborných prací a článků, ale následně i např. z dostupného periodického tisku či propagačních materiálů té doby. Vzhledem k tomu, že mnoho prací vzniklo během jeho života nebo pár let po jeho smrti, práce jsou ovlivněny propagandou.

Původně jsem chtěla čerpat hlavně z dobového denního bulharského a ruského tisku, ale díky rekonstrukci skladiště v Hostivaři Slovanské knihovny v Praze, kde je tisk z této doby uložen, není prakticky žádný exemplář čtenářům po dobu rekonstrukce přístupný. I tak mi laskavé pracovnice Slovanské knihovny umožnily k nastudování mnoho jiné vhodné literatury, která se v tomto skladu nachází a čtenáři po dobu rekonstrukce nemají k těmto exemplářům přístup. Jsem jim za to moc vděčná, jelikož vím, že nikde jinde v Čechách bych tuto literaturu nesehnala.

2 Formování osobnosti Dimitra

2.1 Výchova

Georgi Michajlovič Dimitrov se narodil 18. 6. 1882 v malé vesničce Kovačevci blízko většího města Perniku na dnešním západě Bulharska, asi 70 km západně od Sofie (v té době patří Kovačevci pod Makedonii, ale v této oblasti se nachází hojná bulharská menšina). Jeho rodiče, otec Dimitr Michajlov a matka Paraškeva Doseva, byli oba protestanti. Otec byl řemeslník, vyráběl pokrývky hlavy pro muže, matka pracovala v domácnosti a na malém kousku pole. Na malém městě šel obchod otce velmi těžko, a i když byl otec velmi pracovitý a pracoval každý den od rána do večera, jeho výdělek tomu neodpovídal. Rozhodli se proto, že se celá rodina přestěhuje do většího města. Z rodného města Kovačevci se tedy v roce 1886 (Dimitrovy byly 4 roky) přestěhovali do vlastního domku na okraj hlavního města Sofie v dělnické čtvrti Jučbunar, do Opolčenské ulice č. 66.¹

S ohledem na větší rodinu a stěhování, Georgi byl nejstarší a prvorozený z jeho šesti bratrů a dvou sester, bylo potřeba šetřit finance a umět si odříkávat určité věci, které byly pro jiné vrstevníky té doby běžné. Sourozenci byli vedeni k dennodenní pomoci v domácnosti, respektu obou rodičů a spolupráci už od mladého věku. Matka jim často zdůrazňovala, že je třeba milovat a být vděčný za pracující lid, a naopak nenávidět jejich tyrany. Tři z jeho sourozenců (bratři Nikola, Kostadin a Todorov) bohužel tragicky zahynuli už v mladším věku.

Rodiče Dimitrova byly rolnického původu, v době narození malého Dimitra se jednalo o relativně průměrnou rodinu spíše nižší třídy. Následně po několika letech otcova podnikání byla jejich finanční situace o mnoho lepší.

Informace o prvních letech Dimitrova života až do dospělosti jsou velmi vzácné. Dimitrova náklonnost směřovala spíše k jeho matce, možná i právě proto, že s matkou trávil mnoho času, zatímco jeho otec pracoval v obchodě. Ta byla později označována jako „bojovnice za spravedlnost“, otce ve svých biografiích zmiňoval jen zřídka kdy. Jeho otec umírá relativně brzy, v roce 1912.² Asi nejvíce šokující bylo, že byl vychováván v náručí

¹ IVANOV, Mitko. *Georgi Dimitrov a žurnalistika*. Praha: Novinář, 1982. s. 22.

² BLAGOEVA, Stela. *Georgi Dimitrov: Biograf. Očerk*. Sofía: Izdatelstvo na Bălg. rabot. partija (komunisti), 1948. s. 10.

evangelické církve (menšina protestantské denominace v pravoslavném Bulharsku) po vzoru jeho rodičů.

Podle výpovědi nejstarší sestry byl Dimitrov v dětství velmi živé, optimistické a aktivní dítě. Na druhou stranu byl ale velmi dobře vychován a jednalo se o přirozeně inteligentní dítě, které se zabývalo jen tím, co jeho samotného bavilo a zajímalo.³ Malý Dimitrov se stal tvrdohlavým, ale zároveň optimistickým, odolným a vzpurným, vždy si šel za svým cílem, snažil se bojovat a nevzdával se předem. Občas byl taktéž neukázněný, ale nejednalo se o nic extrémního.

V deseti letech se nepohodl s místním pastorem evangelické církve a byl mu zakázán přístup do nedělní školy. Dopadlo to tak, že nakonec přestal chodit na místní bohoslužby úplně a ukončil i své jiné aktivity v církvi. V roce 1896 z církve definitivně odešel a tím se rozešel se svojí vírou. Jeho rodiče to zpočátku těžce nesli, často se s Dimitrem kvůli tomu nepohodli, nicméně časem se s tím vyrovnali. Nicméně od té doby se jeho rodiče snažili konverzovat s ním o všem možném, jen ne o víře a náboženství. Ale díky tomu, že Dimitrov následně zakládá noviny plné satiry, které se nazývaly „*Kukuringoo*“, kde hlavním terčem byli shodou okolností kněží, náboženství a víra. Díky tomu vzniklo mnoho nových konfliktů a nedorozumění mezi rodiči a příbuznými.⁴

Dimitrov byl nejstarší syn z mnohačetné rodiny, ale je pozoruhodné, že nejevil prakticky žádný zájem o otcův prosperující obchod v Sofii. Údajně se mu nezamlouvala špína, zápach a hluk hlavního města a také zdravotní problémy s tím spojené.

2.2 Vzdělání

Stereotypní školní rutina se mu úplně nelíbila, do školy chodil velmi nerad. Ve dvanácti letech, po absolvování 6. třídy, školu opustil, jelikož si to jeho rodina dále nemůže finančně dovolit. A shodou okolností se také u Dimitra objevují prvotní zdravotní problémy a jeho dlouhodobá léčba mu nedovolila chodit každý den do školy. Poté (v roce 1894) se mu naskytla možnost práce v tiskárně „*Liberální klub*“⁵, pro práci se rozhodl a dost si to tam oblíbil. Poprvé se tam dostává do styku s dělnickou třídou, což následně ovlivnilo prakticky celý jeho život. Dělníci v typografických závodech v Bulharsku patřili

³ STANKOVA, Marietta. *Georgi Dimitrov: a biography*. New York: Communist lives, 2010. s. 56. ISBN 978-1845117283.

⁴ Tamtéž, s. 57.

⁵ IVANOV, Mitko. *Georgi Dimitrov a žurnalistika*. Praha: Novinář, 1982. s. 13.

k nejvzdělanější a nejrevolučnější skupině proletariátu té doby a jako první založili Bulharskou typografickou společnost.⁶ Mladý Dimitrov se učil hlavně od nich. Velmi rychle se z něj stala vůdčí populární osobnost odborového hnutí už v tak mladém věku.

Dimitra zvláště zaujaly noviny a čtením politického tisku si krátil veškeré své volné chvíle. Zajímal se o domácí, ale i mezinárodní zpravodajství, a hlavně ho zajímaly bulharské politické debaty. Převážně četl denní tisk jako „*Rabotničeski vestnik*“, „*Narod*“, „*Rabotnik*“, „*Socialist*“ a časopisy „*Novo vreme*“, „*Delo*“, „*Trud*“ a jiné.⁷ Všechny vážnější události byly každodenní konverzací mezi všemi spolupracovníky v tiskárně. Mezi jeho oblíbené autory patřili Alexandr Sergejevič Puškin, Michail Jurjevič Lermontov, Christo Botev, Ivan Vazov, Dante Alighieri, Honoré de Balzac nebo Charles Dickens.⁸ Poprvé se tu seznamuje s díly Marxe a Engelse nebo Lenina.⁹ Byl za tu možnost moc rád, jelikož v té době možnost četby děl evropských marxistických myslitelů v originále byla prakticky nulová. Nejdostupnější byla bulharskému čtenáři ruská literatura, a to právě díky podobnosti obou slovanských jazyků a překlad nebyl mnohdy ani potřeba. Pro Dimitra to bylo zajímavé a vzrušující čtení, to v něm vyvolalo brzy posedlost psaného slova, která se projevovala i po zbytek jeho života. Velmi si oblíbil politický pamflet „*Co dělat?*“ od Nikolaje Černyševského¹⁰. Tento román hrál velkou roli ve vytváření jeho názorů a myšlenek, a celkově v té době měl tento román v Bulharsku neobvykle silný vliv.¹¹

V patnácti letech napsal mladý Dimitrov svůj první článek do místních novin a v sedmácti letech se stal knihovníkem spolku „*Bratrstvo*“.¹² Rok poté, v roce 1899, se Dimitrov stal knihovníkem odborové organizace tiskařů.¹³ Byl horlivým a populárním účastníkem různých společenských akcí, což byla část života odborové organizace. Jednalo se převážně o víkendové pěší výšlapy na významná místa v okolí, časté návštěvy některých z mnoha klášterů v horách okolo Sofie nebo večerní akce. Piknik na kolech byl doprovázen

⁶ BYSTRICKÝ, Valerián. *Revolucionár Georgi Dimitrov*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1972. Knižnica stredoškolskej mládeže, s. 11.

⁷ SAVOVA, Elena. *Georgi Dimitrov – letopis za života i revoljucionnata mu dejnost*. Sofija: Izdatelstvo na balgarskata akademija na naukite. 1982, s. 15.

⁸ BYSTRICKÝ, Valerián. *Revolucionár Georgi Dimitrov*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo: Knižnica stredoškolskej mládeže, 1972. s. 13.

⁹ Tamtéž, s. 13.

¹⁰ Nikolaj Gavrilovič Černyševskij (182-1889) – významný ruský publicista a literární kritik, představitel revoluční demokracie, důsledný odpůrce carského absolutismu.

¹¹ DIMITROV, Georgi. *Dimitrov mládeži*. Praha: Mladá Fronta, 1950. s. 13.

¹² BYSTRICKÝ, Valerián. *Revolucionár Georgi Dimitrov*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo: Knižnica stredoškolskej mládeže. 1972. s. 11.

¹³ IVANOV, Mitko. *Georgi Dimitrov a žurnalistika*. Praha: Novinář, 1982. s. 13.

prezentacemi o aktuálních politických a odborových záležitostech, recenzemi literatury nebo oslavami historických událostí.

Nicméně práce v tiskárně neměla zcela pozitivní vliv na jeho zdravotní stav. Už v mladším věku překonal dlouhodobější chorobu, kvůli které přestal chodit do školy, a během jeho působení v tiskárně mu hrozilo, že opět těžko onemocní. Na radu svých rodičů a přátel tedy odešel v únoru 1903 do městečka Samokov, kde našel lepší prostředí a vyhovující práci.¹⁴ Díky jeho snahám o rozšíření marxistických myšlenek mezi jiné mladé žáky a studenty byl ze Samokova zanedlouho vyhozen a vrací se zpět do hlavního města.

2.3 Manželky a partnerské vztahy

2.3.1 První manželství

V roce 1906, když mu bylo 24 let, se mladý Dimitrov poprvé oženil. Jeho nastávající byla stejně stará úspěšná módní návrhářka Ljubica Ivoševičová ze Srbska (tehdejší Jugoslávie), z města Kragujevac.¹⁵ Dlouhou dobu žila ve Vídni, kde pracovala jako švadlena.¹⁶ Do Bulharska přichází v roce 1902.¹⁷ Shodou okolností se stala aktivistkou dělnického hnutí a poprvé se setkávají s Dimitrovem v roce 1903 při společenské akci v nedaleko Sofie. Taktéž následovala trnitou cestu proletářské revoluce po boku Dimitrova. Vynaložila mnoho úsilí a obětí k rozvoji Dimitrovy kariéry.

V tomto směru si manželé velmi dobře rozuměli a doma vedli často debaty na různá politická témata. Jejich manželství bylo spokojené a šťastné, obě silné individuality se navzájem doplňovaly. Společní kamarádi tvrdili, že mají ideální manželství. V jednom z dopisů z roku 1918 mu Ljubica psala, že „*je nemožné mít tolik štěstí*“¹⁸, čímž právě narážela na jejich vzájemně se doplňující individuality a velmi šťastné manželství. Ona Dimitra učila němčinu, kterou sama ovládala na výbornou, často se s ním účastnila dělnických bojů a byla funkcionářkou ženského hnutí.¹⁹ V době po potlačení Záříjového

¹⁴ SAVOVA, Elena. *Georgi Dimitrov – letopis za života i revoljucionnata mu dejnost*. Sofija: Izdatelstvo na balgarskata akademija na naukite, 1982, s. 23.

¹⁵ CHANDŽINIKOLOV, Veselin. *Životopis Georgiho Dimitrova*. Praha: Svoboda, 1973.

¹⁶ IVANOV, Mitko. *Georgi Dimitrov a žurnalistika*. Praha: Novinář, 1982, s. 22.

¹⁷ CHANDŽINIKOLOV, Veselin. *Životopis Georgiho Dimitrova*. Praha: Svoboda, 1973.

¹⁸ KOSEVA, Cvetana. *Ljubov prez rešetkite: ljubovnite pisma na Georgi Dimitrov i Ljubica Ivoševič*. Sofija: Slance, 2011, s. 5.

¹⁹ IVANOV, Mitko. *Georgi Dimitrov a žurnalistika*. Praha: Novinář, 1982, s. 22.

povstání v roce 1923 spolu odešli z Bulharska do emigrace, po několika letech se ale vracejí zpět.

Její zdravotní stav se postupem času zhoršil hlavně díky psychickému onemocnění. Snášela velmi špatně Dimitrovo cestování v ilegalitě, stále skrývání a jeho častý pobyt ve vězení. Byla hospitalizována do sanatoria a doktoři slibovali zlepšení. Její stav se ale nelepšil, a naopak byl stále horší a horší. V květnu 1933 (jen pár měsíců po Lipském procese) Dimitrova milovaná manželka v Moskvě zemřela. Pravděpodobně si vzala sama život a tím ukončila své dlouhodobé trápení. Pro Dimitra to byl velký šok, jelikož ani on, ani okolí to nečekalo. On byl v tu dobu ve vězení a tuto smutnou zprávu se dozvěděl až poté díky korespondenci se svou matkou. Následující týdny a měsíce po její smrti byly pro něj dost psychicky náročné. S Ljubicou prožil krásných 27 let manželství.

2.3.2 Druhé manželství

Je známé, že v Berlíně a ve Vídni se po jeho boku objevovalo hned několik žen najednou, i přesto, že byl v té době ženatý. Jmenovitě to byly hlavně Klara Mienner, Ani Krueger a Rosa Fleischmannová. S Klarou a Ani se potkal v roce 1926 a představil se jim jako spisovatel Jan Shaafsma. Velmi často jim vozil ze svých cest šperky či oblečení nebo sladkosti pro Aniny děti. Na jednu stranu se choval k Aně jako partner a byli spolu v kontaktu v té době více než byl Dimitrov v kontaktu se svou manželkou. V červnu se mu ale Ana dlouho neozvala, začal panikařit a tím vlastně i jejich vztah skončil.²⁰

Následně se důvěrně sblíží s Rosou Fleischmanovou, s jeho pomocnicí z Rakouska. Právě v tuto dobu, krátce po Lipském procese, se Dimitrov dozvídá informaci o manželčině sebevraždě. Je z toho všeho psychicky dost zdrcen, jeho zdravotní stav se o mnoho zhoršil, je dokonce nucen si vzít první dlouhodobější volno z práce k rekonvalescenci. Po jeho boku se často vyskytuje Rosa, která mu pomáhá toto období překonat a díky ní se cítí mnohem lépe. Byli si tak blízcí, že se rozhodli v roce 1934 uzavřít manželství a následně poté společně odjíždí do Moskvy. Rosiny rodiče byly židovského původu, žili nejdřív v Československu, v Boskovicích, poté emigrovali do Německa a po Rosině svatbě odchází celá její rodina společně s ní a Dimitrovem do Moskvy.

²⁰ STANKOVA, Marietta. *Georgi Dimitrov: a biography*. New York, 2010. s. 107. ISBN 978-1845117283.

2.3.3 Potomci

První manželství Dimitrova s Ljubicou bylo bezdětné. Dva roky po svatbě s Rosou, v roce 1936, se manželům narodil první syn Mít'a. Dimitrov měl se synem velmi dobrý vztah a měl ho moc rád. Byl to jeho první potomek, takže je zcela přirozené, že si roli otce velmi užíval. Trávil s Mít'ou mnoho volného času, často jezdili na chatu nedaleko vesničky Mešterino²¹ a pokud přijeli kamarádi nebo příbuzní na návštěvu, Dimitrov jim hned ukazoval společné fotografie se synkem. Štěstí jim ale nepřálo a Mít'a v mladém věku sedmi let umírá. Zpočátku to vypadalo na obyčejnou bolest v krku, když mu ale udělali patřičná vyšetření v nemocnici, ukázalo se, že se jedná o záškrť, a na léčbu už bylo bohužel pozdě. Synek byl pochován na Novoděvičském hřbitově v Moskvě.²² Dimitrov a Rosa byly z této ztráty velmi nešťastní a na hřbitově spolu trávili každou volnou chvíli. Poté se stěhují zpět do Bulharska nedaleko Varny k Černému moři. Rosa tu ale není úplně šťastná, přirozeně se jí stýská po Moskvě a cítí se tu osamělá (její rodiče zůstali Moskvě). V Bulharsku neměla moc kamarádů, a tak se začíná věnovat charitativní činnosti.

Po delší době, v roce 1944, se rozhodnou pro adopci dvou dětí. První z nich byla Čičanka Fanja, dcera revolucionáře Vanha-Mina.²³ A druhým byl tříletý bulharský chlapec Bojko, syn plevenského revolucionáře Kosty Zlatareva (oba jeho rodiče byli zabiti fašisty jako partyzáni).²⁴ Od této chvíle byli oba rodiče opět šťastní. S dětmi trávili veškerý volný čas a brali je jako jejich vlastní, cítili se opět jako šťastná rodina.

Dimitrov si bohužel tolik vytouženého syna dlouho neužil, když bylo Bojkovi osm let, Dimitrov náhle umírá. Manželka Rosa zůstala nadále se synem v Moskvě a přála si, aby měl syn dobré vzdělání. Po absolvování studií na Institutu mezinárodních vztahů v Moskvě roku 1963 vstoupil po vzoru otce do vysoké komunistické politiky, a je jen velká škoda, že ho otec nemohl při těchto aktivitách sledovat, protože by na něj byl zcela jistě patřičně pyšný.²⁵ Vykonával několik stranických a diplomatických postů – působil jako

²¹ BANAC, Ivo. *The Diary of Georgi Dimitrov 1933-1949 (Annals of Communism Series)*. Yale University Press, 2012. s. 45. ISBN 978-0300191448.

²² IVANOV, Mitko. *Georgi Dimitrov a žurnalistika*. Praha: Novinář, 1982. s. 23.

²³ RUSINOV, Spas. *Georgi Dimitrov (1882-1949)*. Sofija: Sofija-Press, 1972. s. 192.

²⁴ CRAMPTON, Richard. *A Short History of Modern Bulgaria*. Cambridge University Press. 1987. ISBN 978-0521273237.

²⁵ *Ohlasy – dění na Boskovicku. Příběhy z ghetta: Rosa Fleischmannová – první dáma Bulharska* 24. 6. 2016 [cit. 5. 4. 2017].

URL:<<http://www.ohlasy.info/clanky/2016/06/rosa-fleischmannova.html>>

bulharský zástupce OSN v New Yorku či jako velvyslanec v Havaně. Na přelomu let 1989 a 1990 se stává bulharským ministrem zahraničí, což je pravděpodobně vrchol jeho kariéry. Jeho další působení v politice je nejasné, jelikož informace nejsou dostupné. Není ani zcela jasné, kde se syn Dimitrova v dnešní době nachází. S největší pravděpodobností asi v Sofii, ale může to být i jiné město na území Bulharska.

2.4 Politika

2.4.1 Politické začátky

Georgi se začal zajímat o politickou práci sociálnědemokratické strany (leví socialisté) v jeho dvaceti letech a na jaře v roce 1902, se stává jejím členem. Aktivně se účastnil na práci strany a zapojoval se do politické činnosti. Často se také podílel na stávkových bojích a shromáždění pracovníků v Sofii, po vzoru Stalina. Ve straně se rychle stal oblíbeným. Inspiroval se u zkušenějších kolegů a chtěl se také dovzdělat – začal proto chodit do večerní školy na kurzy, kde si doplnil chybějící vzdělání a vědomosti. Tím se připravoval na kariéru revolucionáře. Nejzajímavějšími přednáškami pro něj byla rétorika a přednášky, které měli na starosti Dimitar Blagoev nebo Georgi Kirkov, jelikož se seznamoval s marxismem a osvojoval si základy marxistické teorie.²⁶ Ve volném čase se snažil i o rozšíření kulturního obzoru v oblasti divadla, historie nebo literatury Bulharska. Dimitar Blagoev se tehdy stává velkým vzorem a inspirací pro Dimitra.

V roce 1903 nastal rozkol v organizaci sociálnědemokratické strany. Rozkol měl rozhodující význam na rozvoj pracovníků revolučního hnutí Bulharska.

11. kongres bulharských dělníků sociálnědemokratické strany (levé křídlo socialistů) byl uspořádán v Plovdivu ve dnech 8. - 21. července 1904. Dimitrov tu byl zvolen jako jeden z jednatelů a člen statutární komise. Na kongresu byly odsouhlaseny základní principy pro založení Odborové organizace pro dělníky. Dimitrovi bylo v té době pouhých 22 let a už byl zvolen členem rady organizace. Snažil se být co nejvíce v kontaktu s dělníky, řešil s nimi různé problémy, pomáhal řídit jejich boje na obranu ekonomických zájmů a organizoval veřejné setkání či stávky.

²⁶ BYSTRICKÝ, Valerián. *Revolucionár Georgi Dimitrov*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo: Knižnica stredoškolskej mládeže, 1972. s. 14.

Jak už bylo řečeno, Dimitrov spolu s Kolarovem se velmi často účastnili vedení dělnických stávek. Nevýznamnější a první masová stávka Bulharska se konala již 18. července 1906 v Perniku a trvala celkem 35 dní. Horníci tu protestovali proti těžkým pracovním podmínkám a někteří z nich byli spolu s Dimitrovem uvězněni. Výsledek stávky byl jen částečný. Vedení dolů se totiž rozhodlo po stávce propustit některé pracovníky.²⁷ Tento čin opět rozbouřil horníky a následovaly další protesty a stávky. Pracovníci se obrátili na ústřední výbor strany socialistů a prosili, aby jim byly poslány zkušené vůdci pro vedení další stávky. Do Perniku tedy míří Dimitrov s jeho spolupracovníkem Georgi Kirkovem a pořádají stávku v Sofii. Pod tímto tlakem bylo vládě jasné, že musí ustoupit a alespoň některé požadavky horníků splnit. Jednalo se o největší stávku havířů v Bulharsku té doby vůbec. Tím, že byl Dimitrov s dělníky v blízkém kontaktu, získal si jejich přesvědčení a důvěru. Jestliže někde vypukla stávka, Dimitrov usiloval o to, aby byl u toho. Účastnil se proto např. dalších stávek v Sofii, Plovdivu, Slivenu nebo v Jambolu.

V roce 1909 se stal tajemníkem odborového svazu. Do této funkce ho doporučil jeho spolupracovník, jeden ze zakladatelů Bulharské komunistické strany, bulharský marxista a významný novinář Georgi Kirkov.²⁸ Díky této pozici získal mladý Dimitrov mnohé zkušenosti a byl jedním z nejvýznamnějších v bulharské odborové organizaci. Jeho politická činnost se tím o dost rozšířila.

Na konci tohoto roku, 25. –27. prosince 1909, se Dimitrov účastnil první Balkánské sociálnědemokratické konference v srbském Bělehradě.²⁹ Snažil se tam upevnit vztahy s odborovými organizacemi z ostatních zemí hlavně na Balkáně v boji proti přípravě na válku a udržení míru.

V květnu 1911 ho odvážní vůdci odborové organizace uznali jako vedoucího při opětovné stávce horníků z Perniku. Tato stávka se konala přímo v hlavním městě Sofie. I přes nepřízeň počasí, se sešlo mnoho pracujících, kteří se nebáli dát najevo svoji nespokojenost s vládním jednáním. V ten samý rok Dimitrov pomáhal s účastí stávky přístavních dělníků v Burgasu.

²⁷ BYSTRICKÝ, Valerián. *Revolucionár Georgi Dimitrov*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo: Knižnica stredoškolskej mládeže, 1972. s. 16.

²⁸ IVANOV, Mitko. *Georgi Dimitrov a žurnalistika*. Praha: Novinář, 1982. s. 13.

²⁹ BYSTRICKÝ, Valerián. *Revolucionár Georgi Dimitrov*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo: Knižnica stredoškolskej mládeže, 1972. s. 20.

V roce 1912 se účastnil sjezdu Rumunské sociálně demokratické strany jako delegát socialistů. Jeho proslov sklídl obrovský aplaus všech přihlížejících. Hlavním tématem Dimitrova projevu byla rada, aby se proletariát na Balkáně sjednotil a aby země Balkánu byly obráceny do barikád proti zásahům imperialismu. Za tyto slova byl ale zatčen a deportován pryč z Rumunska. Při zpáteční cestě do Bulharska Dimitrov publikoval své „*Dopisy z Rumunska*“, kde odhaluje a připomíná zajímavé skutečnosti politiky této sousední země.³⁰

O rok poté, v roce 1913, se Dimitrov stává poslancem za stranu socialistů a tajemníkem její parlamentní skupiny.³¹ V době 2. balkánské války, v roce 1913, Dimitrov maximálně hájil jednotu a zájmy proletariátu. Bulharsko se v té době potýkalo s velkým počtem uprchlíků (až 250 000 lidí)³², kteří přišli převážně z Makedonie, východní Thrákie a Dobrudži, ale poměry se rychle stabilizovaly.

V tom samém roce, v roce 1913, oslavila socialistická strana (levicové křídlo) velký úspěch v parlamentních volbách, kdy získala 18 křesel. Poprvé v životě Dimitrov vstoupil do Národního shromáždění a od té doby byl vždy zvolen (kromě let, které strávil v zahraničním exilu).

Ve druhé polovině roku 1913, přesněji 27. září 1913, se konala Mezinárodní konference ve Vídni. Účastnily se jí zástupci Bulharska, Srbska, Chorvatska a Bosny. Dimitrov tu přednesl návrh na sjednocení, nicméně tento návrh byl pravým křídlem socialistů zamítnut.³³

Dne 8. ledna 1914 policie vpadla do volebního shromáždění v obci Bjala Slatina a začala jednání s obviněním proti Dimitrovi. Důvod byl takový, že podněcuje obyvatelstvo ke společné vzpouře.³⁴ Později, 2. února 1914, byl Dimitrov zatčen v Berkovici a musel zaplatit 3 000 bulharských leva (v přepočtu cca 39 000 Kč)³⁵, což bylo na tu dobu relativně velký obnos peněz.

³⁰ RUSINOV, Spas. *Georgi Dimitrov (1882-1949)*. Sofija: Sofija-Press, 1972.

³¹ BYSTRICKÝ, Valerián. *Revolucionár Georgi Dimitrov*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo: Knižnica stredoškolskej mládeže, 1972. s. 21.

³² RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Bulharska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. s. 280. ISBN 9788071064978.

³³ RUSINOV, Spas. *Georgi Dimitrov (1882-1949)*. Sofija: Sofija-Press, 1972. s. 38.

³⁴ Tamtéž, s. 34.

³⁵ Stav k 23. 10. 2017

Následně po rozpuštění parlamentu v roce 1914 byl Dimitrov opět zvolen do Národního shromáždění. Snažil se propagovat ideu na obranu zájmů a pracujících. Ve svých projevech byl proti tomu, aby se Bulharsko účastnilo první světové války. Stále se snažil propagovat myšlenky míru a sjednocení a usiloval, aby takto uvažovaly i ostatní sociálně demokratické politické strany Balkánu. Nicméně Bulharsko nakonec do 1. světové války vstupuje na straně Německa a Rakouska – Uherska. Dimitrov koncem války navštěvoval frontové linie, města a vesničky a k obyvatelům mluvil. Hlavním tématem byla nutnost uzavření míru, a to co nejdříve. Výsledek války byl pro Bulharsko zdrcující – ztráta části svého území, odzbrojení a platba vysokých reparací.

Pevná marxistická strana v čele s Dimitrem Blagoevem, Georgi Kirkovem, Vasilem Kolarovem a Georgi Dimitrovem v Bulharsku úsporně chránila čistotu marxismu, pozice proletářského internacionalismu.³⁶

Dimitrov byl delegátem na druhé Balkánské sociálně demokratické konferenci, která se konala 5. – 8. července 1915 v hlavním městě Rumunska, v Bukurešti. Byl zvolen do výboru, který měl za cíl vytvořit návrh ke zřízení balkánských sociálně demokratických federací, které by následně podpořily spolupráci mezi všemi sociálně demokratickými stranami na Balkáně.

Když byla zahájena Říjnová revoluce v Rusku, 7. listopadu 1917, bulharský proletariát, a i Dimitrov, ji přivítali s nadšením. Tato událost výrazně ovlivnila následně celé 20. století. Následovalo vytvoření SSSR, v Rusku odstartovala občanská válka a komunismus se rozšířil do větší části světa.

Dimitrov poté opět protestoval proti monarchii a byl pro zřízení republiky. Energicky se účastnil revolučních aktivit strany. Aktivity se v tuto dobu převážně zaměřovaly na nelegální šíření letáků, pamfletů a dalších materiálů. I přes cenzuru v novinách strany byly zveřejňovány novinky o pokroku revoluce v Rusku. Mnoho členů strany bylo kvůli tomu zatýkáno a poté i odsouzeno. Všestranná veřejná politická činnost Dimitrova vyvolala také zájem policie. Dne 29. srpna 1918 byl zinscenován proces a odsoudili ho na tři roky do vězení v Sofii.³⁷ Nicméně na konci roku byl Dimitrov propuštěn díky amnestii. Znovu se dostal do vězení jen pár týdnů poté. Dne 19. února 1919 spolu

³⁶ RUSINOV, Spas. *Georgi Dimitrov (1882-1949)*. Sofija: Sofija-Press, 1972. s. 16.

³⁷ BYSTRICKÝ, Valerián. *Revolucionár Georgi Dimitrov*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo: Knižnica stredoškolskej mládeže, 1972. s. 24.

s dalšími zhruba 150 odboráři. Byli odvezeni do Trjavny a tam museli dennodenně vykonávat povinnou práci v místních dolech pod dohledem přísné hlídky.³⁸

Po propuštění se opět účastnil mnoha setkání s mládeží nebo s pracovníky a přednášel jim ohledně aktualit v politice či o jeho dosavadních činech. Dále se opět účastnil i stávek a protestů, tak jak tomu bylo doposud. Často se ale stávalo, že vojáci už na něj čekali před budovou, kde měl přednášet, s nějakou záminkou a tím mu chtěli zabránit ve vstupu na setkání s veřejností. Dimitrov a jeho spolupracovníci byli v nebezpečí, neboť se je snažili opět uvěznit. Dokonce i setkání s jeho rodinou a kamarády začalo být velmi nebezpečné, plné obav a stresu.

V roce 1919 se v Sofii konal 12. sjezd Komunistické strany Bulharska, na kterém se rozhodlo o změně názvu strany, a to na Bulharskou komunistickou stranu (BKS). BKS se stala sekci třetí internacionály v Moskvě. Z původních zakladatelů Bulharské dělnické sociálnědemokratické strany a pozdějších těsných socialistů přešel do vedení Dimitar Blagoev a postupem času ho později vystřídal i samotný Dimitrov.

Koncem prosince 1919 vstoupilo do stávkový přes 25 000 pracujících na poště a na železnici. Stávkovali pod vedením Kolarova, Dimitrova a Kabakčieva celých 55 dní. Jednalo se o jednu z největších stávek v Bulharsku vůbec. Vláda se snažila s pomocí policie a armády stávkou potlačit.

Dimitrov byl stále kontrolován policií. Nakonec se vše vyřešilo tak, že Dimitrov chodil na jeho domluvená setkání převlečen za např. rolníka nebo šoféra a tím nebyl tak nápadný, ale bylo jasné, že se jedná jen o dočasné řešení. Koncem roku 1919 byl tak nucen přejít zcela do ilegality. Vystupoval pod jinými jmény, jako např. Gavrail Michajlov, nosil vojenskou uniformu, a tak bylo obtížnější ho vystopovat.³⁹ V tuto dobu se snažil pracovat ještě více než dříve, od brzkého rána do večera. I přes všechny komplikace se snažil být neustále v kontaktu s dělníky, dával jim pokyny ke stávkám či nepokojům, psal články a motivoval mladé lidi k aktivitě.

Georgi Dimitrov byl zvolen členem delegace, která měla reprezentovat Bulharskou komunistickou stranu (levé křídlo socialistů) na 2. kongresu Komunistické Internacionály

³⁸ RUSINOV, Spas. *Georgi Dimitrov (1882-1949)*. Sofija: Sofija-Press, 1972. s. 54.

³⁹ BYSTRICKÝ, Valerián. *Revolucionár Georgi Dimitrov*, Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo Knižnica stredoškolskej mládeže, 1972. s. 26.

v Moskvě.⁴⁰ V té době nebylo možné cestovat přes východní Evropu, proto se Kolarov a Dimitrov rozhodli pro plavbu lodí z Varny, což nebylo vůbec bezpečné. I přes nepřízeň počasí do cílové destinace své cesty po dlouhé době dorazili.

Po 1. světové válce se v Bulharsku k moci dostal Bulharský zemědělský lidový svaz (BZLS). Tato strana zastupovala rolníky a pomáhala oslabovat revoluční hnutí. Ministerským předsedou se stal Alexandr Stambolijski⁴¹ Ten odmítal spolupráci s komunisty, a dokonce vznikly v letech 1921–1923 pokusy o státní převrat.⁴²

Dne 20. listopadu 1920 se konal na 2. kongres Kominterny v Moskvě. Bylo rozhodnuto, že Dimitrov se kongresu zúčastní a důkladně se na vše připravoval. Rozhodlo se, že pojedede přes Itálii a Vídeň s falešným pasem, jinak by se totiž na kongresu ani nemohl ukázat. Aby ho policie náhodně neobjevila, změnil styl oblékání a ani jeho nejbližší kamarádi ho vůbec nemohli poznat. Tím byl Dimitrov o trochu klidnější a doufal, že by vše mohlo vyjít, tak jak plánoval. V roce 1921 tedy odcestoval přes Vídeň a Petrohrad do Moskvy. V Kremlu se setkává s Leninem a Stalinem a diskutují spolu o aktuální politice. Lenin sám v závěru setkání předal Dimitrovi i nějaké rady. Toto setkání mělo dobrý vliv na Dimitra a dodalo mu velkou energii.

Novým domovem Dimitra se stala tehdejší Jugoslávie, kam tajně utekl. Do Jugoslávie za ním pravidelně jezdili členové Komunistické strany Bulharska pro konzultace či rady. V emigraci byl Dimitrov dohromady během svého života dlouhých 22 let. Během této doby nežil jen na území bývalé Jugoslávie, pobýval v mnoha dalších městech Evropy, např. ve Vídni, Paříži, Berlíně, Moskvě, Amsterdamu nebo v Praze. Kvůli tajnému útěku bylo třeba, aby používal jiná jména a střídal byty, aby nikdo nevěděl, o koho se opravdu jedná a jeho identita nebyla prozrazena. Používal tedy jména jako např. Dr. Jan Schaafsma-Schmidt, Dr. Rudolf Hediger nebo Dr. Steiner. Když opět stanul legálně po dlouhé době na bulharském území, prohlásil:

⁴⁰ RUSINOV, Spas. *Georgi Dimitrov (1882-1949)*. Sofija: Sofija-Press, 1972. s. 66.

⁴¹ BYSTRICKÝ, Valerián. *Revolucionár Georgi Dimitrov*, Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo Knižnica stredoškolskej mládeže, 1972. s. 30.

Alexandr Stambolijski (1879-1923) – přední činitel bulharského rolnického hnutí, vůdce Bulharského lidového zemědělského svazu (BLZS), redaktor listu „Zemedeľsko znae“. Do 9. června 1923 stál v čele samostatné rolnické vlády a uskutečnil řadu pokrokových reforem.

⁴² KOLÁŘ, Josef. Malá dohoda a státní převrat v Bulharsku roku 1923. In *Slovanské historické studie*, 1996, č. 22, s. 43-67. Praha: Historický ústav AV ČR.

„Uplynulo 22 let od doby, kdy jsem naposled stál na půdě Bulharska. Nebudete jistě pochybovat o mých slovech, řeknu-li vám, že po celou tu dlouhou dobu, ať jsem byl kdekoliv, ať jsem dělal cokoli, nikdy, ani na okamžik jsem nepřestal myslet a bojovat za bulharský národ, za jeho budoucnost, štěstí a blahobyť.“⁴³

V noci z 8. na 9. června 1923 provedly vojenské jednotky státní převrat. Dimitrovrazil i teď stále názor neutrality a nezasahování do boje.⁴⁴ Vojenský svaz postavil cara Borise III. před hotovou věc a bylo mu předloženo nové složení vlády pouze k podpisu bez jakékoli předchozí diskuze. Přebvat proběhl víceméně v poklidu, jen v menších vesničkách se spiklencům nepodařilo všude převzít moc hladce a následovaly boje.

Ve dnech 5. – 7. srpna 1923 bylo dopředu rozhodnuto o ozbrojeném povstání a vytvoření dělnicko-rolnické vlády. Plánované povstání se uskutečnilo ve dnech 22. a 23. září 1923 a tím bylo nazváno Záříjovým povstáním. Jednalo se o vůbec první protifašistickou rebelii. Velmi silné pozice měla strana v Sofii a v severozápadním Bulharsku. Ráno dne 23. září obsadili povstalci Michajlovgrad a snažili se likvidovat tamější policejní a vojenské jednotky.⁴⁵ Boje probíhaly současně v několika městech najednou, až prakticky do konce měsíce. Povstalci ale neměli širší podporu veřejnosti a většiny členů BZLS, povstání proto nemělo už z počátku naději na úspěch. Dne 27. září vládní vojska obsadila Ferdinand a čelní činitelé byli nuceni opustit zemi.⁴⁶

Po porážce povstání začal nelítostný teror a represe ze strany vlády. Neustále stoupala cena běžných potravin, zatímco platy dělníků a venkovského obyvatelstva šly neuvěřitelně dolů. Veřejnost byla z této situace velmi nešťastná a nespokojená. Rozmáhalo se lichvářství, rolníci byli nuceni lichvářům platit 50–70, někdy dokonce až 100 % částky navíc.⁴⁷ Fašisti vraždili lidi bez milosti. Zavraždili každý den několik dětí, žen, starších lidí nebo zajatých povstalců. Mezi zavražděnými byl i mladší bratr Dimitrova Todorov. Tisíce nebo dokonce i desetitisíce lidí byly uvězněny, stejný počet lidí byl nucen emigrovat z Bulharska do zahraničí. Většina lidí nešla však daleko za hranice a usadila se v bývalé Jugoslávii, kde byli s radostí přivítáni. Mnoho lidí z Bulharska se také přestěhovalo v té

⁴³ WEINER, Milan. *Československo uctívá památku Jiřího Dimitrova*. Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1949. s. 59.

⁴⁴ DIMITROV, Georgi. *Borba protiv imperialističeskata vojna*. Sofia: Bългар. komunist. partija, 1949. s. 42.

⁴⁵ BYSTRICKÝ, Valerián. *Revolucionár Georgi Dimitrov*, Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo Knižnica stredoškolskej mládeže, 1972. s. 35.

⁴⁶ RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Bulharska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. s. 300. ISBN 9788071064978.

⁴⁷ DIMITROV, Georgi. *Výbor z projevů a článků*. Praha: Svoboda, 1950. s. 46.

době do Prahy. Ale tím odplata fašistů nekončila, oni chtěli zavraždit hlavně oba vůdce povstání, tedy Dimitra a Kolarova. Proto bylo za potřebí ještě více bezpečnostních opatření – oba dva měli u sebe stále přítomnou osobní ochranku, byli ubytováni v tajných bytech na cizí jména a museli být zabezpečeny jejich osobní dokumenty.⁴⁸ Zanedlouho poté oba dva utíkají do Vídně, kde založili Zahraniční výbor BKS a pomáhali rodinám, kteří se stali obětí bulharského fašismu. S odstupem času se dnes ostatně zdá, že ani oni dva nevěřili v úspěch povstání.⁴⁹

Dimitrov pobyl v Moskvě jeden a půl roku, Kolarov pobývá kratší dobu ve Vídni, ale následně se také přesouvá do Moskvy. Komunistická strana Bulharska byla samozřejmě v tomto období oficiálně zakázána, ale i tak tajně pracovala nadále, i přesto, že to všechny stálo mnoho obětí a nervů. Nakonec se strana stala ještě silnější než před rokem 1923. Díky tomuto povstání mnoho lidí pochopilo, že je nezbytný jednomyslný a společný boj pracujícího lidu na venkově a jednotná fronta proletariátu ve městech.⁵⁰ Teror vytvořil v bulharské společnosti hlubokou propast jdoucí napříč všemi sociálními vrstvami po několik následujících let.

Z Moskvy se Dimitrov přestěhoval do Berlína, hlavně z toho důvodu, že se stal vedoucím Západoevropského byra Komunistické internacionály, které tam sídlilo. Bezpečnostní opatření Dimitrova byly ještě více zpřísněny, protože pokud by ho policie vydala bulharské vládě, byl by zcela jistě odsouzen rovnou na smrt. Jeho jméno bylo na seznamu hledaných lidí po celé Evropě. Cestoval v ilegality pouze na falešné pasy pod cizími jmény.⁵¹ Stálé skrývání, stres, nejistota a prakticky nulový kontakt s rodinou mu ubrala na jeho psychickém i zdravotním stavu, ale Dimitrov se nehodlal vzdát a rozhodl se i dále bojovat.

V lednu 1924 cestuje do Moskvy, kde se zúčastnil diskuzí s komunistickými stranami. V tu dobu se Dimitrov dozvídá smutnou zprávu, že Lenin zemřel a je šokován. Lenin byl v posledních měsících života sice dost nemocný, ale jeho smrt byla neočekávaná.

⁴⁸ BYSTRICKÝ, Valerián. *Revolucionár Georgi Dimitrov*, Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo Knižnica stredoškolskej mládeže, 1972. s. 38.

⁴⁹ RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Bulharska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. s. 300. ISBN 9788071064978.

⁵⁰ DIMITROV, Georgi. *Výbor z projevů a článků*. Praha: Svoboda, 1950. s. 30.

⁵¹ BYSTRICKÝ, Valerián. *Revolucionár Georgi Dimitrov*, Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo Knižnica stredoškolskej mládeže, 1972. s. 47.

V roce 1925 byl spáchán atentát na bulharského generála v záloze, na Kost'u Georgieva, a následně byl plánován další atentát během jeho pohřbu. Dne 16. dubna 1925 byl v největší katedrále v Sofii, v katedrále Svatá nedelja, uspořádán jeho pohřeb, kde mělo k zamýšlenému atentátu dojít. Vše bylo naplánováno malou a izolovanou teroristickou skupinou, nazývanou Šestorki.⁵² Pohřbu se mělo zúčastnit mnoho státních představitelů, v čele s bulharským carem Borisem III. a celou tehdejší bulharskou vládou i s celými rodinami. Bomba byla umístěna do kupole chrámu v centru města a krátce po započetí pohřebního obřadu bomba explodovala.⁵³ Exploze napáchala velké škody, byla zcela zničena kupole chrámu, trosky usmrtily celkem 140 přítomných lidí a mnoho dalších zranily. Členové vlády ani car ale nebyli zraněni. Prezident se totiž zpozdil a v dobu atentátu v chrámu ani nebyl přítomen. Byl na jiném pohřbu a o explozi se dozvěděl, když byl na cestě do chrámu. Nicméně dle statistik při útoku zemřelo celkem 213 lidí a více jak 500 dalších lidí bylo zraněno.⁵⁴ Důsledky tohoto činu byly velmi kruté. Cankova vláda využila tento čin jako zúčtování s komunisty a agrárníky – následoval tedy ještě krutější teror, než byl doposud, stanné právo, věznění a likvidace mnoha lidí bez soudu. Na odstranění odpůrců se podíleli důstojníci spojení s Vojenským svazem a četníci VMRO.⁵⁵ Je pochopitelné, že po tomto roce vzrostl ještě větší počet emigrantů z Bulharska do zahraničí. Dimitrov nesouhlasil a odsuzoval metody, jakými byl tento čin proveden a ani nesouhlasil s Cankovým režimem.⁵⁶ Cankov si za své tvrdé činy od té doby vysloužil přezdívku „krvavý profesor“.⁵⁷ Teror v Bulharsku vyvolal ne jeden protest mezinárodní veřejnosti. Připojila se i řada známých osobností za zahraničí, např. Albert Einstein, Romain Rolland, Henri Barbusse, Maxim Gorkij a jiní.⁵⁸ Obyvatelé Bulharska byli z této situace nešťastní.

V následujících letech byl Dimitrov ještě více zván k účasti na různé kongresy – např. se účastnil výkonného výboru Komunistické internacionály na 12. kongresu Německé komunistické strany v Berlíně (červen 1929), 11. kongresu Rakouské

⁵² Šestorki – ozbrojené křídlo Komunistické strany Bulharska, ve vedení byl Kost'a Jankov a kapitán Ivan Minkov.

⁵³ RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Bulharska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. s. 303. ISBN 9788071064978.

⁵⁴ Tamtéž, s. 303.

⁵⁵ VMRO (Vnitřní makedonská revoluční organizace) – nacionalistická revoluční politická organizace na území Bulharska a Makedonie. Začala působit od roku 1893 a působí dodnes, dnes ale spíše na území Makedonie.

⁵⁶ Alexandr Colov Cankov (1879-1959) – vedoucí Bulharských fašistů v meziválečném období.

⁵⁷ RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Bulharska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. s. 303

⁵⁸ Tamtéž, s. 303.

komunistické strany ve Vídni, konference holandské komunistické strany v Amsterdamu (červen 1931) atd.⁵⁹ I přesto, že byl Dimitrov stále v ilegalitě, nestránil se různých politických akcí a mnohokrát se zúčastnil i pouličních stávek či manifestací nezaměstnaných lidí např. v Německu.

2.4.2 Lipský proces 21. září–23. prosince 1933

Dne 27. února 1933 po 21. hodině vypukl požár v Říšském sněmu v Berlíně, což byla jedna z nejvýznamnějších událostí od nástupu nacistického režimu v Německu. Dimitrov se o této události dozvěděl z denního tisku, když cestoval ráno vlakem z Mnichova do Berlína. Už v tisku byla zmínka, že požár zinscenovala místní Komunistická strana, ale všem bylo jasné, že to není dílo jednoho člověka, a že v tom mají zcela jistě prsty fašisté. Den po požáru bylo zatčeno tisíce lidí – komunisté, novináři, sociální demokraté, intelektuálové, právníci.⁶⁰ Při požáru policie uvěznila Holanďana Marinuse van der Lubbeho jako hlavního podezřelého.⁶¹ Toho přistihli polonahého ve sněmu s hořící pochodní v ruce.⁶² On sám se názorově rozcházel s komunisty a byl radikální ve svých myšlenkách a činech. Další z podezřelých byl Ernst Torgler. Jednalo se o člena Ústředního výboru Komunistické strany Německa. Torgler se bez vědomí Komunistické strany dobrovolně hlásil na policii, aby dokázal svoji nevinu.⁶³ V tu dobu ho policie ihned zatkla. Zatčen byl i Ernst Thaelmann, vůdce Komunistické strany Německa. Dimitrov byl velmi znepokojen, když se tuto zprávu dozvěděl. Po pár dnech ale došlo v zatýkání i na samotného Dimitra, a to z toho důvodu, že měl u sebe pas na jméno švýcarského spisovatele dr. Rudolfa Gedigera, který byl z tohoto činu obviněn.⁶⁴ Dimitrov byl tedy zatčen a převezen do Bismarckova sálu Reichstag.⁶⁵ Zatčen byl v restauraci Bayernhof, kde měl domluvené setkání s Blagoem Popovem a Vasilem Tanevem.

⁵⁹ RUSINOV, Spas. *Georgi Dimitrov (1882-1949)*. Sofija: Sofija-Press, 1972. s. 112.

⁶⁰ Tamtéž, s. 114.

⁶¹ EVANS, John Richard. *Nástup Třetí říše*. Praha: Beta Dobrovský, 2006. s. 67. ISBN 80-7306-257-7.

⁶² RENDLOVÁ, Jana. *Požár Říšského sněmu a lipský proces 1933-1983*. Praha: Městská knihovna, 1983. s. 13.

⁶³ Tamtéž, s. 51.

⁶⁴ DALLIN, Alexander – FIRSOV, F. I. *Dimitrov and Stalin 1934-1943: Letters from the Soviet Archives*. Yale University Press, New Haven and London, 2000. s. 4-6. ISBN 9780300080216.

⁶⁵ Kolektiv autorů. *Knižno-illjustrativnaja výstavka: Dimitrov protiv Geringa: k 75-letiju Leipgigskogo processa*, Moskva: Gosudarstvennaja obščestvenno-političeskaja biblioteka, 2008. s. 2.

Číšníkovi Hellmerovi (nacista) byli tito tři cizinci mluvící bulharsky nápadní, proto je hned udal.⁶⁶

Dimitrov strávil ve vazbě celkem devatenáct dní, poté byl převezen do věznice Moabit a připravoval se na soud v Lipsku. Zapálení Říšského sněmu se bralo jako velmi vážný zločin, proto proces sledovalo mnoho lidí prakticky z celého světa. Na stranu Dimitrova se přidali i známé osobnosti jako např. Romain Rolland a Henri Barbusse z Paříže, Maxim Gorkij z Moskvy, Denis Prith z Londýna nebo Georg Granting ze Stockholmu.⁶⁷ Postupně se na jeho stranu přidávali i dělníci z Paříže, Leningradu, Itálie, Brazílie a samozřejmě také celý bulharský národ. Dennodenně mu přicházely desítky optimistických korespondencí z celého světa s povzbudivými slovy. Korespondenci ani denní tisk zpočátku nemohl vůbec přijímat, což ho velmi znepokojovalo, neboť chtěl být informován o aktuálním dění, takto byl úplně v izolaci od veřejnosti. Hlavně ho ale trápilo, že opět není v kontaktu se svojí rodinou a ani s manželkou.

Tomuto tlaku poměrně rychle podlehl Torgler a snažil se obhajovat hlavně sám sebe. Hlavní obžalovaný, van der Lubbe, se poté sám dobrovolně přiznal k zapálení Říšského sněmu. V průběhu procesu nejevil zájem o vývoj událostí v soudní síni, často se smál, i když to nebylo na místě. Někteří novináři dokonce přiznali, že vypadal, jako by byl pod vlivem nějakých omamných látek či alkoholu. Lipský soud ho odsoudil k trestu smrti, který byl vykonán hned na začátku následujícího roku. Poté se ale ukázalo, že van der Lubbe se pokoušel zapálit pouze restauraci, chodbu a dolní poschodí Říšského sněmu, a jiní lidé se následně pomocí zápalné tekutiny pokusili požár rozšířit do celé budovy. Lubbe byl jen nástroj, kterého zneužil fašismus. A je dost zajímavé, že nacionálně socialistický poslanec doktor Albrecht, který vyšel z Říšského sněmu ihned po požáru, nebyl vůbec vyslýchán ani stíhán.⁶⁸ Tím je očividné, že žháři požáru byli hledáni jen tam, kde nebyli a u soudu vypovídali i falešní svědci, kteří svědčili tak jak se fašistům hodilo.

V době procesu měl Dimitrov velké starosti o svou manželku Ljubicu, jelikož její zdravotní stav se v té době velmi horšil. Během prvních dní Dimitrova vězení nedostával vůbec žádné zprávy o jejím zdravotním stavu. Po nějaké době mu bylo dovoleno si alespoň korespondovat s jeho matkou a tím se dozvěděl smutnou zprávu – jeho milovaná manželka

⁶⁶ RUSINOV, Spas. *Georgi Dimitrov (1882-1949)*. Sofija: Sofija-Press, 1972. s. 115.

⁶⁷ RENDLOVÁ, Jana. *Požár Říšského sněmu a lipský proces 1933-1983*. Praha: Městská knihovna, 1983. s. 19.

⁶⁸ DIMITROV, Georgi. *Výbor z projevů a článků*. Praha: Svoboda, 1950. s. 121.

nečekaně zemřela. Touto zprávou se zcela zhoršil jeho psychický i zdravotní stav, jelikož takovou zprávu rozhodně nečekal. Velmi ho trápilo, že nemohl poslední chvíle manželčina života strávit s ní. Alespoň díky povolené četbě denního tisku se cítil o trochu lépe. Začal studovat německé právo a historii, zlepšoval se v němčině a filosofii. Bylo mu umožněno číst německé i jiné světové autory – např. Shakespeare, Goethe, Byron, Walter Scott, Schiller a jiní.⁶⁹

Celý všemi dlouho očekávaný proces začal 21. září 1933 v Lipsku a je tedy znám jako Lipský proces. Jedná se o jeden z největších soudních procesů v nejnovějších politických dějinách vůbec. Celý proces byl namířen proti komunismu v Německu, Komunistické internacionále a Sovětskému svazu. Účast na procesu byla hojná, přijelo více jak 80 novinářů z celého světa, jediní Sovětští žurnalisti k procesu nebyli připuštěni. Procesu se chtěl např. účastnit i velmi známý sovětský novinář Zaslavski (mezi jeho tři nejznámější články ze sovětských novin Pravda patří určitě „*Čtyři otázky na soudruha Dimitrova*“, který byl publikován dne 6. listopadu 1933 (Pravda, č. 307), článek „*Dimitrov odsoudil žháře*“ z 28. února 1934 (Pravda, č. 5) nebo statě až z pozdějších let, např. z roku 1957, „*Tohle bylo v Lipsku*“ (Novoe vremja, č. 24)⁷⁰, nicméně ani on nemohl být v Lipsku přítomen. Ale asi za vůbec nejznámějšího sovětského novináře je považován Michal Kolcov. Ten byl pověřen ruským periodikem Pravda speciálním redaktorem během procesu. Hitlerovo Německo mu ale nedalo, stejně jako jiným sovětským novinářům, vízum. On se ale nevzdal a byl přinucen předávat zprávy svým čtenářům o procesu z Prahy a poté i z Paříže. Kolcov také jako první kopíruje dne 24. října 1933 celý oficiální text žaloby, i přesto, že Hitler se vše snažil držet v tajnosti. Text následně otiskl v sovětském tisku.⁷¹ Tématem Lipského procesu a Dimitrova se zabíral také francouzský výtvarník Jean Effel⁷², který tvořil protifašistické, protihitlerovské a protiválečné kresby⁷³, a mnoho jiných umělců a novinářů prakticky z celého světa.

⁶⁹ RUSINOV, Spas. *Georgi Dimitrov (1882-1949)*. Sofija: Sofija-Press, 1972. s. 117.

⁷⁰ RUSAKIEV, Simeon. *Skazanije za Georgi Dimitrov*. Sofija: Bălgarska akademija na naukite, 1983. s. 103.

⁷¹ KUNEVA, Violeta. *Svetovnata publicistika za Georgi Dimitrov: 1933-1935*. Sofija: Otečestven front, 1983. s. 10.

⁷² Jean Effel (1908-1982) - francouzský výtvarník, často kreslil pro francouzské noviny l'Humanité a je také autorem ilustrací Bajek od Jeana de La Fontaina. Mezi jeho největší dílo patří určitě cyklus kreseb Stvoření světa, které bylo i v roce 1957 zfilmováno. Jeho kresby jsou humoristické, svěží a lehce čitelné.

⁷³ KUNEVA, Violeta. *Svetovnata publicistika za Georgi Dimitrov: 1933-1935*. Sofija: Otečestven front, 1983. s. 67.

I Dimitrova matka se procesu účastnila spolu s jeho sestrou Magdalinou, i když obě neuměly ani slovo německy. Ale už jen vědomí toho, že byly společně v soudní síni a snažily se Dimitra takto podpořit mu dost psychicky pomohlo. Matčin zdravotní stav sice nebyl nejlepší, však v té době už jí bylo přes 70 let⁷⁴, ale i tak trvala na tom, že se procesu určitě zúčastní a tím vyjádří Dimitrovi svou oporu. Přítomni byli i falešní svědci – jednalo se o falešné novináře, zločince, narkomany, padělatelé peněz, psychopaty, zloděje nebo lidé propuštění z koncentračního tábora, kteří byli očividně zmanipulováni a vypovídali tak, jak jim bylo řečeno. Pravděpodobně za to všechno byli řádně finančně odměněni či čerpali jiné výhodné benefity. Byla to jedna z nejvíce sledovaných událostí roku 1933 vůbec.

Soudem byl jmenován německý právník Dr. Paul de Teichert, který měl všechny tři Bulhary obhajovat. Dimitrov ovšem protestoval a žádal, aby ho mohli obhajovat jiní advokáti. Mimo jiné i francouzský právník Marcel Villard, bojovník proti fašismu a komunistický publicista, velmi usiloval o obhajobu Dimitra. Fašisté ale jeho žádosti zamítli, a tak se nakonec Dimitrov obhajoval zcela sám.

Tím, že Dimitrov uměl dobře německy, argumentoval během celého procesu výhradně sám. Tím si vydobyl velkého uznání u zahraničních médií a veřejnosti. Dimitrov během svého projevu u soudu zmínil mimo jiné:

„Nemám důvod se stydět, že jsem Bulhar, a jsem hrdý na to, že jsem synem bulharské dělnické třídy ... Během předběžného vyšetřování jsem mluvil s úředníky z takzvané požární komise o zapálení Říšského sněmu, tito úředníci mi řekli, že Bulhaři nejsou vinní zapálením Říšského sněmu. Obviňovali nás jen z toho, že jsme žili s cizími pasy, pod cizími jmény, bez přihlášek k pobytu atd.“⁷⁵

V obžalovacím spise bylo ale nakonec zmíněno, že i když Dimitrov nebyl přistižen na místě činu, účastnil se přípravy k založení požáru Říšského sněmu a do Mnichova odjel jen proto, aby si zajistil nějaké alibi. Hlavní svědek, číšník Hellmer, tvrdil, že Bulhary v restauraci viděl mnohokrát, a to i v doprovodu hlavního podezřelého van der Lubbeho.

⁷⁴ BLAGOEVA, Stela. *Georgi Dimitrov: Očerk iz revoljucionnija mu život i dejnost'*. Sofija: Izdat. bālg. rabotničeska partija (komunisti), 1944. s. 6.

⁷⁵ DIMITROV, Georgi. *Výbor z projevů a článků*. Praha: Svoboda, 1950. s. 106.

Dimitrova matka následně po procesu jela do Paříže, kde měla proslov na masovém shromáždění. Tím zahájila mezinárodní kampaň za propuštění Dimitrova. Její velká odvaha mu dodávala neskutečnou sílu během těchto značně náročných dní.⁷⁶

Komunistické strany, mezinárodní výbory nebo antifašistické organizace v mnoha zemích pořádaly protesty, stávky, setkání nebo kampaně na pomoc Dimitrovi. Mnoho delegátů ze zahraničí se také vydávalo do Berlína, aby zjistilo, jaká je opravdu situace, a poté vše interpretovali ve své zemi. Významnou část hnutí na obranu Dimitra vyvíjeli i Češi – Dr. Ivan Sekanina a Dr. Zdeněk Nejedlý, kteří spolupracovali s mezinárodním právním sdružením a z pověření sdružení podnikli oba hned několikrát cestu do Německa, aby dostali povolení na obhajobu Dimitrova.⁷⁷

Soudu se ani po dvanácti slyšeních nepodařilo najít dostatek usvědčujících důkazů pro jejich vymyšlené obvinění, proto byli Bulhaři a Torgler uznáni za nevinné, a to 23. prosince 1933.⁷⁸ Van der Lubbe byl hned v prvních dnech roku 1934 popraven a anonymně pohřben. Neznamenal to ale svobodu pro obžalované. Všichni byli opět převezeni do věznice Moabit na dva měsíce pro ochrannou vazbu.⁷⁹ Bulharská vláda nepovolila všem třem opětovný návrat do vlasti. Odůvodnění z její strany bylo takové, že už jednou v minulosti byli bulharského státního občanství zbaveni. Po nějaké době se do toho vložil Sovětský svaz, který jim 15. února 1934 nabídl sovětské občanství.⁸⁰ Tuto radostnou zprávu Dimitrovi řekla hned další den, 16. února, jeho matka.⁸¹

V Sovětském svazu Dimitrov díky své vysoké funkci v Kominterně zaujal v sovětské hierarchii hned šesté místo (za Stalinem, Ždanovem, Kaganovičem, Molotovem a Vorošilovem).⁸²

Rázem se z obžalovaného Georgi Dimitra stal žalobce fašismu. Odhalil fašismus (v čele s Hitlerem) jako mezinárodní protidemokratické zřízení, které chtělo zlikvidovat

⁷⁶ AVRAMOVÁ, B. *Georgi Dimitrov: 90th Birth Anniversary*. Prague: Peace and socialism publishers, 1972. s. 45.

⁷⁷ DIMITROV, Georgi. *Výbor z projevů a článků*. Praha: Svoboda, 1950. s. 101.

⁷⁸ SEMKOV, Milen. *Moabit 8085, Jiří Dimitrov před Říšským soudem*. Praha: Panorama Praha, 1982. s. 150-151.

⁷⁹ RUSINOV, Spas. *Georgi Dimitrov (1882-1949)*. Sofija: Sofija-Press, 1972. s. 143.

⁸⁰ BYSTRICKÝ, Valerián. *Revolucionár Georgi Dimitrov*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo: Knižnica stredoškolskej mládeže, 1972. s. 58.

⁸¹ DIMITROV, Georgi. *Georgi Dimitrov do otečestvenofrontovska Bălgarija: Pisma, beseda i pozdravljenja*. Sofija: Bălgarska rabotničeska partija (komunisti), 1945. s. 167.

⁸² KUFNEROVÁ, Zlata. Československo v Deníku Georgiho Dimitrova 1933-1947. In *Slovanský přehled*, 2004, č. 2, s. 337-344.

všechno pokrokové a rozvinuté v tehdejší Německu a nastolit diktaturu.⁸³ Dimitrov před celým světem dokázal, že němečtí fašisté využili podpálení Říšského sněmu k potlačení komunistického a opozičního hnutí v Německu. Byla to dlouho promyšlená a plánovaná akce a jednalo se jen o předejru. Veřejnost tím začala chápat mnohé věci a zorganizovala mezinárodní hnutí za osvobození nespravedlivě obžalovaných bulharských komunistů. Hlavně díky tomuto kroku museli fašisti ustoupit a všechny tři obžalované nakonec propustit z vězení.

O Lipském procese vyšlo nespočet knih a článků ihned po ukončení procesu nebo následně i několik let poté. Pro ukázkou bych ráda uvedla knihu od *Milena Semkova: Moabit 8085 – Jiří Dimitrov před Říšským soudem* nebo od bulharské spisovatelky *Anny Kamenové: Pet momičeta*.⁸⁴ V obou zmíněných dílech je popsán jak průběh celého procesu, tak i myšlenky a pocity Dimitrova během soudu, až po propuštění a opětovné navrácení se do běžného života.

Po požáru zasedl Říšský sněm v budově Krollovy opery, která se nacházela nedaleko.⁸⁵

2.4.3 Období po Lipském procese

Když Dimitrov přijel do Moskvy, sovětští obyvatelé ho přijali.⁸⁶ Lidé z celého světa s napětím sledovali, co se bude dít po Lipském procese.

Po vítězství nacismu v Německu byl vývoj mezinárodní situace ovlivněn. Vztahy mezi jednotlivými mocnostmi se zhoršovaly a vznikalo mnoho konfliktů. Tyto problémy měl řešit VII. kongres Komunistické internacionály, na jejíž přípravě se podílel také Dimitrov, jakožto generální tajemník Bylo na místě stanovit novou taktiku boje pracovní třídy. Za hlavní nebezpečí mezinárodního pracujícího hnutí byl na kongrese jednoznačně označen fašismus. Dimitrov ve svém hlavním referátě na kongresu vyzdvihoval hlavně myšlenku zachování míru a zmínil také:

⁸³ BYSTRICKÝ, Valerián. *Revolucionár Georgi Dimitrov*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo: Knižnica stredoškolskej mládeže, 1972. s. 58.

⁸⁴ VLČEK, Miroslav. Kulturní hlídka. In *Československo-bulharská vzájemnost* 5. Praha, 1938, čís. 3, s. 7-8.

⁸⁵ *Česká televize. Dodnes nevíme, kdo stál za požárem Říšského sněmu*. [cit. 4. 10. 2017].

URL: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1462072-dodnes-nevime-kdo-stal-za-pozarem-risskeho-snemu>>.

⁸⁶ BYSTRICKÝ, Valerián. *Revolucionár Georgi Dimitrov*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo: Knižnica stredoškolskej mládeže, 1972. s. 20.

„Chceme, aby naše strany v kapitalistických zemích vystupovaly a působily jako skutečné politické strany dělnické třídy, aby vskutku hrály roli politického činitele v životě své země, aby vždy prováděly aktivní masovou politiku a neomezovaly se pouze na propagandu a kritiku a na prosté výzvy k boji za diktaturu proletariátu.“⁸⁷

Georgi měl se svým výstupem velký úspěch a už v té době byl považován za nejvýznamnějšího teoretika komunistického hnutí. V podstatě nikdy explicitně nepodporoval linii VII. kongresu, ale namísto tohoto spíše „mlčky souhlasil s kongresovými rozhodnutími.“⁸⁸

Od Lipského procesu žil Dimitrov po celou dobu v ilegilitě. Pracoval okolo 12. hodin denně. Byl velmi pečlivý, pracovitý a na každý rozhovor či přednášku se s předstihem připravoval. Ale tohle všechno ho stálo mnoho úsilí a nervů. A to mu bohužel vůbec nepřidalo na jeho stále se zhoršujícím zdravotním stavu. V roce 1934 musel strávit nějaký čas na léčbě v ruském resortu Mukhalatka⁸⁹ (nedaleko Moskvy), jelikož jeho zdravotní stav se stále nezlepšoval. Po léčbě se vrátil zpátky do pracovního procesu, nicméně i tak se snažil trávit mnoho času na chatě ve vesničce Mešterino se svými přáteli a rodinou. V roce 1943 ho znovu trápily zdravotní problémy se žlučníkem a plícemi, je tedy opět hospitalizován.

2.4.4 Doba během 2. světové války a po ní

Postavení Německa během 2. světové války postupně v Evropě sláblo. Německá armáda se postupně přesouvala na Balkán, až k hranicím Bulharska. Bulharsko bylo zpočátku v době 2. světové války neutrální, ale poté se stalo spojencem nacistického Německa, stejně tak, jako tomu bylo za 1. světové války. Bulhaři ve spojení viděli možnost hlavně znovuzískání ztracených území z minulosti a také byli na Německu závislí hospodářsky, proto se rozhodli pro další podporu Německa. S tím ale samozřejmě nesouhlasil Sovětský svaz a několikrát vyjádřil Bulharsku svou nespokojenost. Tehdejší premiér Bagryanov na to odpověděl, že Bulharsko brzy obmění svou zahraniční a vnitřní

⁸⁷ GOTTWALD, Klement. *Za správné uplatnění linie VII. kongresu KI*. Po konfiskaci opravené vydání. Praha Karlín: senátor Fr. Nedvěd, 1936. s. 24.

⁸⁸ DIMITROV, Georgi – STALIN, Josif Vissarionovič. *Dimitrov and Stalin 1934-1943: letters from the Soviet archives (Annals of Communism)*. New Haven: Yale University Press, 2000. s. 12.

⁸⁹ RUSINOV, Spas. *Georgi Dimitrov (1882-1949)*, Sofija: Sofija-Press, 1972. s. 155.

politiku, přestane se zaměřovat na Německo, až nastane vhodná příležitost a poté naváže spojení se západními mocnostmi v čele se Sovětským svazem.⁹⁰

Po spojenecké domluvě vstoupilo vojsko Německa na bulharské území. Němečtí vojáci se živili na úkor bulharského obyvatelstva. Obyvatelé Bulharska z toho nebyli nikterak nadšení, protože museli živit své rodiny a k tomu teď navíc ještě vojáky plus hradit vojenské náklady. Šikovní dělníci z Bulharska jezdili na práci do Německa, ale žel vydělané peníze nebylo možné posílat rodinám zpátky do Bulharska, jelikož Hitler tvrdil, že německá marka nesmí vstoupit na bulharské území. Hitler měl vše dobře promyšlené a využíval jak bulharské obyvatelé, tak i ekonomiku, průmysl a hospodářství.

„Německým vojskům se dostalo od bulharského obyvatelstva chladného přijetí. Jen na několika místech došlo k bouřlivému vítání fašistickými organizacemi Ratnik, Otec Pajsij a Svazem nacionálních legií.“⁹¹

Na druhé straně Bulhaři spatřovali možné nebezpečí (ztráty území) ze strany Sovětského svazu, tak jako tomu bylo s Rumunskem – ztráta Jižní Dobrudže, severního Sedmihradsko, severní Bukoviny a Besarábie. Sovětský svaz dal jasně najevo nespokojenost spojení Bulharska s Německem. V tomto období se vedly řeči o nové mírové smlouvě a tím hrozilo Bulharsku nebezpečí ztráty některých svých území.

Vybavení bulharské armády bylo zastaralé a nedostatečné, většina zbraní byla dodána Německem. V Bulharsku v letech 1944–1948 měl politický vývoj specifický ráz, který ovlivnil další vývoj v této zemi. Když se tedy v létě roku 1944 dostala Rudá armáda k rumunsko-bulharským hranicím, nakonec se rozhodlo o zcela jiném plánu. Dne 5. září vyhlásil Sovětský svaz Bulharsku válku a opět žádal o přerušování spojení s Německem. Tato událost odstartovala přípravy k ozbrojenému povstání, v čele s Dimitrovem. Bulharskem se začaly šířit nepokoje a demonstrace, byla bojkotována výroba pro Německo, stávkový v dopravě atd.

Následně 8. září Sovětská armáda překročila hranice Bulharska. Bulharský lid sovětská vojska s nadšením vítal. Povstání začalo v noci z 8. na 9. září 1944 ve 2. hod ráno. Byla odstraněna fašistická vláda a příslušníci Vlastenecké fronty obsadili úřady ve

⁹⁰ TEJCHMAN, Miroslav. *Balkán ve válce a v revoluci: 1939-1945*. 1. vyd. V Praze: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1374-1.

⁹¹ TEJCHMAN, Miroslav. *Sovětizace východní Evropy: země střední a jihovýchodní Evropy v letech 1944-1948*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1995. Práce Historického ústavu ČAV, Miscellanea. ISBN 80-85268-45-0, s. 192.

městech a sklady se zbraněmi. Vše bylo důkladně dopředu připraveno a naplánováno. Cílem povstání bylo odstranění „monarcho-fašistického režimu“, obnova demokracie a nastolení spravedlivějšího sociálního uspořádání.⁹² Hybnou silou byly hlavně jednotky partyzánů a politickou podporu zajistila sovětská armáda. Když tedy sovětské jednotky překročily hranice, Bulharsko nekladlo odpor a zažádalo o příměří. Akce se nesetkala s odporem, vše proběhlo bez problémů. Cesta k socialismu byla tedy v Bulharsku otevřená.

Během let 2. světové války bylo umožněno celé řadě pracovníků KSCĚ pracovat pod přímým vedením Dimitrova. Tehdy bylo patrné, jakou velkou vůdčí osobností Dimitrov byl. Dimitrov se snažil o sjednocení slovanských národů.⁹³ Následně na počátku roku 1945 se Dimitrov vrátil zpátky do své rodné země, do Bulharska.

Bylo rozhodnuto, že se v roce 1946 uskuteční referendum, zda jsou lidé pro monarchii nebo pro republiku. Celých 90 % obyvatel vyslovilo svůj hlas za republiku. Na nově vypracované ústavě spolupracoval mimo jiné i Dimitrov s Kolarovem. Vypracování ústavy bylo dokončeno dne 4. prosince 1947. Dimitrov se jako generální tajemník ÚV BSP stal po schválení ústavy 11. prosince 1947 opět předsedou vlády.⁹⁴ V této funkci zůstal až prakticky do své smrti. Nástupcem byl poté jeho nejbližší a dlouhodobý spolupracovník Vasil Kolarov. V roce 1947 se také mění název státního útvaru, a to na Bulharskou lidovou republiku, tento název přetrval až do roku 1990.

2.4.5 Nastolení komunistické diktatury v Bulharsku

Premiérem Vlastenecké fronty se stal Kimon Georgiev, který přislíbil, že zapracuje na vyhnání německých vojsk a zaměří se na spolupráci se Sovětským svazem a okolními státy. Vláda byla složena ze čtyř politických stran – Zveno⁹⁵, Bulharská socialistická strana (BSP), Bulharský lidový zemědělský svaz (BZLS) a Bulharská dělnická strana (BDSL), ale díky přítomnosti sovětských vojsk měli komunisté hlavní slovo.

⁹² RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Bulharska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. s. 332. ISBN 9788071064978.

⁹³ WEINER, Milan. *Československo uctívá památku Jiřího Dimitrov*. Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1949. s. 28-29.

⁹⁴ RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Bulharska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. s. 347. ISBN 9788071064978.

⁹⁵ Zveno - politická strana, která byla spojena s francouzskou politickou scénou, skládala se z vojenských složek, hlavním představitelem byl Kimon Georgiev

Začalo tzv. „období odplaty“ od komunistů, kdy bylo mnoho lidí obviněno z vymyšlených křivd a poté bez soudu nespravedlivě zastřeleno. Do Bulharska byly vyslány jednotky tajné sovětské kontrarozvědky SMERŠ, kteří měli za úkol odhalovat zrádce a kolaboranty, kteří by byli proti Sovětské armádě. Proběhly čistky i v armádě.

Když se Dimitrov po Lipském procese vrací zpět do Bulharska, došlo ke sloučení komunistické exilové strany s dělnickou stranou a vzniká jednotná strana s názvem Bulharská dělnická strana (BDS).

„Bulharská dělnická strana vstoupila do protivládní ofenzívy po napadení Sovětského svazu hitlerovským Německem. Již 24. června 1941 přijalo její politické byro směrnici o organizování ozbrojeného boje, jehož hlavní formou a prostředkem se měly stát partyzánské čety a oddíly, sabotážní a diverzní skupiny, zesílení agitace v armádě a další.“⁹⁶

Nastal rozpor i ve straně BZLS, kde sílil boj proti pravicovým složkám. Hlavní politickou osobou pravicově zaměřených složkách ve straně byl Georgi Dimitrov, který nesl přezdívku „Gemeto“. Chtěl, aby se bulharské vojenské složky stáhly z front, tím by ale došlo k nedodržení dohody, kde se Bulharsko zavázalo k vojenské pomoci v boji proti Německu. Komunisté na něj začali naléhat, aby odstoupil z politické scény, Dimitrov tedy nakonec rezignoval sám a bylo na něj uvaleno domácí vězení. Z něj ale uprchl a pobýval u amerických velvyslanců, kteří žili v Bulharsku. Na jeho místo v BZLS nastoupil Nikola Petkov, syn tehdejšího premiéra Petkova. Byl vybrán hlavně proto, že byl považován za snadno zmanipulovatelného a slaboduchého. Nicméně opak se stal pravdou a Petkov přestoupil k opozici. Byl zbaven imunity a poté obviněn z příprav na svržení vlády.

„Komunisty ovládaná policie fabrikovala jednu provokaci za druhou. Počátkem června 1947 byl zatčen přímo v parlamentu Petkov“.⁹⁷

Ve dnech 5.-16. srpna 1947 proběhl proces s Nikolou Petkovem. Byl odsouzen k trestu smrti a 23. září 1947, i přes hojné protesty veřejnosti, byl popraven. Na tomto příkladu je zřetelné uplatňování teorie o zostřování třídního boje při budování socialismu v praxi po vzoru Stalina.

⁹⁶ TEJCHMAN, Miroslav. Sovětizace východní Evropy: země střední a jihovýchodní Evropy v letech 1944-1948. Praha: Historický ústav AV ČR, 1995. Práce Historického ústavu ČAV, Miscellanea. ISBN 80-85268-45-0, s. 192.

⁹⁷ TEJCHMAN, Miroslav. *Balkán ve 20. století*. Karolinum, 2017. s. 219.

Na jaře v roce 1947 se mezinárodní vztahy po válce začaly pomalu zostřovat. Svět byl postupně rozdělen „železnou oponou“ na dvě části – na „Západ“ pod záštitou Spojených států a na „Východ“, kde hrál hlavní roli Sovětský svaz. Pojem „železná opona“ byl poprvé použit Winstonem Churchillem v jeho projevu ve Fultonu, který proběhl 5. března 1946. Bulharsko bylo pod vlivem Sovětského svazu. Došlo tu k posilování státního sektoru, byla zavedena kontrola nad obyvatelstvem, podřízení hospodářství státnímu dohledu, pozemkovým a měnovým reformám, znárodnování, kolektivizaci a plánování hospodářství vše po vzoru Sovětského svazu. Bulharská lidová republika formálně neměla prezidenta, tato funkce byla vykonávána předsedou předsednictva Národního shromáždění (NS). Během roku 1947 a začátkem roku následujícího Dimitrova vláda podepsala smlouvy o přátelství, vzájemné pomoci a spolupráci s Rumunskem, Albánií, Československem, Polskem, Maďarskem a po usmíření také s Jugoslávií. Ve stejném čase vláda hledala způsob normalizace s Řeckem a Tureckem a tím by byl celý Balkán zónou míru, klidu a přátelských vztahů.⁹⁸

Postupně byl nastolen monopol jedné politické strany, ostatní politické strany byly vytlačovány, tak jako tomu bylo i v Sovětském svazu. Dne 3. února 1948 navrhl Dimitrov na sjezdu Vlastenecké fronty v Sofii zrušení politických stran a vytvoření „jediné strany bulharského lidu“. A totéž radil i např. československým politikům:

Zdroj: <http://www.tyden.cz/obrazek/sn,-3.-unora-1948-47a360e2a77d2.jpg>

Komunistický režim v Bulharsku se tedy nikterak nelišil od podobných režimů pod vlivem Sovětského svazu (Československo, Polsko, Maďarsko, Albánie, NDR, Rumunsko nebo Jugoslávie).

⁹⁸ RUSINOV, Spas. *Georgi Dimitrov (1882-1949)*. Sofija: Sofija-Press, 1972. s. 242.

18. – 25. prosince 1948 se konal 5. kongres bulharské Komunistické strany v Sofii, kterého se Dimitrov také účastnil. Projednával se tu první pětiletý hospodářský plán. Po tomto kongresu je strana oficiálně přejmenována na Bulharskou komunistickou strana (BKP). Pro Bulharsko to by tím pádem docela důležitý kongres.

2.5 Konec Dimitrova života

Od poloviny srpna 1948 se Dimitrov necítil dobře. Vždy měl nějaké zdravotní problémy, ale teď věděl, že se jedná o něco vážnějšího. Po návštěvě doktora mu byla diagnostikována kardiovaskulární porucha, zánět jater, nepravidelný krevní oběh a akutní diabetes. Dimitrov měl zdravotní problémy již od práce v tiskárně prakticky po celý jeho život. Stres v období Lipského procesu, život v emigraci, stále skrývání, smrt manželky a malého syna se na jeho zdraví podepsaly. Bylo veřejným tajemstvím, že měl v oblíbě časté pití alkoholu a byl velmi silným kuřákem. I to zapříčinilo jeho stále se zhoršující zdravotní stav. Dimitrov dokonce konstatoval, že „*jeho prací je kouřit a prací doktorů je vyléčit ho*“⁹⁹, což vyvolalo velké zděšení veřejnosti. Uplynul asi týden po jeho kontrolách v nemocnici a přišel mu telegram od Stalina, kde mu radil, aby se snažil co nejvíce odpočívat a omezovat svoji práci. Sám Stalin mu navrhl, aby strávil minimálně dva měsíce ve známém sanatoriu Barvicha nedaleko od Moskvy. Původně bylo v plánu, že v sanatoriu zůstane 3 měsíce. Odjel tam na konci září, ale pobyl tam pouze do konce listopadu 1948, tedy sotva 2 měsíce. Poté se vrátil zpátky do Bulharska. Během celé doby se snažil být stále v kontaktu s bulharskou vládou a připravovat se na 5. kongres Komunistické strany v Sofii. I v této době bohužel preferoval práci nad svým zdravotním stavem.¹⁰⁰

V březnu 1949 byl hospitalizován opět v Kremlinské nemocnici pro intenzivnější zdravotní péči. Detaily pobytu jsou sporné, ale jeden ze členů ochranky prohlásil, že „*Dimitrov byl odvezen na letiště v Sofii záchrankou ve vážném stavu a že jeho bulharští lékaři doufali, že vyspělejší sovětská medicína by mohla zmírnit jeho utrpení*“.¹⁰¹ Další ze svědků ale vypověděl, že Dimitrov byl dostatečně silný, ale ne zcela ochotný nastoupit do letadla sám bez pomoci. Červenkov¹⁰² žádal o sovětskou pomoc ohledně Dimitrova

⁹⁹ STANKOVA, Marietta. *Georgi Dimitrov: a biography*. New York, 2010. s. 217. ISBN 978-1845117283.

¹⁰⁰ DIMITROV, Georgi. *Dnevník: 9 mart 1933–6 fevruari 1949*. Sofija: Universitetsko izdatelstvo sv. Kliment Ochridski, 1997. s. 622-623.

¹⁰¹ STANKOVA, Marietta. *Georgi Dimitrov: a biography*. New York, 2010. s. 227. ISBN 978-1845117283.

¹⁰² Valko Červenkov (1900-1980) – bulharský komunista, předseda vlády v letech 1950-1956, jeho současníci ho nazývali „malým Stalinem“.

zdravotního stavu a léčby, protože věděl, že sovětská medicína je určitě vyspělejší než ta bulharská. Dimitrov byl tedy převezen opět do sanatoria Barvicha.

Jeho zdravotní stav byl mnohem horší, než si on sám myslel. Bulharské politbyro bylo dennodenně informováno o jeho vážném stavu. I přesto, že mu byla poskytnuta veškerá péče a moderní zdravotní vybavení, rychle ztrácel síly, měl neustálé bolesti a schopnost pracovat byla omezená díky účinkům mnoha různých medikamentů. K hospitalizaci mělo dojít mnohem dříve, v této době se už doktoři snažili prakticky hlavně o zmírnění bolesti. I tak chtěl Dimitrov vždy vědět, co se aktuálně děje v Bulharsku a chtěl mít čerstvé informace.

Dne 25. července přijel na návštěvu i samotný Stalin, protože se mu donesla zpráva, že Dimitrův zdravotní stav je opravdu vážný. Byla to Dimitrova poslední návštěva, neboť jeho stav se koncem měsíce velmi zhoršil a 1. července ztrácí zcela vědomí. Následující den, tedy 2. července v jeho 67 letech, Dimitrov v sanatoriu nedaleko Moskvy umírá.

Příčin úmrtí bylo mnoho, jednalo se o kombinaci diabetu, jaterní cirhózy, srdečního selhání, vnitřní krvácení, ale také neustálý stres a tlak, který na něj byl vytvářen a mimo jiné i jeho špatná životospráva – časté kouření a holdování alkoholu. V tisku se objevilo více verzí. Jedna z nich tvrdí, že byl otráven rtutí, smrtelná dávka byla údajně schována v psacím stole v sanatoriu.¹⁰³ Někteří lidé v Bulharsku věří, že byl zabit na příkaz Stalina. Toto tvrzení čerpá hlavně z toho, že Stalin ničil své nepřátele stejně tak často, jako své přátele. Další tvrzení říká, že byl zabit mstivým Titem.¹⁰⁴ Vyšetřování po jeho smrti ale žádnou z těchto teorií nepotvrdilo a na vině jeho smrti byl pouze jeho zdravotní a psychický stav

I Dimitrova neteř, Irina Červenková, vyvrátila jakýkoli fakt, že by příčinou Dimitrovy smrti bylo něco jiného, než byly jeho zdravotní komplikace, a že jich koncem života bylo. Dimitrov byl již nemocný dlouhou dobu předtím, hospitalizován byl sice několikrát během svého života, ale i tak se snažil být v kontaktu se svými spolupracovníky a prakticky neustále byl svými myšlenkami v politice. Možná právě tím, že pracoval od brzkého rána až do večera bez větších přestávek po dobu několika let, jeho smrt přišla tak náhle a nikdo ji nečekal tak brzy. Vždy dával přednost práci než svému zdraví.

¹⁰³ GERGOV, Georgi. *Obrugavaneto na Dimitrov*. Sofia: Sibija, 2004.

¹⁰⁴ STANKOVA, Marietta. *Georgi Dimitrov: a biography*. New York, 2010. s. 229. ISBN 978-1845117283.

Krátce před svou smrtí se Dimitrov svěřil Georgi Chankovi, bulharskému členu politbyra, že nebude psát politickou závěť.¹⁰⁵ Byl přesvědčen, že jeho celý život je třeba vidět jako zářivý příklad pro další mladší generace komunistů. Na smrtelném lůžku vyřkl, že strana by měla více myslet na dělnické třídy a že by se měla očistit od nespolehlivých prvků.¹⁰⁶ Nabádal, aby hlavně mladá generace v jeho práci nadále pokračovala, nevzdávala se a bojovala za každou cenu.

V den jeho smrti se v Sofii a prakticky po celém Bulharsku život úplně zastavil. Reproductory skoro v každém městě a vesnici oznamovaly tuto smutnou zprávu. U Hotelu Balgarija v hlavním městě v Sofii, kde dříve často Dimitrov pobýval, se shromáždilo několik desítek či stovek lidí a plakali na ulicích, přinášeli květiny a věnce. Lidé, hlavně Bulhaři, si totiž uvědomovali, že ztratili jednoho z nejstatečnějších osob té doby.

¹⁰⁵ STANKOVA, Marietta. *Georgi Dimitrov: a biography*. New York, 2010. s. 231 ISBN 978-1845117283.

¹⁰⁶ GERGOV, Georgi. *Obrugavaneto na Dimitrov*. Sofia: Sibija 2004.

3 Kult osobnosti

Slovo kult pochází z latinského slova cultus, což v překladu znamená péči nebo uctívání. S fenoménem kultu osobnosti se můžeme setkat v několika různých podobách, např. náboženských, politických, revolučních¹⁰⁷, ale také i ve formě chvalořeční nějakého herce, zpěváka, sportovce, filmové postavy, televizního moderátora atd. V této práci bych se ale ráda zaměřila pouze na kult osobnosti v rámci politiky.

Kult osobnosti je historická kategorie, která se vyskytuje hlavně v době nějaké společenské krize či během nepokojů veřejnosti.¹⁰⁸ Jedná se o zavedený systém úcty k určité osobě (nejčastěji politický vůdce), „*ke kterému se očekává, že se všichni členové společnosti budou hlásit, což je systém, je brán jako všudypřítomný a očekává se, že přetrvává na dobu neurčitou*“.¹⁰⁹

Uctívaná osoba má také funkci tzv. „prvotního hybatele“, která konečně zavádí po delším čase nepokojů a válek klid, mír a jistotu veřejnosti. Má přirozenou autoritu a respekt obyvatel. Životní příběh a činy osobnosti jsou inspirativní pro společnost.¹¹⁰ Je to jeden z mála hrdinů, který dokáže zklidnit vypjatou situaci a slibuje určité zlepšení. A díky svým vlastnostem a skutkům zcela převyšuje ostatní obyvatele. Vůdce často působí dojmem vševědoucího a všehoschopného. Jak komentuje historik PhDr. Jiří Pernes:

„Větší význam má kult osobnosti v prostředí totalitních režimů, kde je představitel ideologie či státního zřízení až zbožštěn.“¹¹¹

Kult osobnosti je specifickým jednáním, které je spojeno s „*formou reflexe konkrétních osob, s jejich oceňováním, přisvojováním, a především symbolickým uctíváním*“¹¹². Jedná tedy se o deifikaci této osoby, která si kolem sebe shromažďuje okruh stejně smýšlejících lidí. Jeho chyby a nedostatky jsou veřejnosti zatajovány a nemluví se o

¹⁰⁷ RANDÁK, Jan: Kult osobnosti. Úvaha nad jeho vymezením a místem v politických vyprávěních a mýtech. In: *Kult osobnosti*. ČVUT. Praha 2007, s. 6.

¹⁰⁸ BLÁHA, Jaroslav. *O vzniku a podstatě kultu osobnosti*. Liberec OV Čes. socialist. akademie, 1969. s. 8.

¹⁰⁹ REES, E. A. Leader Cults: Varieties, Preconditions and Functions. In *Communist Dictatorship: Stalin and the Eastern Bloc*, New York: Palgrave Macmillan, 2004. s. 3-28. ISBN 978-0-230-51821-6.

¹¹⁰ RANDÁK, Jan: Kult osobnosti. Úvaha nad jeho vymezením a místem v politických vyprávěních a mýtech. In: *Kult osobnosti*. ČVUT. Praha 2007, s. 5.

¹¹¹ Česká televize. Exegi monumentum? 31.5.2009 [cit. 23. 10. 2017].

URL:<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10225076356-exegi-monumentum/209542158610001/titulky?kvalita=nizka>>.

¹¹² RANDÁK, Jan: Kult osobnosti. Úvaha nad jeho vymezením a místem v politických vyprávěních a mýtech. In: *Kult osobnosti*. ČVUT. Praha 2007, s. 5.

nich. Po uklidnění poměrů získává racionálně mocenské postavení a podporu lidí. Vůdce je oslavován různými hesly, vlajkami, slogany, medailemi, mincemi, známkami atd. Mnohdy vznikají i různé oslavné legendy o této osobnosti, jsou ovšem zcela smyšlené, neslučují se vždy s pravdou. Veřejná kritika vedoucí osobnosti je potlačována, dochází k cenzuře tisku, filmu, hudby a literatury. Nepřátelé a konkurenti jsou tvrdě potlačováni. Gerhard Ritter již před delší dobou zmínil, že „*démonickým aspektem jejich politiky je spoléhání na násilí, sílu a podvod.*“¹¹³

Kult je spjat už s 19. stoletím, za první kult osobnosti se považuje kult Napoleona Bonaparte, tedy císaře Napoleona III. Ale častěji se objevoval právě až později ve 20. století. Výrazně se ukazuje ve vnímání role významných politických vůdců, kdy dochází k jejich uctívání a zveličování jejich vlastností a činů.¹¹⁴ Charakteristiku kultu osobnosti výstižně popsal Jaroslav Bláha ve svém díle „*O vzniku a podstatě kultu osobnosti*“:

“Nejčastější projevy kultu osobnosti můžeme pozorovat zejména v přiřítání nadneseného významu jednotlivým osobnostem, v přiřítání jim nezasloužených zásluh, ve snižování či upírání zásluh jiných, níže postavených osob a lidových mas, v uměle vyvolaném uctívání osobností a přiřítání jim nadpřirozených vlastností, v přehánění jejich skutečných zásluh, v přemrštěném vyzdvihování jejich vlastností a schopností a naproti tomu v zamlčování a zatajování jejich chyb, slabostí, provinění a morálních závad, v omezené kritizovatelnosti nebo vůbec nedotknutelnosti těchto osob, v nestřídmé popularizaci osobností prostředky vědy, umění a propagandy, agitace, schůzové činnosti atp., v tom, že osoby, o než se jedná, o tom vědí, souhlasí s tím nebo to jen neúčinně potírají, že z toho těží, pročez to sami podporují.“¹¹⁵

Kult osobnosti nejčastěji vzniká po nějakých výrazných krizových situacích (válka, nepokoje, neklid atd.). Velkou roli hráli ve 20. století hlavně spisovatelé, tisk, umělci, plakáty, filmy a následně i rozhlas. A to hlavně proto, že šířili informace k veřejnosti. Bez těchto složek by o kultu osobnosti nemohla být vůbec řeč. Toto stručně doplnil Thomas Carlyle ve svém díle „*Hrdinové a ctění hrdin v dějinách*“:

¹¹³ REES, E. A. Leader Cults: Varieties, Preconditions and Functions. In *Communist Dictatorship: Stalin and the Eastern Bloc*, New York: Palgrave Macmillan, 2004. s. 4. ISBN 978-0-230-51821-6.

¹¹⁴ Dějiny v pohodě. *Kult osobnosti*. [cit. 13. 3. 2017].

URL:<<http://www.dejinyvpohode.cz/Articles/1020-2-Kult+osobnosti.aspx>>.

¹¹⁵ BLÁHA, Jaroslav. *O vzniku a podstatě kultu osobnosti*. Liberec OV Čes. socialist. akademie, 1969. s. 10.

„*Jak muž, byl-li velký za živa, stává se desetkrát větším po smrti*“¹¹⁶

Když se řekne kult osobnosti, mnohým z nás se jistě hned se jistě vybaví osobnost Josifa Vissarionoviče Stalina a s ním spojený pojem „*stalinismus*“ v tehdejším Sovětském svazu a Východním bloku. To byl asi jeden z největších kultů osobností v dějinách vůbec. Mezi další příklady kultu osobnosti zajisté patří i Adolf Hitler v Německu, Vladimír Iljič Lenin v Sovětském svazu, Mao Ce-tung v Číně, Ema Peron v Argentině, Mustafa Kemal Atatürk v Turecku nebo Nikolae Ceaușescu a jeho žena Elena v Rumunsku. Některé kulty osobnosti jsou dodnes stále živé (viz. např. Mustafa Kemal Atatürk v Turecku), jinde postupně zanikají či už zcela zanikly a byly třeba nahrazeny kulty jiných osobností.

Pro vývoj kultu osobnosti daného člověka je velmi důležitý jeho původ, schopnosti, řečnické zkušenosti, názory, a hlavně jeho činy. U některých vyjmenovaných osobností se kult tvořil již během jejich života, u některých až po jejich smrti. Kult osobnosti je dost zajímavý a těžko udržitelný jev, jelikož společnost se neustále mění a vyvíjí.

3.1 Stalinův kult osobnosti „Stalinismus“

Jak již bylo zmíněno výše, pojem kultu osobnosti je v první řadě spojen s osobností Josifa Vissarionoviče Džugašvili, nazýván jako Soso, později známého hlavně po pseudonymem Stalin. Stalinův kult, tedy *stalinismus*, se šířil po Sovětském svazu už za života Stalina, po 2. světové válce i do nově vzniklých socialistických států ve východní a střední Evropě. V těchto oblastech docházelo k přejímání kultu osobnosti Stalina po vzoru Sovětského svazu.

Stalin byl neobyčejně pilný a pracovitý žák. Od mala byl malého vzrůstu (cca 160 cm), měl na jedné noze dva srostlé prsty, díky neštovicím měl obličej plný jizev a po zdravotních komplikacích také téměř neohebnou levou ruku. Díky tomu se mu spolužáci dennodenně posmívali, dělali si z něj legraci, Stalin trpěl méněcenností a často vše řešil agresí. Po otci zdědil prudkou povahu s násilnickými sklony. Vždy a všude chtěl být mezi prvními a v první řadě, vše vést, rozhodovat, přikazovat a komandovat lidi ve svém okolí. Na druhou stranu však měl smysl pro sociální problémy, byl chápavý a měl pozitivní vztah

¹¹⁶ CARLYLE, Thomas. *Hrdinové a ctění hrdin v dějinách*. Praha, 1894. s. 36.

k chudším vrstvám obyvatel.¹¹⁷ Velmi často byl klidný Stalin úmyslně srovnáván s „divokým“ Hitlerem, aby tu byl viditelný zřetelný kontrast.¹¹⁸

Zpočátku byl dost vnitřně nejistý a nebyl dobrým řečníkem, proto se zatím snažil moc veřejně nevystupovat. Již v mládí ho zaujaly Marxovy a Engelsovy myšlenky a začal se angažovat v různých ne zcela povolených politických akcích (šíří levicovou propagandu mezi dělnictvem v Gruzii, organizuje stávky).

Během roku 1905 se poprvé setkává s Leninem, jehož myšlenky a názory (nahrazení kapitalismu socialismem, třídní boj, kolektivní vlastnictví) se mu také zamlouvaly a od roku 1917 se s ním sblíží osobně. Stalin si uvědomoval, že pokud chce získat větší respekt, moc a uznání, musí se zapojit do vojenských akcí a být více viděn na veřejnosti. Zanedlouho tedy při občanské válce v letech 1918-1920 stál na význačných postech a usiloval o to, aby byl posílán na určité úseky fronty (např. Petrohrad nebo Perm) a tam od roku 1919 rozhodoval i o bojových akcích. Založil skupinu, která likvidovala kontrarevoluci. Stalin byl zaručeně pro mír v co nejkratší době. Pokud ale narazil na nějakého odpůrce či konkurenta, ihned se proti němu snažil zakročit a tvrdě ho potrestat, což bylo později na denním pořádku v celém Sovětském svazu.¹¹⁹

Jak řekl Nikita Sergejevič Chruščov ve svém tajném projevu na XX. sjezdu KSSS v roce 1956 o Stalinovi:

„Tento člověk ... jakoby všechno ví, všechno vidí, za všechny myslí a všechno může dělat, ve svém jednání je neomylný.“¹²⁰

Stalin se dostal k moci hlavně díky využití mocenských možností. V roce 1922 byl zvolen generálním tajemníkem ÚV KSR a členem politického byra. Vzhledem ke špatnému zdravotnímu stavu Lenina, Stalin postupně přebírá jeho pravomoci. Ve 20. letech 20. století se snažil ničit čistkami a persekucemi (policejní teror, vyloučení ze strany, pracovní tábory = gulagy, trest smrti) své konkurenty, odpůrce a „nepřátelé lidu“ (např.

¹¹⁷ VEBER, Václav. *Stalin: stručný životopis*. Praha: Karolinum, 1996. s. 8.

¹¹⁸ PLAMPER, Jan. *The Stalin Cult: A Study in the Alchemy of Power*. Stanford, Calif.: Hoover Institution, Stanford University, 2012. Yale-Hoover series on Stalin, Stalinism, and the Cold War. ISBN 978-0-300-16952-2. s. 25.

¹¹⁹ CHRUŠČOV, Nikita, Sergejevič: *O kultu osobnosti a jeho důsledcích. Projev prvního tajemníka ÚV KSSS soudruha N. S. Chruščova na XX. sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu (25. února 1956)*. Tisková agentura Novosti. Moskva 1989, s. 5.

¹²⁰ Aktuálně.cz *Chruščovův tajný projev o Stalinovi* [cit. 1.11.2017].

URL:< <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/grafika-konec-stalinismu/r~daceb258d6ec11e59d7b0025900fea04/?redirected=1506863680>>.

Trockij, Bucharin, Zinovjev, Kirov atd.)¹²¹. Byly zlikvidovány všechny politické strany, kromě komunistické (tedy vládnoucí) strany.

Na svém kultu osobnosti začal pracovat už na přelomu let 1924-5 a to tím, že některá města nesla jméno po něm (např. Stalingrad, Stalinky, Stalino¹²²). Postupně měst, hor, podniků, ulic, náměstí, škol a jiných míst přibývalo. O Stalinovi se začalo mluvit jako o pravověrném leninistovi, všestranném mozku, geniálním vůdci či o Leninovi dneška.¹²³

Od roku 1927 Stalin kontroloval masmédiá (např. tisk *Pravda*, *Izvestija*, *Rabočaja gazeta* atd) a umělecká díla. Všechny články, fotky, obrazy, prakticky cokoli, kde se Stalin jen mihl, byly nejdříve posílány na kontrolu a poté mohly být publikovány a ukázány veřejnosti. Většina fotek a obrazů, na kterých Stalin byl, byly koncipovány tak, že Stalin se koukal přímo na diváka, ostatní osoby na fotografiích měly pohledy upřené mimo. Jestliže byl pod fotkou i nějaký popis, Stalinovo jméno bylo zmíněno hned jako první a psáno velkými písmeny, i když byl třeba v pozadí jiných osob.¹²⁴ Pokud byl Stalin na fotce společně s Leninem, Lenin byl obvykle po levé straně Stalina. *Pravda* připomínala Stalinovy 50. narozeniny v prosinci 1929, kdy otiskla velké fotky Stalina a připomněla jeho činy. Při dalších kulatinách, v roce 1939, byla obrázková příloha detailněji promyšlená, fotky kvalitnější a ve větším počtu. A na Stalinovy poslední kulaté narozeniny, na 70. narozeniny, vyšla v *Pravdě* velká příloha věnovaná soudruhu Stalinovi (reportáže o tom, jak vypadají přípravy oslav narozenin např. v Československu, Rumunsku, či ve Francii, přípravy výstav jeho fotografií po Sovětském svazu či v satelitních státech atd.).

Později od 30. let se Stalin chová jako diktátor, likviduje své nepřátele a možné konkurenty. Můžeme vidět, že kult Stalina se nevytvářel zcela samostatně, ale navázal na kult Lenina. Stalinismus neměl být nový směr, Stalin tvrdil, že pouze uvádí v život myšlenky Lenina. Objevovala se hesla, že Stalin je neomylný vůdce, železným vojákem revoluce, skromným géniem, vítěz nad fašismem či nejdovážnější a nejmoudřejší bojovník. Veřejnost ho obdivovala a oslavovala u každé možné příležitosti. Jak Veber říká, *obrazy*

¹²¹ VLČEK, Eduard: *Geneze kultu osobnosti a jeho státoprávní aspekty*. Masarykova univerzita. Brno 1994, s. 19.

¹²² JOHNSON, Paul. *Stalin*. Barrister a Principal, 2014. s. 74.

¹²³ Tamtéž, s. 75.

¹²⁴ PLAMPER, Jan. *The Stalin Cult: A Study in the Alchemy of Power*. Stanford, Calif.: Hoover Institution, Stanford University, 2012. Yale-Hoover series on Stalin, Stalinism, and the Cold War. ISBN 978-0-300-16952-2. s. 39.

v životních, nadživotních, a ještě větších velikostech pokrývali kremelskou zed', sochy a busty Stalinovy se rozšířily po celé zemi.¹²⁵ Bylo složeno nespočet básní a písní opěvující Stalina a jeho činy.

Pro příklad uvádím jeden z plakátů, kde je v překladu napsáno: *Děkujeme soudruhu Stalinovi za šťastné dětství!*

Zdroj: https://m.smedata.sk/api-media/media/image/sme/3/39/398453/398453_1000x.jpeg?rev=4

Během 30. let se Stalin snažil o uznání na poli politickém. V roce 1930 na XVI. sjezdu strany se mu to podařilo a v tisku se objevují jeho fotky hned vedle portrétu Lenina. Ale to Stalinovy nestačí a chce dosáhnout i uznání na akademickém poli. Jeho dílo „*Otázky leninismu*“, tedy sborník přednášek určený veřejnosti, se ale vyskytovalo na posledních místech žebříčku a tím pádem dosah díla byl spíše neuspokojivý. To se vše mění poté, co se v časopise Pravda objevuje článek *O Stalinovy a o leninské filosofii*. Ze dne na den se Stalin stává díky tomuto článku samotným zakladatelem Leninovy filosofie s prvním ruským filosofem.¹²⁶

Umělci začaly během let 1933-1935 s velkou oblibou tvořit ve velkém množství Stalinovy portréty a následně bylo uspořádáno více výstav u příležitosti narozenin či nějakého výročí soudruha.

¹²⁵ VEBER, Václav. *Stalin: stručný životopis*. Praha: Karolinum, 1996. s. 71.

¹²⁶ TUCKER, Robert C. *Stalin u moci – revoluce shora 1928–1941*. Liberec 1995, s. 119.

Po roce 1948 se kult osobnosti Stalina tiše přemístil ze Sovětského svazu do států tzv. Východního bloku, kde následně přebýval. Po vzoru Sovětského svazu se tedy na veřejných místech, v mediích či v umění objevují zmínky o Stalinovi či mnoho míst nese název po něm.

Stalin umírá v roce 1953, jeho tělo bylo po smrti ukázáno veřejnosti po dobu 3 dní, poté se konal velký pohřeb. Následně byl uložen do mauzolea v Moskvě na Rudém náměstí vedle Lenina.

3.2 Kult osobnosti Georgi Dimitrova

I komunisté na Balkáně měli své velebené a oslavované hrdiny. V Bulharsku k těmto hrdinům patřil, mimo jiné, také Georgi Dimitrov, u kterého vidíme mnoho stejných prvků jako např. u Stalina, a to možná proto, že Bulharsko bylo jednou ze zemí Východního bloku a k Sovětskému svazu mělo blízko. Už sám Dimitrov měl za svého života podobné názory jako Stalin (zachování míru, sjednocení občanů, podpora dělníků). Některé názory veřejnosti jsou takové, že Dimitrův kult osobnosti prakticky zkopíroval Stalinův kult. Najdeme tu zcela jistě mnoho stejných či podobných znaků, takže na tom něco pravdy bude.

Starší lidé často, když se mluví o Bulharsku, vyslovují zároveň i jméno Dimitrova¹²⁷, v té době byl dokonce nazýván jako „největší syn Bulharska“ nebo „vůdce a učitel bulharského lidu“.¹²⁸ Současná mladší generace jeho jméno sice zná, avšak o kultu této osobnosti již nemůže být řeč, po pádu komunistického režimu byl prakticky opomíjen, hanoben a vše co bylo s jeho jménem spojeno, bylo zcela ničeno, bouráno a devastováno.

Kult Dimitra se začíná pomalu tvořit už po 1. světové válce. V té době Dimitrov jako vůdce protifašistického hnutí odporu získal určitou oblibu u veřejnosti, a to hlavně díky nespokojenosti lidí s postupným oslabováním Německa po 1. světové válce.

Prvky Dimitrova kultu měly reálné základy ve vyšší míře než kultury ostatních osobností. Je možné rozlišit celkem 3 etapy jeho kultu, které se od sebe odlišují:

- 1) Jako generální tajemník Komunistické internacionály (1935-1943)

¹²⁷ IVANOV, Mitko. *Georgi Dimitrov a žurnalistika*. Praha: Novinář, 1982. s. 11.

¹²⁸ KUFNEROVÁ, Zlata. Československo v Deníku Georgiho Dimitrova 1933-1947. In *Slovanský přehled*, 2004, č. 2, s. 337-344.

2) Jako hlava bulharského státu (1945-1949)

3) Po jeho smrti (od 1949)¹²⁹

Během prvního období (generální tajemník Komunistické internacionály) byl kult Dimitra prakticky součástí oficiálního sovětského státního kultu kolem Stalina. Dimitrov z toho taktéž profitoval – byl tu tvořen jakýsi „*kult uvnitř obecného rámce kultu vůdce Sovětského svazu*“.¹³⁰ Po roce 1945 se Dimitrov opět přesouvá do Bulharska, do Sofie a s ním i jeho kult, kdy už se dá mluvit „*o formálním státním kultu komunistického Bulharska*“.¹³¹ Tato funkce kultu fungovala i po jeho smrti.

Již během jeho života se ulice, náměstí, školy, města, vesnice, továrny a instituty hlavně v Bulharsku pojmenovaly nebo přejmenovaly po tomto muži. Byly velmi často vytvářeny jeho sochy, obrazy a básníci o něm napsali ne málo veršů nebo oslavných písní. Žáci a studenti studovali jeho životopis a byl pro ně vzorem a hrdinou. Každá školní skupina, která navštívila Sofii v rámci školního výletu, musela povinně navštívit také i Dimitrovo mauzoleum. Rodný dům ve vesničce Kovačevci a dům, kde bydlel se svou manželkou v Sofii se staly muzei. Po jednu dobu se tiskly i poštovní známky s jeho portrétem (mimo jiné také i v Československu). Byla založena Dimitrovská pionýrská organizace pro mládež "*Septemvrijče*". Byl druhou osobou ve 20. století (po Leninovi), jehož tělo bylo po smrti nabalzamováno a uloženo do vlastního mauzolea v hlavním městě Bulharska. Byl založen Dimitrův řád a Dimitrova cena za úspěchy ve vědě, technologii, umění a literatuře.¹³² Jeho fotografie společně s fotografií Lenina byla vystavená i při pohřbu Klementa Gottwalda v Praze.¹³³

K jeho 100. výročí narození dne 17. června 1982 se v Moskvě konala konference, která připomněla jeho osobu. Konference se účastnili hlavně lidé, kteří Dimitrova znali a stále na něj vzpomínali. Mnozí z nich tu měli i projevy o jeho činech a myšlenkách. K jeho 100. výročí narození (1982-1983) také vyšlo mnoho publikací a studií.

¹²⁹ WIEN, Markus. Georgi Dimitrov: Three Manifestations of his Cult. In *Communist Dictatorship: Stalin and the Eastern Bloc*. New York: Palgrave Macmillan, 2004. s. 194-207.

¹³⁰ Tamtéž, s. 194-207.

¹³¹ Tamtéž, s. 194-207.

¹³² Tamtéž, s. 194-207.

¹³³ Kolektiv autorů. *Klement Gottwald in Obrana Lidu*. Praha, 1953, číslo 20, s. 4.

Kult ale není omezen jen na území Bulharska, jeho stopu nalezneme např. v dnešním Rusku, Ukrajině, Německu, Itálii, Makedonii nebo v samotném Československu.¹³⁴ Nejčastěji jsou v zahraničí po něm pojmenovány ulice, veřejné podniky, továrny a školy nebo bylo možné vidět jeho sochy na veřejných místech a hlavních ulicích. Básníci vytvořili nespočet oslavných básní nebo písní s jeho jménem a o jeho činech.

Když padl komunismus v Bulharsku v roce 1989, Dimitrův kult osobnosti byl prakticky u konce. Po přesunutí jeho těla z mauzolea bylo mauzoleum v roce 1999 zbouráno. Jeho sochy byly odstraněny z veřejných míst a většinou byly ničeny nebo přesunuty někam na okraj města, kde nebyly tolik na očích. Ulice a náměstí byly přejmenovány zpět na původní název nebo na název úplně nový, Dimitrovska pionýrská organizace přestala existovat, muzeum v Sofii je dnes na pokraji kolapsu díky nedostatku financí.

K 120. výročí narození byla dne 18. června 2002 uspořádána konference ke vzpomínce a k oslavě Dimitra. Vše uspořádalo *Centrum pro studium historie a politiky*. Konference však byla ignorována veřejností a medií.¹³⁵

Asi jediné město v Bulharsku, ve které je kult Dimitra patrný i dnes je jeho rodná vesnička Kovačevci. Tamní muzeum o Dimitrovi stále dodnes funguje a je hojně navštěvováno nejen Bulhary, ale i turisty z cizích zemí, kteří se chtějí o této osobě dozvědět více. Dimitrův obličej je i nadále zobrazován na erbu této vesnice a na náměstí je jeho velká socha zachována.¹³⁶

3.3 Georgi Dimitrov, literatura a tisk

Dimitrov byl během celého života vášnivým čtenářem, ale snad ještě vášnivějším pisatelem. Již od raného mládí, kdy pracoval v tiskárně, si tyto činnosti velmi oblíbil, trávil prakticky každou volnou chvíli četbou a následnou debatou s kolegy v tiskárně o obsahu knihy či článku v denním tisku. Zpočátku ho zajímaly hlavně politická díla, ale následně si

¹³⁴ IVANOV, Mitko. *Georgi Dimitrov a žurnalistika*. Praha: Novinář, 1982. s. 11.

¹³⁵ WIEN, Markus. Georgi Dimitrov: Three Manifestations of his Cult. In *Communist Dictatorship: Stalin and the Eastern Bloc*. New York: Palgrave Macmillan, 2004. s. 194-207.

¹³⁶ Vagabond: Bulgaria's English Monthly. *Who was Georgi Dimitrov?* 10. 6. 2015 [cit. 14. 3. 2017]. URL:<<https://vagabond.bg/features/item/3027-who-was-georgi-dimitrov.html>>.

oblíbil i klasické zahraniční či domácí autory jako např. Alexandr Sergejevič Puškin, Michail Jurjevič Lermontov, Christo Botev či Ivan Vazov.

Za svůj život napsal nespočet článků a knih. A zároveň nespočet knih a článků bylo napsáno i o Dimitrovi. Mnoho děl, které vyšly ještě za jeho života nebo krátce po smrti musely projít korekturou a některé pasáže byly díky tehdejšímu režimu úplně vynechány. Po pádu komunismu někteří autoři vydávají tyto knihy znovu v plném znění a dnes jsou čtenářům zcela přístupné.

3.3.1 Díla Dimitrova

Vztah k českému a slovenskému dělnickému hnutí se vytvářel již během jeho mládí, učili ho totiž i čeští typografové. A převážně pod vlivem Dimitra Blagoeva si pořizoval překlady různých děl v ruském jazyce, který je velmi podobný bulharskému jazyku, a tak s četbou a porozuměním nebyl velký problém. Mimo jiné četl např. díla od Boženy Němcové, Jana Ámose Komenského a mnoho jiných.¹³⁷

Několik let byl šéfredaktorem časopisu „*Typograf*“ a „*Horník*“.¹³⁸

Ve Vídni vydával „*Rabotničeski vestnik*“, kde vysvětloval a komentoval současnou politiku Bulharska. Napsal mnoho pamfletů, článků, reportáží a návodů pro dělníky, které byly následně publikovány jak v tomto periodiku, tak i v různých jiných periodikách po Bulharsku či po zemích Východního bloku.

Během svého života si psal i vlastní deník po celý život až do 6. února 1949.¹³⁹ Deník byl jeho rodině, zvláště synu Bojkovi, kompletně přístupný až po 10. listopadu 1989. Jednalo se celkem o 12 popsaných sešitů a 9 jednotlivých listů. Deník je psán souběžně, krom 2 rozsáhlých mezer (od 1. února 1935-18. března 1936 a od 18. března do 15. srpna 1938 - dramatické dění v souvislosti s přípravami na VII. kongres Kominterny s Dimitrovem v čele).¹⁴⁰ Jedná se o jedinečný heuristický pramen k poznání celosvětové politiky 20. a 30. let 20. století. V deníku píše upřímně jak o svém soukromém životě,

¹³⁷ DIMITROV, Georgi. *Výbor z projevů a článků*. Praha: Svoboda, 1950. s. 8.

¹³⁸ BYSTRICKÝ, Valerián. *Revolucionár Georgi Dimitrov*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo: Knižnica stredoškolskej mládeže, 1972. s. 20.

¹³⁹ DIMITROV, Georgi. *Dnevnik: 9 mart 1933–6 fevruari 1949*. Sofija: Universitetsko izdatelstvo sv. Kliment Ochridski, 1997. s. 58.

¹⁴⁰ KRYL, Miroslav. Deník Jiřího Dimitrova jako historický pramen (9. 3. 1933 – 6. 2. 1949). In *Slovanský přehled* 93, 2007, č. 4, s. 529-551.

rodině, popisuje tu své myšlenky během Lipského procesu, životě v ilegalitě, o své každodennosti, popsal tu i život tehdejších komunistických elit¹⁴¹ nebo v něm jsou založeny i důležité telegramy, korespondence a dokumenty.¹⁴² Docela zajímavý je telegram z 11. září 1947:

„Obrátil jsem se na Slánského (Praha) s následujícím telegramem:

Mezi dvacátým a dvacátým pátým zářím se bude vracet z Moskvy do Československa se sovětskými pasy rodina bratra mé ženy, soudruha Artura Fleischmanna z města Boskovice. Členy této rodiny jsou stará nemocná žena a malé dítě, velmi prosím, aby jim byl uvolněn její dům v Boskovicích a aby jim rovněž tak bylo obnoveno československé občanství. Datum a místo příjezdu bude ještě včas oznámeno. Přijměte moje předběžné poděkování za tuto soudružskou službu. Pozdrav Gottwaldovi, Kopeckému a všem přátelům. Děkuji, že současně potvrdíte příjem.“¹⁴³

Dimitrovy díla byly publikovány celkem ve čtrnácti svazcích v bulharském jazyce v jedno, dvou nebo třísvazkových sbornících. Následně byly přeloženy a vytištěny i v jiných světových jazycích. Práce měly sloužit jako zbraň proti imperialismu a válce. V Bulharsku, ale i v Sovětském svazu byly Dimitrovy práce velmi populární, a to převážně mezi čtenáři mladší generace. Práce prošly dohromady 192 edicemi v 35 světových jazycích. Celkově vyšlo až na 5 milionů kopií po celém světě.¹⁴⁴

3.3.2 Díla o Dimitrovi

Během Lipského procesu a po jeho smrti se mnoho bulharských, ale i zahraničních spisovatelů, redaktorů nebo básníků rozhodlo napsat nějaké dílo spojené s Dimitrovem. Bylo napsáno nespočet článků a reportáží v periodikách, mnoho biografií o jeho životě, díla o politice, oslavné básně, písně atd. Už jsem zmiňovala sovětské autory, kteří i přes zákaz psali reportáže a články do novin (Kolcov, Zaslavski), mezi další zahraniční žurnalisty patří např. J. Kowalewski z Polska (Jak przeżywalismy proces Dymitrowa – Dziennik Polski, 11), Laudi të Dërjetëshme z Albánie (Gjergj Dimitrovit – Bashkimi, 3),

¹⁴¹ DIMITROV, Georgi. *Dnevník: 9 mart 1933–6 fevruari 1949*. Sofija: Universitetsko izdatelstvo sv. Kliment Ochridski, 1997. s. 58.

¹⁴² Tamtéž, s. 36-37.

¹⁴³ KRYL, Miroslav. Deník Jiřího Dimitrova jako historický pramen (9. 3. 1933 – 6. 2. 1949). In *Slovanský přehled* 93, 2007, č. 4, s. 529-551.

¹⁴⁴ RUSINOV, Spas. *Georgi Dimitrov (1882-1949)*. Sofija: Sofija-Press, 1972. s. 285.

La Moartea z Rumunska (Lui Georgi Dimitrov – Unirea, 6) a mnoho dalších.¹⁴⁵ Dne 4. března 1934 byla publikována v sovětské *Pravdě* esej věnovaná matce Dimitrova, v jejíž očích vidíme nejen štěstí milované matky, ale i hrdý bojový lesk, bezmoc a strach o syna.¹⁴⁶

I v tehdejší Československu žurnalisté o Dimitrovi psali, např. František Kubka (*Ze vzpomínek na Jiřího Dimitrova – Tvorba*, 6, s. 623), Marie Pujmanová (*Trojí setkání – Lidové noviny*, 10) nebo Václav Kopecký (*Nad rakví soudruha Jiřího Dimitrova – Tvorba*, 13, s. 647) a jiní.¹⁴⁷

Zmíněná Marie Pujmanová napsala i románovou trilogii a druhá část je nazývána *Hra s ohněm* (1948), což je politický román vyprávějící právě o osudu Georgi Dimitrova. Všechny tři romány trilogie na sebe navazují a vystupují v ní stejné hlavní postavy – manželé Gamzovi a jejich děti Stanislav a Helena. *Hra s ohněm* vypráví příběh, kdy se sám Gamza vydává na Lipský proces jako divák. Se zaujetím sleduje celý soudní proces. Dimitrov si dle Gamzy vedl i bez obhájce velmi dobře, působil přesvědčivě, rázně a nebojácně, neměl problém říci pravdu, na kterou každý čekal. Autorka tu nejednou zmiňuje, jak zkušeným a odvážným řečníkem Dimitrov byl.

Vznikalo i mnoho oslavných básní a písní (často se jednalo o přímo národní písně) o Dimitrovi. Vznikaly nejen v Bulharsku, ale i v zemích Východního bloku, např.

- Albánie: Louis Gurakuki
- SSSR: Stepan Kirsanov – Dimitrov
- Polsko: Włodzimierz Słobodnik
- Rumunsko: Nina Cassian¹⁴⁸

Pro příklad jsem vybrala kratší ukázkou básně od Pavla Horova nazvanou: „*Panychia za Juraja Dimitrova*“, která byla otištěna v ruské *Pravdě* dne 10. července 1949:

¹⁴⁵ BOROV, Todor. *Georgi Dimitrov – Spomenen spravočnik*. Sofia: Bălgarski bibliograf. institut, 1949.

¹⁴⁶ KUNEVA, Violeta. *Svetovnata publicistika za Georgi Dimitrov: 1933-1935*. Sofija: Otečestven front, 1983. s. 21.

¹⁴⁷ Kolektiv autorů. *Georgi Dimitrov – Spomenen spravočnik*. Sofija: Bălgarski bibliograf. institut, 1949.

¹⁴⁸ CHINKOVA, Vasilka. *V pametta na chorata: Stichove za Georgi Dimitrov*. Sofija: Narodna kultura, 1981. s. 38-60.

*„Ja viem, ja dobre viem, môj pútnik náhle nemý,
že odvážny tvoj hlas tu bude stále znieť
jak rozjasaný zvon po celej šírej zemi,
že pravda víťazí, že ľudstvo kráča vpřed:
len človek odchádza v mrazivom objatí
rozkolísaných hrán – Ale to se neplatí.“¹⁴⁹*

3.3.3 Dimitrov a mládež

Postavení mládeže nebylo začátkem 20. století v Bulharsku úplně jednoduché. Absolventi měli problém najít po škole práci, a pokud už nějakou práci našli, platové podmínky neodpovídaly náplni jejich práce a počtu odpracovaných hodin. Chybělo také všestranné vzdělání mládeže. Dohromady vše vedlo k celkové nespokojenosti tehdejší mladé generace.¹⁵⁰ Socialisté proto často pořádali sportovní nebo společenské akce a spolky s hlavním cílem: získat si podporu mládeže a probudit v ní uvědomělost.

Podle Dimitra je mládež „motor, hnací síla všeobecné sociálně-politické kultury a stavební činnosti.“¹⁵¹ Také tvrdil, že „ve středu péče by měl být mladý člověk se svými bohatými dynamickými potřebami a zájmy, s jeho životními problémy, ambicemi, sny a snahami.“¹⁵²

Ve svém díle „Za mladežta i pionerite“ (= Pro mládež a pionýry) Dimitrov také zmiňuje: „Je třeba, aby se žáci v Novém Bulharsku všestranně rozvíjeli. Jsou důležití fyzicky zdraví lidé s rozsáhlými znalostmi a bohatou kulturou, kteří společně s celou mládeží národa jsou připraveni přispět k rozvoji a prosperitě naší mladé republiky.“¹⁵³

„Soudruzí, musíme se učit, učit se v boji! Celou svou praktickou každodenní činnost spojujte s hlubokým studiem původních pramenů marxismu-leninismu, protože bez revoluční teorie není revoluční praxe. Buďte následovníky, pevnými a odvážnými

¹⁴⁹ WEINER, Milan. *Československo uctívá památku Jiřího Dimitrova*. Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1949. s. 42-43.

¹⁵⁰ BYSTRICKÝ, Valerián. *Revolucionár Georgi Dimitrov*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo: Knižnica stredoškolskej mládeže, 1972. s. 89.

¹⁵¹ IVANOVA-MARKOVA, Violeta. Georgi Dimitrov i obrazovanieto. In: *Sborník*. Sofie: Narodna prosveta, 1982. s. 356-357.

¹⁵² Tamtéž. s. 25.

¹⁵³ DIMITROV, Georgi. *Za mladežta i pionerite*. Sofija: Narodna mladež, 1966. s. 247.

*bojovníky proti fašismu a proti kapitalismu! Držte vysoko prapor osvobození lidstva z kapitalistického otroctví, prapor Komunistické internacionály!*¹⁵⁴

Dimitrov se snažil zůstat v kontaktu s mládeží, jak jen to šlo. Velkou část své činnosti zaměřil právě na děti a mládež, proto se účastnil mnoha různých rozhovorů, besed, pomáhal svými radami a chtěl předat mladým co nejvíce vědomostí a zkušeností do budoucna. On sám měl k mládeži upřímný vřelý vztah, rozuměl jejím problémům a dokázal se vcítit do jejich starostí. Tím si získal důvěru a autoritu několik stovek až tisíců mladých lidí, kteří se na něj obraceli se svými každodenními nesnázemi. Pozoruhodné je, že mládež za ním chodila osobně do jeho kanceláře s prosbami o pomoc a jen málokdy se stalo, že by Dimitrov někoho odmítl z důvodu nedostatku času či jiného již předem domluveného politického jednání nebo schůzky.¹⁵⁵

Dokonce byla v Bulharsku založena mládežnická pionýrská organizace Septemvrijče. Dimitrov sám se snažil na chod organizace zpočátku dohlížet, poté vše přenechal Komunistickému svazu mládeže.¹⁵⁶ Více o organizaci v kapitole 3.4.2 *Dimitrovská pionýrská organizace "Septemvrijče"*.

3.4 Dimitrov a Československo

Vztahy mezi Čechoslováky a Bulhary mají již dlouhou tradici. Za důležitý mezník česko-bulharských vztahů je bráno české národní obrození. V té době byla založena slavistika jako samostatný obor Josefem Dobrovským, v jejím rámci následně i samostatná bulharistika. Hlavně Pavel Josef Šafařík se zabýval dějinami Bulharska, jazykem, literaturou a kulturou. Mezi další propagátory bulharské kultury a historie patřil Konstantin Jireček, Karel Jaromír Erben, Božena Němcová, František Ladislav Čelakovský, bratři Škorpilové nebo Václav Hanka.¹⁵⁷

Během 19. století mnoho bulharských revolucionářů studovalo univerzitu převážně v Praze nebo i v jiných městech na území Československa a tím se projevil také zájem o

¹⁵⁴ DIMITROV, Georgi. *Dimitrov mládež*. Praha: Mladá Fronta, 1950, s. 25.

¹⁵⁵ STOJANOV-BIGOR, Georgi. *Bezsměrtnijat vožd – Sborník chudožestveni material i spomeni za dr. Georgi Dimitrov. Sofija: Narodna mladež, 1950. s. 11.*

¹⁵⁶ Komunistický svaz mládeže (KOMSOMOL) – politická a výchovná organizace sovětské bolševické strany, která byla založena v roce 1918. Oficiální název byl od roku 1922 Všesvazový leninský komunistický svaz mládeže (VLKSM).

¹⁵⁷ MOTEJLOVÁ – MANOLOVA, Marija. *Uchováno v paměti*. Praha: Bulharská kulturně osvětová organizace v ČR, 2006. s. 4

Bulharsko a jeho problémy. Díky zvyšujícímu se počtu Bulharů v Československu byl založen tajný revoluční spolek „*Pobratim*“, který měl sdružovat Čechy, Slováky, Bulhary a jiné Slovany žijící v Praze.¹⁵⁸ Další tajný spolek bulharských studentů byl založen v roce 1869 v Táboře a nazýval se „*Postojanstvo*“¹⁵⁹, tento spolek se snažil rozšiřovat tiskoviny revolucionářů z Bulharska a spolek pořádal i mnohačetné besedy. První oficiální organizací sdružující Bulhary v Československu byla „*Sedjanka*“, tato organizace měla za cíl pěstování česko-bulharských vztahů. Na činnost této organizace navázala později Bulharská kulturně-osvětová organizace (BKOO), která dostala oficiální název „*Georgi Dimitrov*“.¹⁶⁰

Češi a Slováci sledovali se zaujetím a sympatiemi osvobozující boj Bulharů proti tureckému útlaku. Mnoho z nich po osvobození Bulharska od Turků jelo do Bulharska pomáhat budovat základy samostatného státu. Jednalo se hlavně o řemeslníky, rolníky, intelektuály či jiné odborníky.

Po vzniku samostatného Československého státu (po roce 1918) se vzájemné vztahy prohloubily ještě více a kontakty mezi těmito slovanskými zeměmi získaly širší rozměry. A to také díky Georgi Dimitrovi. On tvrdil, že první kontakty s českými typografy navázal už během svého mládí v tiskárně. Od počátku 20. let minulého století Dimitrov udržoval stálé spojení s Karlem Kreibichem, Bohumírem Šmeralem nebo jinými předními činiteli Komunistické strany Československa.

Mnoho bulharských antifašistů, kteří museli po Zářijovém povstání (1923) utéct z Bulharska se usadili na území Československa, převážně v hlavním městě. Praha se proto stává důležitým emigračním centrem bulharských občanů a zároveň se tu organizovala i pomoc pro ostatní emigranty. Dimitrov několikrát navštívil Prahu a snažil se hmotně pomáhat rodinám padlých revolucionářů, jak jen to šlo. Při pobytu v hlavním městě se několikrát potkal i s významnými politickými osobami té doby.¹⁶¹ Nicméně i Dimitrov musel být v Čechách v ilegalitě, pokud by ho našla policie, bylo by zle.

¹⁵⁸ RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Bulharska*. Praha: Lidové noviny, 2002. s. 388. ISBN 9788071064978.

¹⁵⁹ MOTEJLOVÁ – MANOLOVA, Marija. *Uchováno v paměti*. Praha: Bulharská kulturně osvětová organizace v ČR, 2006. s. 5

¹⁶⁰ Tamtéž. s. 7.

¹⁶¹ DIMITROV, Georgi. *Georgi Dimitrov do otečestvenofrontovska Bălgarija: Pisma, beseda i pozdravljenija*. Sofia: Bălgarska rabotničeska partija (komunisti), 1945, s. 90-91.

Několikrát se skrýval v okolí Břeclavi, jelikož pobyt ve Vídni pro něj nebyl zcela bezpečný.

Poté, co byl Dimitrov osvobozen z vězení po Lipském procese, začal se zaměřovat na vývoj Československa a samotné Československo. Snažil se zavést některé nové požadavky pro zlepšení podmínek – např. práce pro nezaměstnané, zrušení zákonů omezující obecné samosprávy apod.¹⁶² V Československu se konaly různé přednášky, velmi atraktivní bylo téma „*Kdo zapálil Říšský sněm*“ a jiné.¹⁶³ Těchto přednášek se účastnili převážně dělníci a mladá generace. Samotná vystoupení Dimitra před soudem v Lipsku měla velký ohlas v naší krajině. Po 15. březnu 1939 Dimitrov sám doporučoval, aby českoslovenští komunisté usilovali o jednotu protifašistických a vlasteneckých sil v boji proti hitlerovským okupantům.¹⁶⁴ Dimitrov projevil velký zájem o národní odboj Čechů a Slováků, jak domácí, tak i zahraniční.

Dimitrov aktivně vystupoval na obranu samostatnosti Československa v roce 1938, pomáhal organizovat přechod KSČ do ilegality. V prosinci 1944 na poradě s vedením KSČ v Moskvě vyjádřil danou situaci takto:

*„Domnívám se, že nejlepším řešením budoucího poměru Čechů a Slováků v osvobozené Československé republice by bylo, aby Češi a Slováci byli v rovnoprávném postavení, aby v Čechách byla česká vláda, na Slovensku vláda slovenská a aby byla společná federativní vláda československá. Aby byl parlament český a slovenský, a kromě toho společný parlament československý.“*¹⁶⁵

V Praze dokonce vznikl Výbor na záchranu a ochran Hitlerových zajatců. Výbor žádal prezidenta republiky a ministerstvo vnitra, aby povolili průchod přes území Československa osvobozeným Bulharům. Prezidentu Československa tehdy napsala korespondenci s žádostí i Dimitrova matka. Vláda povolení nakonec schválila. Dimitrov pobízel i k organizaci mezinárodních akcí proti německé politice.

Byl to právě Dimitrov, kdo podpořil uzavření smluv mezi Bulharskem a demokratickými státy (také s Československem) v roce 1948.

¹⁶² BYSTRICKÝ, Valerián. *Revolucionár Georgi Dimitrov*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo Knižnica stredoškolskej mládeže, 1972. s. 102.

¹⁶³ Tamtéž, s. 100.

¹⁶⁴ AMORT, Čestmír. *Jiří Dimitrov – bojovník proti fašismu*. Praha, 1982. s. 50.

¹⁶⁵ DIMITROV, Georgi. *Výbor z projevů a článků*. Praha: Svoboda, 1950. s. 11.

Dimitrov byl často v kontaktu i s Klementem Gottwaldem. Gottwald poslal Dimitrovi přání k jeho 65. narozeninám:

V překladu: „*K Vašim 65. narozeninám Vám posílám svým jménem, a i jménem celého Československého národa přání k dobrému zdraví a úspěchu ve Vaší další práci ve prospěch bulharského lidu k posílení bratských vztahů a rozvoj úspěšné spolupráce mezi všemi slovanskými národy.*“¹⁶⁶

To, že měl Dimitrov Gottwalda a Čechy v oblibě potvrzuje i jeho návštěva v Praze v roce 1948. V této době dochází k podpisu dohody o přátelství a vzájemné pomoci mezi Bulharskou lidovou republikou a Československou republikou.¹⁶⁷ Tato smlouva nebyla namířena proti žádnému jinému státu a zinscenoval ji převážně Dimitrov. Považoval spolupráci mezi těmito dvěma slovanskými národy totiž za důležitou, protože diplomatické styky měly dlouholetou tradici. Dimitrov v projevu při příjezdu Bulharské vládní delegace do Prahy zmiňuje při svém projevu:

„*Náš příjezd do vaší země má za cíl nejen zdůraznit existující přátelství mezi našimi slovanskými, demokratickými a svobodmilovnými národy slavnostním aktem. Je skutečně vzácným štěstím ta okolnost, že nikdy v celé historii nebyly mezi Bulhary, Čechy a Slováky žádné spory a konflikty, které by překážely jejich vzájemným přátelským vztahům. Naopak, jsou známa četná fakta o významné pomoci, kterou náš národ v minulosti od Čechů a Slováků dostával, zvláště v kulturní oblasti.*“¹⁶⁸

I Gustav Husák byl za setkání velmi rád a prohlásil:

„*Všechnen náš lid vítá rozhodnutí vlády na věčné časy upevnit svazky mezi našimi státy a zajistit tak bezpečnost našich národů a nerušený rozvoj bulharského a československého pracujícího lidu. Se jménem Jiřího Dimitrova spojoval náš lid už dávno svůj boj za svobodu a lepší život. Vaše návštěva je velkým svátkem našeho lidu. Nechť žije přátelství a spojenectví našich národů. Ať žije Dimitrov.*“¹⁶⁹

Po návratu do Bulharska byla po podepsání dohody uspořádána v Sofii velká manifestace na počest bulharského a československého spojenectví.

¹⁶⁶ MINKOV, Svetoslav. *Georgi Dimitrov: 65 godini ot roždanieto mu*, Sofija: Izdatelstvo na Direkcijata na pečata, 1947. s. 25

¹⁶⁷ Tamtéž. s. 108.

¹⁶⁸ DIMITROV, Georgi. *Výbor z projevů a článků*. Praha: Svoboda, 1950. s. 353.

¹⁶⁹ AMORT, Čestmír. *Jiří Dimitrov – bojovník proti fašismu*. Praha, 1982. s. 61.

3.5 Dimitrův kult v Bulharsku

3.5.1 Mauzoleum

3.5.1.1 Stavba

Den po jeho smrti oznámila bulharská vláda na zasedání, že se rozhodla dát postavit mauzoleum, kde bude Dimitrovo tělo trvale vystaveno pro veřejnost. V té době bylo prozatím postaveno pouze mauzoleum pro Lenina v Moskvě, které mělo sloužit jako vzor pro toto mauzoleum.

Výběr místa, kde bude mauzoleum postaveno, bylo symbolické. Nacházelo se v centru Sofie na náměstí *Deveti Septemvri*¹⁷⁰, které se dnes nazývá náměstím *Alexandra Battenberského*,¹⁷¹ naproti městské zahradě před bývalým královským palácem (dnes slouží budova jako umělecká galerie). Vše bylo odsouhlaseno a mauzoleum muselo být postaveno za pouhých 6 dní, tedy do dne plánovaného pohřbu. Dělníkům zpočátku dost ztěžovala práci v prvních dnech bouřka, někteří dělníci prý ani celou dobu pořádně nespali a pracovali ve dne v noci za vidinou včasného postavení mauzolea pro Dimitrovo tělo.

Během jednoho dne skupina architektů a inženýrů vytvořila projekt na výstavbu mauzolea pro jeho tělo. Je podivuhodné, že hlavním architektem byl pověřen člověk, který strávil nějaký čas v nápravném táboře jako odpůrce režimu.¹⁷² Vzhled vnitřních prostor a dekorací byla prací Ivana Penkova se skupinou sochařů (např. Dečko Uzunov, Ivan Nešev, nebo Valentin Starčev).¹⁷³ Projekt mauzolea byl velmi podobný jako mauzoleum Lenina. Jednalo se o ohromnou a nevzhlednou budovu z bílého mramoru (z bulharského regionu Vraca) a obří červené vlajky zpočátku zakrývaly ještě nedokončenou fasádu budovy. Budova byla rozlehlá 560 m², vysoká 12 metrů a zdi byly 1,2 metry tlusté. Dimitrovo tělo bylo uloženo do nového mauzolea v křišťálové rakvi.

Po vstupu do mauzolea následovala chodba, kde se na jejím konci nacházela laboratoř a menší místnost pro místní doktory. Uvnitř mauzolea jako dekorace sloužily mozaiky od architekta Dečka Uzunova a jeho spolupracovníků.

¹⁷⁰ BOROVI, Todor. *Georgi Dimitrov – Spomenen spravocnik*. Sofia: Bălgarski bibliograf. institut, 1949. s. 30.

¹⁷¹ Alexandr Battenberg = Alexandr I. Bulharský – byl prvním knížetem znovuobnoveného bulharského státu v letech 1879-1886.

¹⁷² STANKOVA, Marietta. *Georgi Dimitrov: a biography*. New York, 2010. s. 229. ISBN 978-1845117283.

¹⁷³ GERGOV, Georgi. *Istinata za mavzoleja*. Sofia: Sibija, 2001.

Mauzoleum bylo víceméně opravdu za 6 dní postaveno a mohl tam proběhnout naplánovaný smuteční ceremoniál. Stavební práce ale pokračovaly ještě dlouho poté. Bylo třeba rozvést systém podzemních chodeb pro zachování mumifikovaného těla. K zachování Dimitrova těla bylo třeba neustálé péče. Doktoři zhruba dvakrát týdně pečovali o jeho obličej a ruce. Zhruba jednou za dva roky bylo tělo znovu pře balzamováno. Postupem doby probíhaly rekonstrukce kompletně celého mauzolea, ta nejz rozsáhlejší proběhla v letech 1974-1975.

3.5.1.2 Převoz těla

Dne 2. srpna 1949 byla schránka s ostatky přemístěna do Sloupové síně Domácího odboru v Moskvě. V 19. hodin začíná setkání lidí z Moskvy. Později ten samý večer zhruba ve 23:20 hodin přijel i Stalin¹⁷⁴ a členové politbyra. Lidé tu truchlili až zhruba do 4. hodiny ranní.¹⁷⁵

Den po náhlé smrti Dimitrova, tedy 3. srpna, bylo jeho tělo převezeno z Moskvy do rodného Bulharska. Tělo bylo nabalzamováno sovětskými specialisty ještě v Moskvě a následoval šestidenní převoz do Bulharska. Tělo diktátora bylo následně přemístěno do Sofie vlakem s černými závěsy, vlak vyjžděl okolo 15:00 hod z Moskvy.¹⁷⁶ Vlak po cestě zastavoval ve větších městech po trase (Rusko, Ukrajina, Rumunsko, Bulharsko), lidé se v místě zastavení vlaku sházeli, smutnili a nosili květiny. Vlak přijel do Sofie dne 6. srpna okolo 17. hodiny¹⁷⁷, kde se konalo úplně největší shromáždění. Sešlo se tu více než 500 000 lidí (což je více než počet obyvatel celého tehdejšího hlavního města Sofie), v zástupech netrpělivě sledovali příjezd vlaku z dalekého Ruska. Většinou se jednalo o dělníky, inteligenci, vesničany, národní vojsko, mládež a rolníky z celého Bulharska a okolních zemí, kteří ctili Dimitra a upřímně pro něj truchlili. Takřka ihned po smrti vzniká obrovský kult jeho osobnosti.

3.5.1.3 Pohřeb

¹⁷⁴ APOR, Balázs et al. *The Leader Cult in Communist Dictatorships: Stalin and the Eastern Bloc*. New York: Palgrave Macmillan, 2004. ISBN 1-4039-3443-6.

¹⁷⁵ Kolektiv autorů. *Georgi Dimitrov – Spomenen spravočnik*. Sofija: Bălgarski bibliograf. institut, 1949. s. 47.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 48.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 49.

Do Sofie se v den pohřbu 10. srpna 1949 sjeli komunističtí vůdci z celkem 23 zemí světa (např. Ana Pauker z Rumunska, Luigi Longo z Itálie, maršál Vorošilov ze Sovětského svazu, Pastirides z Řecka atd.), aby uctili památku zesnulého. Od smrti Lenina to je jediný komunista, kterému se dostalo takové pocty, vlastního mauzolea, a tak obrovského pohřebního ceremoniálu s tolika nejen domácími, ale i zahraničními hosty. V průvodu šli černě odění koně táhnoucí lafety děl s rakví, následně šla v průvodu vdova Rosa, dvě adoptované děti, příslušníci bulharského výkonného orgánu a bulharské vlády a zahraniční zástupci komunistických stran. Průvod prošel stejnými ulicemi, jako prošel sám Dimitrov při stávce horníků z Perniku o 43 let dříve a končil u mauzolea. Komunističtí vůdci měli připravenou pohřební řeč, kterou poslouchaly tisíce přítomných lidí z celého Bulharska. Většina z nich zmiňovala Dimitrův boj za mezinárodní dělnické hnutí. Celý obřad trval okolo 5 hodin a poté byla rakev vložena do krypty mauzolea.¹⁷⁸

Na pohřebním ceremoniálu chyběla jedna důležitá osobnost – tehdy úřadující premiér a ministr zahraničních věcí v Bulharsku, Vasil Kolarov, jeden z nejbližších a nejstarších Dimitrových spolupracovníků. Když se Kolarov totiž dozvěděl o smrti Dimitrova, utrpěl těžký infarkt a nebyl schopen se kvůli svému zdravotnímu stavu na pohřeb vůbec dostavit. Díky smutné shodě náhod, Vasil Kolarov o 6 měsíců později (23. ledna 1950) také umírá¹⁷⁹. A bylo rozhodnuto, že bude pohřben v mauzoleu jen pár kroků od Dimitrova. Sofie je opět ve smutku a zahalena do černého, smuteční hudba byla znovu vysílána během dní a nocí na ulicích. Jeho rodné město Šumen bylo na 15 let (1950–1965) přejmenováno k jeho cti na Kolarovgrad¹⁸⁰.

Bulharsko ztratilo během 6 měsíců dvě ze svých největších postav té doby – oba byli členy Bulharské komunistické strany, tajemníci Komunistické internacionály (Kominterny) v Moskvě a oba žili v exilu po dobu dlouhých 22 let. Obyvatelé Sofie truchlili od smrti obou mužů po dobu následujících 10 dní. Během dní i nocí byly slyšet teskné tóny Chopinova *Pohřebního pochodu* nebo Beethovenovu *Třetí symfonii*.

¹⁷⁸ YouTube. *Nova televizija: „Kalendar“ ot 21. 08. 1999 – mavzolej na G. Dimitrov*. 14. 8. 2014. [cit. 1. 2. 2017].

URL:<<https://www.youtube.com/watch?v=YJT4bap8dOE>>.

¹⁷⁹ Kolektiv autorů. *Bulgarian Premier Dies* in Pittsburgh Post-Gazette. Pittsburgh. 24. ledna 1950, s. 2.

¹⁸⁰ GERGOV, Georgi. *Istinata za mavzoleja*. Sofia: Sibija, 2001.

3.5.1.4 Otevření veřejnosti

Vchod do mauzolea hlídala stráž, která se po určitém časovém intervalu měnila až po dobu čtyřiceti let. Každý den se na silnici před mauzoleem konaly vojenské přehlídky, kterých se účastnili studenti, pracovníci a intelektuálové. Účastníci vojenských přehlídek nosili květiny, věnce, mávali slogany a transparenty. Byla tu přísná pravidla k pokládání věnců a květin, pohybu návštěvníků v mauzoleu či chování politických osobností během veřejných událostí. Jeho rakev byla každý den pracovníky kontrolována. Tomuto místu byla věnována větší pozornost než katedrále Alexandra Něvského, největší katedrále v Sofii. Děti se později učily propagandistický příběh „*Dokonce i obloha pro něj plakala*“. Budova mauzolea nechyběla v žádném turistickém cizojazyčném průvodci té doby.

Mauzoleum bylo otevřeno pro veřejnost od 11. prosince 1949 a bylo otevřeno každou středu, pátek a neděli v čase 15. – 17. hodin. Toto místo bylo hojně navštěvováno jak jeho současníky, tak i mladými studenty, Bulhary, turisty nebo politiky z celého světa. Mauzoleum navštívil také např. Michail Gorbačov, Boris Jelcin, Fidel Castro, Indira Gandhi a další. Dle statistik mauzoleum během své existence navštívilo až 18 milionů lidí.¹⁸¹ Georgi Gospodinov, nejznámější bulharský spisovatel současné mladší generace mauzoleum v té době navštívil a říká:

*"Jako dítě jsem jednou to mauzoleum navštívil. Žil jsem mimo Sofii, takže jsme museli cestovat. Byl to organizovaný školní výlet. Bylo mi devět let. Pamatuju si to náramně dobře. Báł jsem se, stejně jako spolužáci. Někdo totiž rozšířil zprávu, že když se na mrtvého Dimitrova pořádně kouknete, uvidíte, že jeho oční víčka se maličko zachvívají. Měli jsme z toho pěkně nahnáno. Ve škole jsme zrovna v biologii dělali pokusy s elektřinou a žabími stehýnky, tak jsme oba jevy porovnávali."*¹⁸²

V roce 1956 tu proběhlo spiknutí s jasným cílem, vyhodit mauzoleum do povětří během demonstrace. To by ale znamenalo vyhlazení celého politbyra Komunistické strany Bulharska. Během existence mauzolea byly ještě 2 případy s cílem zničit mauzoleum, ale nikomu se to nepodařilo.

¹⁸¹ TODOROVA, Maria. *The Mausoleum of Georgi Dimitrov as lieu de mémoire in The Journal of Modern History*. Chicago: The University of Chicago Press, 2006, ročník 78, číslo 2, s. 398.

¹⁸² Radiožurnál. *Bulharsko na cestě ke svobodě* 21. 10. 2009 [cit. 1. 3. 2017].

URL:< http://zpravy.rozhlas.cz/radiozurnal/zajimavosti/_zprava/bulharsko-na-cestě-ke-svobodě--648502>.

3.5.1.5 Konec mauzolea

Po pádu komunismu bylo nabalzamované tělo Dimitra po dohodě s příslušnými orgány dne 18. června 1990 přesunuto pod dohledem syna Bojka na centrální sofijský hřbitov, bylo spáleno a vloženo do rodinné hrobky. I Kolarovo tělo bylo přesunuto. Mauzoleum už tedy neplnilo svůj hlavní účel a nevědělo se, co s ním. Stalo se na několik let úkrytem pro bezdomovce, narkomany, pouliční psy a mládež stěny vyzdobila nevhlednými kresbami a grafity. Konalo se tu několik divadelních představení na otevřeném prostoru v kavárně, velmi oblíbená byla Aida od Giuseppe Verdiho.¹⁸³

21. srpna 1999 se náhle rozhodlo o stržení mauzolea bez jakýchkoli předchozích diskuzí s veřejností. Pozoruhodné je, že stavba byla v minulosti promyšlena tak, aby odolala jadernému útoku, a tak zbourat ji nebylo nic jednoduchého a zabralo to dohromady několik dní. Některé z mozaik uvnitř byly zachovány a přemístěny, zbytek interiéru byl zcela zničen. Demoličním odborníkům se mauzoleum podařilo odstřelit až na 4. pokus a to 27. srpna 1999. Celkový úklid poté trval dalších 8 dní, tedy mnohem delší čas než samotná stavba budovy.¹⁸⁴ Tato zpráva byla publikována veřejností v tisku až 10 dní po úplném zbourání mauzolea. Mnoho obyvatel s tímto činem nesouhlasilo (až 65 %)¹⁸⁵ a bouřili se proti tomu, ale tento čin se již nedal vrátit zpátky.

Dnes na stejném místě není ani památky o této stavbě, ale i tak prakticky po 20 letech víceméně každý obyvatel Sofie ví, kde mauzoleum v minulosti stálo. Dnes je toto místo oblíbeným místem pro setkávání mládeže, konají se tu stále, ale v menší míře, letní divadla, koncerty na otevřené scéně nebo i Bierfest pro mladší generaci (obdoba Oktoberfestu).

Spisovatel Georgi Gospodinov¹⁸⁶ dodává:

"Ze začátku jsem byl pro demolici, protože budova byla mimořádně ošklivá. Bydleli v ní bezdomovci a pouliční psi. Čekali jsme, že tu místo ní založí krásnou zahradu. Takový

¹⁸³ Kolektiv autorů. *Georgi Dimitrov*. Sofia: Izdatelstvo na direktcijata na pečata, 1947. s. 159.

¹⁸⁴ YouTube. *A Better Tomorrow: The Georgi Dimitrov Mausoleum*. 31. 1. 2008. [cit. 1. 2. 2017].

URL:<<https://www.youtube.com/watch?v=ky1K155L8vM>>.

¹⁸⁵ TODOROVA, Maria. *The Mausoleum of Georgi Dimitrov as lieu de mémoire* in *The Journal of Modern History*. Chicago: The University of Chicago Press, 2006, ročník 78, číslo 2, s. 402.

¹⁸⁶ Georgi Gospodinov (1968 - dodnes) - patří mezi současné populární bulharské spisovatele, dramatiky a scénáristy. Některé jeho díla jsou také přeloženy do češtiny – např. „*Přirozený román*“ nebo „*Gaustin neboli člověk s mnoha jmény*“.

byl alespoň plán, který se ale nikdy neuskutečnil. Nevím proč. Možná je v tom místě něco tajemného. Teď zničení mauzolea trochu lituji. Nemáme v Sofii žádné místo, které by mohlo fungovat jako muzeum socialistické minulosti."¹⁸⁷

3.5.2 Dimitrovská pionýrská organizace "Septemvrijče"

Organizace byla založena v Bulharsku v září v roce 1944 a jednalo se o pionýrskou organizaci pro děti a mládež. Jméno *Septemvrijče* (septemvri = bulharsky září) bylo na počest historickým událostem v Bulharsku: zářijové vojenské povstání v roce 1918, protifašistické povstání v roce 1923 a osvobození od fašismu v roce 1944. Zpočátku Dimitrov sám na chod organizace dohlížel, poté vše přenechal Komunistickému svazu mládeže (tzv. *Komsomol*).¹⁸⁸ „*Více než tři desetiletí organizace pro pionýry a Komsomolce nese název Georgi Dimitrova a pionýři následují jeho slova a přísliby.*“¹⁸⁹

Po smrti Dimitrova se organizace přejmenovala na *Dimitrovskou pionýrskou organizaci Septemvrijče*. Následně v roce 1950, nesla organizace jméno *Dimitrovská průkopnická organizace Septemvrijče*.¹⁹⁰

Organizace Septemvrijče měla vlastní vlajku červené barvy. Ve znaku organizace byl vyobrazen profil Dimitrova uvnitř červené hvězdy a vespod byl nápis: *Vždy připraven*.¹⁹¹ Pozdrav organizace byl „*Bud' připraven*“ a odpověď byla „*Vždy připraven!*“. Organizace měla i vlastní hymnu, která se jmenovala „*Zpívej ve své zářivé vlasti*“ a text složil Assen Bossev.¹⁹²

¹⁸⁷ Radiožurnál. *Bulharsko na cestě ke svobodě* 21. 10. 2009 [cit. 1. 3. 2017].

URL:< http://zpravy.rozhlas.cz/radiozurnal/zajimavosti/_zprava/bulharsko-na-cestě-ke-svobodě--648502>.

¹⁸⁸ Komunistický svaz mládeže (KOMSOMOL) – politická a výchovná organizace sovětské bolševické strany, která byla založena v roce 1918. Oficiální název byl od roku 1922 Všesvazový leninský komunistický svaz mládeže (VLKSM).

¹⁸⁹ IVANOVA-MARKOVA, Violeta. Georgi Dimitrov i obrazovanieto. In: *Sborník*. Sofie: Narodna prosveta, 1982. s. 119.

¹⁹⁰ Encyklopedija. *Septemvrijče*. 12. 10. 2016 [cit. 11. 4. 2017].

URL:<<http://wiki-org.ru/wiki/Септемвријче>>.

Dostupné z: <http://wiki-org.ru/wiki>

¹⁹¹ *Wikipedija – Svobodnaja enciklopedija*. [online].

Septemvrijče [cit. 11. 4. 2017].

Dostupné z: <https://wikipedia.org>

¹⁹² *Sredno učiliště "Sv. Kiril i Metodij", grad Nebelino*. [online].

Organizaciite na učenci i učiteli. [cit. 11. 4. 2017].

Dostupné z: <http://www.sounedelino.com>

Tato pionýrská organizace byla v každém městě. Děti byly rozděleny podle věku do dvou skupin. Do tzv. *Čavdarčet* chodily děti mladší, do 9 let. Poté automaticky přestoupili do *Septemvrijče*, kde se udržovala mládež ve věku 9-14 let. Od věku 14 let se starší mládež automaticky stávala tzv. *Komsomolci*. Ve větších městech bylo i např. několik skupin *Čavdarčet*, v každé skupině bylo v průměru cca 5-35 dětí a tuto skupinu vedl někdo starší, který za ni měl zodpovědnost. Členství v organizaci bylo povinné pro všechny bez výjimky.

Všichni členové nosili stejnou zelenou uniformu s kravatou a baretem. Jediným rozdílem mezi mladším a starším oddílem byla kravata – mladší ji měli v červené a starší ve světle modré barvě.

Při pohřbu Dimitra vyslovili členové *Septemvrijče* přísahu, která končí v překladu se slovy:

*„Nazval jste nás nejmladšími budovateli socialistických a komunistických zítřků. Přísaháme, drahý pane, že vybudujeme socialismus a komunismus s odvahou jako měl Dimitrov k jeho radosti.“*¹⁹³

Aktivity obou skupin byly rozmanité, např. byly pořádány různé semináře, workshopy, kluby, výlety a tábory, psali dopisy vojákům atd. Cílem hnutí bylo pionýrům vštípit disciplínu, poslušnost a vlastenectví.¹⁹⁴ V létě se sjeli do Varny bulharští pionýři se zahraničními pionýry např. z Ukrajiny, Československa, Řecka, Maďarska a trávili spolu letní prázdniny. Od roku 1962 byly vydávány noviny se jménem *Septemvrijče* pro pionýry Septemvrijče a *Dugarče* pro Čavdarčeta.¹⁹⁵ Velmi důležitá byla pro pionýry návštěva pěveckého sboru v Berlíně v roce 1960.¹⁹⁶ Často byly také pořádány srazy pro *Komsomolce*, významný je ten z března roku 1949, o kterém se píše v ruském periodiku *Pioner*, n. 4, „kam se sjelo na 9 milionů mládežníků z celého světa.“¹⁹⁷ V roce 1962 se

¹⁹³ Enciklopedija. *Septemvrijče*. 12. 10. 2016 [cit. 11. 4. 2017].

URL:<<http://wiki-org.ru/wiki/Септемврийче>>.

¹⁹⁴ *Sredno učiliště "Sv. Kiril i Metodij", grad Nebelino*. [online].

Organizaci na učenci i učitel. [cit. 11. 4. 2017].

Dostupné z: <http://www.sounedelino.com>

¹⁹⁵ Enciklopedija. *Septemvrijče*. 12. 10. 2016 [cit. 11. 4. 2017].

URL:<<http://wiki-org.ru/wiki/Септемврийче>>.

¹⁹⁶ *Ohlasý: Děni na Boskovicku*, 2016 [online].

Bulgaria Communist Young Pioneers (1946-1989). [cit. 3. 3. 2017].

Dostupné z: <http://histclo.com/>

¹⁹⁷ Kolektiv autorů, XI. sjezd Komsomola in *Pioner*, Moskva 1949, č. 4.

všichni pionýři z měst Bulharska sjeli do Sofie k 80. výročí od narození Dimitra, tam probíhal společný program pro děti a mládežníky.

Přísaha pionýra v překladu:

„Já, Dimitrův pionýr, slavnostně přísahám býti věrný závazkům Georgi Dimitrova, bojovat obětavě za práci Bulharské Komunistické strany, vítězství komunismu. Slibuji, že se naučím pracovat neúnavně, být váženým občanem a ochráncem mé drahé vlasti – Lidové republiky Bulharska.¹⁹⁸

V roce 1967 měla bulharská organizace přes 700 000 členů¹⁹⁹ a před pádem komunismu dokonce až dvojnásobný počet. Organizace existovala do pádu komunismu, poté byla v roce 1989 zakázána. Dalo by se říct, že se jednalo o velmi podobnou organizaci, která existovala např. i v SSSR – Socialistický svaz mládeže nebo v Československu – Pionýr.

3.5.3 Dimitrův rodný dům-Kovačevci

Místo narození Georgi Dimitrova v Kovačevci je dodnes turisty navštěvováno prakticky jen z jediného možného důvodu – rodný dům tohoto komunistického hrdiny. Muzeum se nachází na východě obce, jen pár metrů od řeky Svetlji. Rodný dům byl postaven okolo ½ 19. století – konce 19. století. Základem je kamenná zeď, podpěry jsou z proutí/živého plotu polepené bahnem. Po odstěhování rodiny do Sofie se o dům nikdo nestaral a podzemní voda tam způsobila v roce 1945 velký kolaps. V letech 1957 je otevřeno muzeum, které do předvečera 90. výročí navštívilo již 500 000 návštěvníků. A díky velkému zájmu byla rekonstrukce základů rodného domu uspišena. Rodný dům byl pro první návštěvníky otevřen 14. června 1972 u příležitosti výročí 50. let od smrti Georgie Dimitrova.²⁰⁰

Chudší prostředí navozuje autentický obraz domu, kdy byl ještě obýván celou Dimitrovou rodinou. V hale je krb, kde spolu členové rodiny společně trávili nejvíce volného času. Na zahradě se nachází socha paní domu, matky Paraškevy, v lidské velikosti

¹⁹⁸ Enciklopedija. *Septemvrijče*. 12. 10. 2016 [cit. 11. 4. 2017].

URL:<<http://wiki-org.ru/wiki/Септемврийче>>.

¹⁹⁹ Uikipedija. *Dimitrovska pionerska organizacija „Septemvrijče“* [cit. 18. 5. 2017].

URL:<https://bg.wikipedia.org/wiki/Димитровска_пionерска_организация_„Септемврийче“>.

²⁰⁰Obština Kovačevci. Kultura. Rodnata kašta na Georgi Dimitrov. [cit. 2. 2. 2017].

URL:< http://kovachevtsi.com/?page_id=68>.

od umělkyně Mary Georgievvy. Okolo domu jsou zasety květiny a různé ovocné stromy. Celá zahrada je obestavěna zdí, tak, jak tomu v té době skutečně také bylo.

V muzeu je rozsáhlejší expozice o celém životě Dimitra se zobrazením jeho skutečných osobních věcí, a to vše doplňuje rozsáhlá fotodokumentace. Dimitrov se vyskytuje i na erbů města Kovačevci. Na hlavním náměstí = před jeho rodným domem je možné dodnes spatřit jeho velký památník (278 akrů), který byl vybudován Ivanem Mandovem nedlouho po jeho smrti (1953-1956).

Kovačevci je jediné místo v Evropě (dalším místem je Gori v Gruzii), které oslavuje místo narození národního hrdiny.

3.5.4 Řád Georgi Dimitrova

Nejvyšší státní řád tehdejšího komunistického Bulharska, řád Georgi Dimitrova, byl založen jen pár měsíců po jeho smrti, v roce 1950. Byl udělován za vynikající zásluhy státu. Ten, komu byl řád udělen, nese čestný titul *Hrdina Bulharska* nebo *Hrdina socialistické práce Bulharska*. Udělovaný dostal jak originál řádu, tak i repliku, miniaturu a řádovou knížku. Do dnešní doby bylo registrováno více než 4 500 ks řádů.²⁰¹

Řád má tvar medailonu, uprostřed je vyobrazen Dimitrov z profilu, pod tím je uprostřed dole napsáno jeho jméno cyrilicí a na spodu medailonu je zobrazen srp a kladivo, tedy symbol, který používaly komunistické strany a další organizace. Nejznámější je použití tohoto symbolu s rudou hvězdou na vlajce Sovětského svazu. Zadní strana medailonu je úplně hladká, na replice je napsáno velké písmeno R (=replika). V průběhu několika let byl řád inovován, motiv medailonu ale zůstal stejný, jen se měnila ryzost zlata a tím i hmotnost celého medailonu.

Je do očí bijící, že inspirace na vzhled řádu je po ruském vzoru prakticky ve všech směrech, viz *Řád Lenina*, který byl zřízen již v průběhu dubna 1930. Pokud bychom oba řády porovnali (viz přiložené obrázky níže), vidíme tu silnou podobu a inspiraci, což Dimitrův řád nepopírá. Profil obou osob vyobrazených na medailonu se nachází uprostřed s hlavou otočenou na pravou stranu. Symbol srpu a kladiva v červené barvě se nachází na dolní části. Rozdíl je jen v umístění jmen. Oba řády mají samozřejmě jméno napsáno

²⁰¹ *Řád Jiřího Dimitrova* [cit. 15. 4. 2017].

URL:<<http://forum.valka.cz/topic/view/94468/Rad-Jiriho-Dimitrova>>.

v cyrilici zlatou barvou, ale u řádu Dimitra je jméno vyobrazeno dole hned pod jeho profilem a u řádu Lenina je jméno naopak nahoře na levé straně. Červená hvězda má u každého medailonu také jiné umístění (Dimitrov: nahoře, Lenin: na pravé straně). Oba dva medailony byly zpočátku zhotoveny ze zlata, až později z méně cenných a více dostupných kovů.²⁰² Dokonce i podmínky pro získání obou řádů jsou zcela totožné.

EMEDALS.COM

Zdroje obrázků:

- Leninův řád:

<https://img.sbazar.cz/big/201703/2010/b1/58cfae16b1ec862e8c8f0400.jpg>

- Dimitrův řád:

https://www.emedals.com/media/catalog/product/cache/1/image/0dc2d03fe217f8c83829496872af24a0/o/r/order_of_georgi__51db11b7d264d.jpg

3.5.5 Dimitrovgrad

Na jihu centrální části Bulharska (nedaleko Chaskova) se nachází město Dimitrovgrad. Město bylo založeno v roce 1947 a mělo se jednat převážně o moderní

²⁰² PETROV, Todor. *Bulgarski ordeni i medali*. Sofie: Voenno izdatelstvo, 1982.

průmyslové centrum, které by zaměstnávalo mnoho lidí z okolních měst. Název města byl zvolen ve stejném roce radou ministrů v čele s Dimitrovem.²⁰³ Byl vydán dekret, kde bylo psáno:

*„Vesnice Rakovski a Marijno, Chaskovo, Černokonevo a Čirpan budou spojené v jedno město pod názvem Dimitrovgrad“.*²⁰⁴

V centru města byl záhy po založení města vystavěn památník k uctění památky Dimitrova, ten byl ale v roce 1992 odstraněn.²⁰⁵ Obyvatelům se tento čin vůbec nezamlouval, a tak dnes můžete obrovský památník této osobnosti ve městě znovu najít.

3.5.6 Dimitrovo

Další město v Bulharsku, které bylo pojmenováno po Dimitrovi, leží na jihozápadě Bulharska. Toto město neslo název Dimitrovo po smrti Dimitra v letech 1949-1962, poté se přejmenovalo na Pernik a tento název nese dodnes. V minulosti se tu hojně rozvíjel těžký průmysl²⁰⁶ a Dimitrov byl sám přítomen při několika stávkách horníků právě v tomto městě.

3.6 Dimitrův kult v zemích Východního bloku

3.6.1 Sovětský svaz

Město Dimitrovgrad (dnešní Rusko)

Město Dimitrovgrad se nachází se v Uljanovské oblasti v dnešním Rusku. Dříve se město nazývalo Melekess, ale dne 15. července 1972 bylo přejmenováno při příležitosti nedožitých 90. narozenin komunistického vůdce.²⁰⁷ Jedná se o relativně dost velké město,

²⁰³ DJUGMEDŽIEVA, Petja. Georgi Dimitrov: 90 godini ot roždaniето mu. Sofija: Nacionalnaja biblioteka „Kiril i Metodij“, 1972.

²⁰⁴ Zarata – novini. Na 2.07 umira Georgi Dimitrov. 2. 7. 2016. [cit. 15. 4. 2017].
URL:<<http://www.zarata.org/на-2-07-георги-димитров/>>.

²⁰⁵ *Obština Dimitrovgrad*. Istoričeska spravka. [cit. 5. 4. 2017].
URL:<<https://www.dimitrovgrad.bg/bg/istoricheska-spravka>>.

²⁰⁶ *Obština Pernik*. [cit. 5. 4. 2017].
URL:<<http://pernik.bg/obshtina-pernik>>.

²⁰⁷ *Obščaja Dimitrovgrad*. Administracija goroda Dimitrovgrad. [cit. 5. 4. 2017].
URL: <<http://www.dimitrovgrad.ru/city/>>.

dle statistik z 1. 1. 2017 tu žije celkem 166 000 obyvatel.²⁰⁸ Zhruba 70 % z celkového počtu obyvatel jsou Čuvaši (turkický národ žijící v Rusku) a zbytek jsou Rusové a Tataři.

Dimitrovgrad (dnešní Ukrajina)

Od roku 1937 se město nazývalo Novyj Donbass, o dvacet let později (1957) bylo přejmenováno na Dimitrovgrad a 2 roky zpět (v roce 2016) se přejmenovalo na Myrnohrad. Město leží na Ukrajině v Doněcké oblasti, zhruba 50 km od Doněcka.²⁰⁹

Arménie

V provincii Ararat v Arménii se nachází město Dimitrov, které je také pojmenováno po tomto bulharském komunistovi. Nachází se nedaleko hlavního města Jerevanu, kousek od hranic s Tureckem. Je to menší městečko obydleno převážně starší generací Arménů a Asyřanů, kteří mluví převážně rusky, zřídka kdy arménsky. Počet obyvatel je tu lehce nad 1200 lidí.²¹⁰ Jedná se o chudší oblast Arménie, lidé se tu živí hlavně zemědělstvím.

3.6.2 Československo

3.6.2.1 Kult Georgi Dimitrova v Československu

„Jen několik málo hodin po zprávě o úmrtí Jiřího Dimitrova zavlály v ulicích měst a vesnic Československa černé prapory a v oknech a ve vývěsních skřínkách se objevily černě orámované fotografie velkého bojovníka. Československý lid byl hluboce vzrušen, dojat strašnou zvěstí, která se rozléla po republice: Jiří Dimitrov je mrtev.“²¹¹

I v Československu byl kult Georgi Dimitra, v překladu nazýván jako Jiří Dimitrov, také dost znatelný. Mnoho lidí i v těchto končinách truchlilo v den jeho pohřbu, aktuální dění sledovali hlavně z denního tisku. Tři dny po jeho smrti se v Československu na

²⁰⁸ *Obščaja Dimitrovgrad*. Administracija goroda Dimitrovgrad. Istorija[cit. 5. 4. 2017]. URL: <<http://www.dimitrovgrad.ru/city/history.php>>.

²⁰⁹ Wikipedie. *Myrnohrad* 25. 4. 2017 [cit. 5. 5. 2017]. URL:< <https://cs.wikipedia.org/wiki/Myrnohrad>>

²¹⁰ Wikipedie. *Dimitrov, Armenia*. [cit. 11. 4. 2017]. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Dimitrov,_Armenia>.

²¹¹ WEINER, Milan. *Československo uctívá památku Jiřího Dimitrova*. Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1949. s. 7.

různých místech konaly větší manifesty a poutě. Na slovenském Děvině, moravském Vsetíně nebo v českém Trutnově, a i na mnoha jiných místech lidé uctily památku několika minutami ticha a taktéž slibem „že jeho odkaz bude splněn, že se přičiníme, aby Československo se všemi lidově demokratickými státy, ve spolupráci s nimi a za vedení druhé vlasti Jiřího Dimitrova – Sovětského svazu, dosáhlo co nejdříve socialismu.“²¹²

Ve veřejných politických projevech mnoho osobností zmínilo Dimitrovo jméno. Např. v projevu ministra Václava Kopeckého na tryzně 10. července v Praze:

„Jako komunisté jsme si vědomi, že v Dimitrovi odchází ze světa jeden z největších bojovníků mezinárodního komunismu.“²¹³

V Rudém právu dne 3. července 1949 byla otištěna část projevu Klementa Gottwalda při loučení, kdy Dimitrov odjížděl z Prahy, tato slova platila i pro rok 1949:

„Myslím, že vám ani nemusím zdůrazňovat, jak jsme vás tu měli rádi. Náš lid vám dosvědčil při každé příležitosti svými projevy lásky, že jsme vaši návštěvu pokládali za něco více než diplomatický akt. Nové Bulharsko a jeho představitel Jiří Dimitrov mají své pevné místo v našich srdcích.“²¹⁴

Po jeho smrti některé ulice a veřejná místa, či továrny změnilý svůj název k oslavě Dimitra. Dokonce od 1. května 1992 byla v Československu vydávána poštovní známka při příležitosti 100. výročí narození Dimitrova. Znáмка měla v té době hodnotu 0,50 Kč a byl na ní jeho portrét.²¹⁵

S ohledem na dnes již nízký počet míst nesoucích jméno po Dimitrovi, jsou v práci uvedena všechna místa, o kterých jsem našla nějakou zmínku:

3.6.2.2 Sedjanka – Georgi Dimitrov

První oficiální organizací sdružující Bulhary v Československu byla „*Bulharská Sedjanka*“, která byla založena v roce 1880.²¹⁶ Tato organizace byla zpočátku organizací

²¹² WEINER, Milan. *Československo uctívá památku Jiřího Dimitrova*. Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1949. s. 8.

²¹³ Tamtéž, s. 9.

²¹⁴ Tamtéž, s. 64.

²¹⁵ Česká dáma. *100. výročí narození J. Dimitrova* [cit. 15. 3. 2017].

URL:<http://www.ceskadama.cz/product.php?id_product=1636>.

²¹⁶ TODOROVA, Violeta. 60 let Bulharské Sedjanky. In *Československo-bulharská vzájemnost* 7. Praha, 1940, č. 5.

studentskou s dvanácti členy a měla za cíl pěstování česko-bulharských vztahů. Na činnost této organizace navázala později Bulharská kulturně-osvětová organizace (BKOO), která dostala oficiální název *Georgi Dimitrov*.

Mezi další organizaci sdružující Bulhary na území Československa patřila i *Československo-bulharská Vzájemnost*. Mimo jiné, hlavně tyto dvě organizace stály za zřízení pohřbu Josefa Václava Mrkvičky.²¹⁷

3.6.2.3 Dimitrovo náměstí Praha

V Praze v Holešovicích bylo od roku 1948 nazýváno *Dimitrovo náměstí*, tento název vydržel dlouho, až do roku 1991, a od té doby do dneška se náměstí nazývá *Ortenovo náměstí*.

3.6.2.4 Dimitrovka Bratislava

V Bratislavě, v městské části Nové Město, byl v roce 1873 založena chemické továrna, vyrábějící výbušniny a jiné chemikálie s názvem *Dynamit Nobel*.²¹⁸ Po vzniku Československa se továrna přeorientovala na výrobu umělých hnojiv, výbušniny se vyráběly v rámci Československa jen v Pardubicích, v Semtíně. V roce 1951 se závody přejmenovaly dle bulharského komunisty na *Závody Juraja Dimitrova*, nazývané také jako *Dimitrovka* nebo *Dynamitka*.²¹⁹ V té době to byl jeden z největších chemických podniků v Evropě vůbec.

V 90. letech byly závody zprivatizovány, přejmenovány na *Istrochem* a jsou od roku 2002 v koncernu pod vlastnictvím politika Andreje Babiše.²²⁰

²¹⁷ NOVÁK, Jan. Josef Václav Mrkvička. In *Československo-bulharská vzájemnost* 5. Praha, 1938, č. 2. Josef Václav Mrkvička (1856-1938) – český malíř, publicista a básník. Aktivně přispěl k uměleckému životu v Bulharsku, je považován za jednoho ze zakladatelů bulharského moderního malířství, založil tamější výtvarnou akademii a je považován za národního klasika, třebaže byl Čech. Působil i jako publicista a básník. V Bulharsku používal jméno Ivan.

²¹⁸ Bratislavské rožky. *Dimitrovka – chátrající priemyselný kolos*, 14. 12. 2012 [cit. 2. 4. 2017]. URL: <<http://www.bratislavskerozky.sk/sk/Cerstve-rozky/Historia/Dimitrovka-chatrajuci-priemyselný-kolos.html>>.

²¹⁹ KOTP – Klub ochrany technických pamiatok. *Bratislavská Dynamitka v agonii – čo z toho plynie pre pamiatkárrov?* 1. 8. 2011 [cit. 11. 4. 2017].

URL:<<http://kotp.sk/2011/08/01/bratislavska-dynamitka-v-agonii-co-z-toho-plynie-pre-pamiatkarov/>>.

²²⁰ Aktuality. *Kedysi zažívali slávu, dnes chátrajú. Poznáte kultové miesta Bratislavy?* 17. 7. 2016 [cit. 11. 4. 2017].

URL:<<https://www.aktuality.sk/clanok/355720/kedysi-zazivali-slavu-dnes-chatraju-poznate-kultove-miesta-bratislavy/>>.

3.6.2.5 Závody Jiřího Dimitrova – ČKD Blansko

Národní podnik ČKD Blansko, koncernový podnik VHJ Škoda. Dnes vyrábí hlavně vodní turbíny, karusely, čerpadla a ocelové konstrukce. Od roku 1870 se tu vyráběla oběžná kola Francisovy turbíny pro malé vodní elektrárny.²²¹ Podnik existuje dodnes pod názvem ČKD Blansko Holding, a.s.

V centru Blanska stála od roku 1957 litinová socha Dimitrova, dnes je socha přesunuta na okraj města vedle soch Klementa Gottwalda nebo Julia Fučíka.²²²

3.6.3 Východní Německo (NDR)

Po celém Východním Německu (NDR) je dodnes kult Georgi Dimitrova patrný. V Bulharsku nebo v jiných zemích se podle Dimitra pojmenovalo např. mnoho náměstí, ulic, škol atd., ale po pádu komunismu se opět přejmenovaly. V bývalém Východním Německu tomu tak není a stále najdeme mnoho míst, které nesou název po tomto komunistovi. Pro příklad uvádím opět jen pár míst:

- Lipsko: Muzeum Georgi Dimitrova, Dimitroffstraße
- Berlín: Schlüterstraße 21 (pamětní deska na domě, kde Dimitrov v letech 1930-1933 bydlel²²³), Anna-Seghers-straße 91 (pamětní deska), střední škola Georgi Dimitroff Schule Berlin
- Školy v jiných městech např: Schule 45. POS "Georgi Dimitroff" v Erfurtu, Georgi Dimitrov Gymnasium – Schulen v Lassan, Georgi Dimitrov Parchim Schule a jiné.

3.6.4 Srbsko

Město Dimitrovgrad se nachází dnes v jihovýchodním Srbsku prakticky na hranicích s Bulharskem. Je pojmenováno na počest Dimitra, jelikož byl velmi oblíbenou postavou nejen v Bulharsku, ale po celé tehdejší Jugoslávii. Dnes se v Srbsku spíše

²²¹ Co je co. *ČKD Blansko*, 14. 3. 2000 [cit. 12. 3. 2017].

URL:<http://www.cojeco.cz/index.php?detail=1&id_desc=17456&s_lang=2&title=%C8KD%20Blansko>.

²²² *Ohlasy: Děni na Boskovicku*, 2016 [online].

Příběh z ghetta: Rosa Fleischmannová – první dáma Bulharska. [cit. 13.3.2017]. Dostupné z:

<http://www.ohlasy.info>

²²³ TODOROVA, Maria. *The Mausoleum of Georgi Dimitrov as lieu de mémoire* in *The Journal of Modern History*. Chicago: The University of Chicago. Press, 2006, volume 78, number 2, s. 408.

používá název Caribrod. V minulosti bylo dokonce vyhlášeno referendum, jaký název preferují obyvatelé tohoto města. Jedním z důvodů vyhlášení referenda byl také fakt, na světě se nachází více měst se stejným názvem. Ale díky nízkému počtu voličů zůstal starší název města Dimitrovgrad.

Toto město je menších rozměrů, obyvatelé jsou hlavně Bulhaři a poté v menším procentu Srbové či jiní jižní Slované. Mluví se tu dialektem bulharštiny a srbštiny nazývaný Torlak.²²⁴

²²⁴ Opština Dimitrovgrad. *O nama* [cit. 1. 3. 2017].
URL:<<http://www.dimitrovgrad.rs/cir/onama>>.

4 Závěr

Ve své práci, kterou jsem rozdělila na dvě hlavní kapitoly, jsem se v první kapitole zabývala vývojem osobnosti Georgi Dimitrova a ve druhé kapitole jsem se věnovala samotnému kultu osobnosti obecně, poté popsala kult Stalina a velká část této kapitoly se zabývá samotným kultem Dimitra. Jak jsem již poznamenala v úvodu práce, myslím, že se jedná o dost důležitou osobu pro Bulharsko ve 20. století.

Kult Georgi Dimitrova se rozvíjel pomalu již během jeho života, ale hlavně po Lipském procese. Tím, že měl velmi v oblibě mladou generaci a dělníky, udělal si na ně vždy čas, oni si ho taktéž velmi brzy oblíbili. A byli to právě oni, kdo se snažili bojovat za Dimitrovo propuštění z věznice Moabit při Lipském procese. Při prakticky každém projevu, který Dimitrov měl, lidé nadšeně tleskali a byli z jeho řeči doslova nadšení. Možná ještě více se ale jeho kult rozvíjí po jeho smrti. Celý jeho pohřeb byl velkým obřadem, kde lidé nejen z Bulharska upřímně truchlili několik dní. Můžeme tu vidět velkou podobnost s kultem J. Stalina (tzv. stalinismus).

Po Lipském procese, a hlavně po jeho smrti se po vzoru Sovětského svazu mnoho podniků, náměstí, škol, měst či jiných veřejných budov přejmenovalo právě po Dimitrovi k jeho cti. Jeho sochy a portréty bylo možné vidět na mnoha místech. A to převážně v Bulharsku, v Sovětském svazu ale také i v zemích tzv. Východního bloku či v jiných zemích. Konaly se setkání a konference pro veřejnost v době výročí jeho narození. Ale postupně do ½ 80. let 20. století byla většina těchto míst přejmenována na původní název či na úplně jiný. A po pádu komunismu i zbylá místa změnila svůj název. O konference k jeho výročí postupem času již nebyl zájem. Dimitrův kult se tím postupně pomalu vytrácel. Dnes po něm najdeme pojmenováno jen pár míst (hlavně v Bulharsku) a to je velká výjimka.

Dnes je dost pravděpodobné, že starší generace si něco málo o činech této osobnosti vybaví, ale mladší generace už nebude mít tolik informací, o koho se jedná. Povšimla jsem si, že jeho jméno je sice zmíněno v učebnicích dějepisu pro gymnázium, ale nic více. V ostatních učebnicích dějepisu pro jiné školy zmíněno ani není.

Abstract

This bachelor thesis has two main chapters. The first chapter describes Georgi Dimitrov's personality and in the second chapter the cult of his personality. I think it is a very important person for Bulgaria during all 20th century.

The cult of Georgi Dimitrov spreaded during his life especailly after The Leipzig Trial. He liked young generation and workers, he always took time for them so they also liked him. And it was the youth generation and workers who tried to fight for Dimitrov's release from prison Moabit during the Leipzig Trial. Practically in every speech that Dimitrov had, people applauded effusively and were literally enthusiastic about his speech. His cult develops even more after his death. His entire funeral was a great ceremony where people not only from Bulgaria had sincerely mourned for a few days. We can see a huge similarity with Stalin's cult of personality.

Alter The Leipzig Trial and his death many companies, squares, schools, towns or other public buildings were renamed after Dimitrov to honor him. His statues and portraits could be seen in many places. Mostly in Bulgaria, in the Soviet Union but also in the countries of the Eastern Bloc. Many meetings and conference were held for all public during anniversary of his birth. Gradually until the ½ 80's of the 20th century most of these sites were renamed again to the original name or the other name. And after the collapse of Communism, the remaining places changed their name totally. People weren't interested about conferences during his anniversary at all. And Dimitrov's cult gradually slowly disappeared. Today we can find only a few places named right after him (mainly in Bulgaria) and that's a huge exception.

Nowadays, it's quite likely that the older generations will know a little about this personality, but the younger generation won't have much information about who was he. I noticed that his name is just mentioned only in the czech textbooks of history for grammar school, but no other information about him. Other history textbooks for other high schools in Czech don't mentioned his name at all.

5 Seznam pramenů a literatury

Literatura

Bulgarian Premier Dies in *Pittsburgh Post-Gazette*. Pittsburgh. 24. ledna 1950.

Georgi Dimitrov. Sofia: Izdatelstvo na direktcijata na pečata, 1947.

Knižno-illjustrativnaja výstavka: Dimitrov protiv Geringa: k 75-letiju Leipcigskogo processa. Moskva: Gosudarstvennaja obščestvenno-političeskaja biblioteka, 2008.

Klement Gottwald in *Obrana Lidu*. Praha, 1953, číslo 20, s. 4.

XI. sjezd Komsomola in *Pioner*. Moskva, 1949. č. 4.

AVRAMOVÁ, B. *Georgi Dimitrov: 90th Birth Anniversary*. Prague: Peace and socialism publishers, 1972.

AMORT, Čestmír. *Jiří Dimitrov – bojovník proti fašismu*. Praha, 1982.

APOR, Balázs et al. *The Leader Cult in Communist Dictatorships: Stalin and the Eastern Bloc*. New York: Palgrave Macmillan, 2004. ISBN 1-4039-3443-6.

BANAC, Ivo. *The Diary of Georgi Dimitrov 1933-1949 (Annals of Communism Series)*. Yale University Press, 2012. ISBN 978-0300191448.

BEEVOR, Antony. *The Battle for Spain: The Spanish Civil War 1936-1939*. London: W&N, 2006. ISBN 978-0143037651.

BLAGOEVA, Stela. *Georgi Dimitrov: Biograf. Očerk*, Sofija: Izdatelstvo na Bălg. rabot. partija (komunisti), 1948.

BLAGOEVA, Stela. *Georgi Dimitrov: Očerk iz revoljucionnija mu život i dejnost'*. Sofija: Izdat. bălg. rabotničeska partija (komunisti), 1944.

BLÁHA, Jaroslav. *O vzniku a podstatě kultu osobnosti*. Liberec: OV Čes. socialist. akademie, 1969.

BOROV, Todor. *Georgi Dimitrov – Spomenen spravočnik*. Sofija: Bălgarski bibliograf. institut, 1949.

BYSTRICKÝ, Valerián. *Revolucionár Georgi Dimitrov*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1972.

CARLYLE, Thomas. *Hrdinové a ctění hrdin v dějinách*. Praha, 1894.

CRAMPTON, Richard. *A Short History of Modern Bulgaria*. Cambridge University Press, 1987. ISBN 978-0521273237.

DALLIN, Alexander – FIRSOV, F. I. *Dimitrov and Stalin 1934-1943: Letters from the Soviet Archives*. Yale University Press, New Haven and London, 2000. ISBN 9780300080216.

DIMITROV, Georgi. *Borba protiv imperialističeskata vojna*. Sofija: Bългар. komunist. partija, 1949.

DIMITROV, Georgi. *Dimitrov mládeži*. Praha: Mladá Fronta, 1950.

DIMITROV, Georgi. *Georgi Dimitrov do otečestvenofrontovska Bălgarija: Pisma, beseda i pozdravljenija*. Sofija: Bălgarska rabotničeska partija (komunisti), 1945.

DIMITROV, Georgi. *Dnevnik: 9 mart 1933–6 fevruari 1949*. Sofija: Universitetsko izdatelstvo sv. Kliment Ochridski, 1997.

DIMITROV, Georgi. 1882-1949: *Spomenen spravočnik*. Sofija: Bălgarski bibliograf. institut, 1949.

DIMITROV, Georgi. *Výbor z projevů a článků*. Praha: Svoboda, 1950.

DIMITROV, Georgi. *Za mladežta i pionerite*. Sofija: Narodna mladež, 1966.

DJUGMEDŽIEVA, Petja. *Georgi Dimitrov: 90 godini ot roždaniето mu*. Sofija: Nacionalnaja biblioteka „Kiril i Metodij“, 1972.

EVANS, John Richard. *Nástup Třetí říše*. Praha: Beta Dobrovský, 2006. ISBN 80-7306-257-7.

GERGOV, Georgi. *Obrugavaneto na Dimitrov*. Sofie: Sibija, 2004.

GERGOV, Georgi. *Istinata za mavzoleja*. Sofie: Sibija, 2001.

GOTTWALD, Klement. *Za správné uplatnění linie VII. kongresu KI*. Po konfiskaci opravené vydání. Praha Karlín: senátor Fr. Nedvěd, 1936.

CHANDŽINIKOLOV, Veselin. *Životopis Georgiho Dimitrova*. Praha: Svoboda, 1973.

CHINKOVA, Vasilka. *V pametta na chorata: Stichove za Georgi Dimitrov*. Sofija: Narodna kultura, 1981.

CHRUŠČOV, Nikita, Sergejevič: *O kultu osobnosti a jeho důsledcích. Projev prvního tajemníka ÚV KSSS soudruha N. S. Chruščova na XX. sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu (25. února 1956)*. Tisková agentura Novosti. Moskva 1989.

IVANOV, Mitko. *Georgi Dimitrov a žurnalistika*. Praha: Novinář, 1982.

IVANOVA-MARKOVA, Violeta. Georgi Dimitrov i obrazovaniето. In: *Sbornik*. Sofie: Narodna prosveta, 1982.

JOHNSON, Paul. *Stalin*. Barrister a Principal, 2014. ISBN 978-80-7485-006-6.

KOLÁŘ, Josef. Malá dohoda a státní převrat v Bulharsku roku 1923. In *Slovanské historické studie*, 1996, č. 22, s. 43-67. Praha: Historický ústav AV ČR.

KOSEVA, Cvetana. *Ljubov prez rešetkite: ljubovnite pisma na Georgi Dimitrov i Ljubica Ivoševič*. Sofija: Slance, 2011.

KRYL, Miroslav. Deník Jiřího Dimitrova jako historický pramen (9. 3. 1933 – 6. 2. 1949). In *Slovanský přehled* 93, 2007, č. 4, s. 529-551.

KUFNEROVÁ, Zlata. Československo v Deníku Georgiho Dimitrova 1933-1947. In *Slovanský přehled*, 2004, č. 2, s. 337-344.

KUNEVA, Violeta. *Svetovnata publicistika za Georgi Dimitrov: 1933-1935*. Sofija: Otečestven front, 1983.

MINKOV, Svetoslav. *Georgi Dimitrov: 65 godini ot roždaniето mu*, Sofija: Izdatelstvo na Direkcijata na pečata, 1947.

MOTEJLOVÁ – MANOLOVA, Marija. *Uchováno v paměti*. Praha: Bulharská kulturně osvětová organizace v ČR, 2006.

NOVÁK, Jan. Josef Václav Mrkvička. In *Československo-bulharská vzájemnost* 5. Praha, 1938, č. 2.

REES, E. A. Leader Cults: Varieties, Preconditions and Functions. In *Communist Dictatorship: Stalin and the Eastern Bloc*, New York: Palgrave Macmillan, 2004. ISBN 978-0-230-51821-6.

PETROV, Todor. *Balgarski ordeni i medali*. Sofija: Voенno izdatelstvo, 1982.

PLAMPER, Jan. *The Stalin Cult: A Study in the Alchemy of Power*. Stanford, Calif.: Hoover Institution, Stanford University, 2012. Yale-Hoover series on Stalin, Stalinism, and the Cold War. ISBN 978-0-300-16952-2.

RANDÁK, Jan: Kult osobnosti. Úvaha nad jeho vymezením a místem v politických vyprávěních a mýtech. In: *Kult osobnosti*. ČVUT. Praha 2007.

RENDLOVÁ, Jana. *Požár Říšského sněmu a lipský proces 1933-1983*. Praha: Městská knihovna, 1983.

RUSAKIEV, Simeon. *Skazanije za Georgi Dimitrov*. Sofija: Bălgarska akademija na naukite, 1983.

RUSINOV, Spas. *Georgi Dimitrov (1882-1949)*. Sofija: Sofija-Press, 1972.

- RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Bulharska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN 9788071064978.
- SAVOVA, Elena. *Georgi Dimitrov – letopis za života i revoljucionnata mu dejnost*. Sofija: Izdatelstvo na balgarskata akademija na naukite, 1982.
- SEMKOV, Milen. *Moabit 8085, Jiří Dimitrov před Říšským soudem*. Praha: Panorama Praha, 1982.
- STANKOVA, Marietta. *Georgi Dimitrov: a biography*. New York: Communist lives, 2010. ISBN 978-1845117283.
- STOJANOV-BIGOR, Georgi. *Bezsmärtnijat vožd: Sbornik chudožestveni materialy i spomeni za dr. Georgi Dimitrov*. Sofija: Narodna mladež, 1950.
- TEJCHMAN, Miroslav. *Balkán ve válce a v revoluci: 1939-1945*. 1. vyd. V Praze: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1374-1.
- TEJCHMAN, Miroslav. *Sovětizace východní Evropy: země střední a jihovýchodní Evropy v letech 1944-1948*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1995. Práce Historického ústavu ČAV, Miscellanea. ISBN 80-85268-45-0.
- TODOROVA, Maria. *The Mausoleum of Georgi Dimitrov as lieu de mémoire in The Journal of Modern History*. Chicago: The University of Chicago Press, 2006. vyd 78, čís. 2.
- TODOROVA, Violeta. 60 let Bulharské Sedjanky. In *Československo-bulharská vzájemnost* 7. Praha, 1940, č. 5.
- TUCKER, Robert C. *Stalin u moci – revoluce shora 1928–1941*. Liberec, 1995.
- VEBER, Václav. *Stalin: stručný životopis*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-137-4.
- VLČEK, Eduard. *Geneze kultu osobnosti a jeho státoprávní aspekty*. Masarykova univerzita. Brno 1994.
- VLČEK, Miroslav. Kulturní hlídka. In *Československo-bulharská vzájemnost* 5. Praha, 1938, čís. 3.
- WEINER, Milan. *Československo uctívá památku Jiřího Dimitrova*. Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1949.
- WIEN, Markus. Georgi Dimitrov: Three Manifestations of his Cult. In *Communist Dictatorship: Stalin and the Eastern Bloc*. New York: Palgrave Macmillan, 2004. s. 194-207.

Internet

Aktuálně.cz *Chruščovův tajný projev o Stalinovi* [cit. 1.11.2017].

URL:< <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/grafika-konec-stalinismu/r~daceb258d6ec11e59d7b0025900fea04/?redirected=1506863680>>.

Česká televize. *Dodnes nevíme, kdo stál za požárem Říšského sněmu*. [cit. 4. 10. 2017].

URL: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1462072-dodnes-nevime-kdo-stal-za-pozarem-risskeho-snemu>>.

Česká televize. *Exegi monumentum?* 31.5.2009 [cit. 23. 10. 2017].

URL:<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10225076356-exegi-monumentum/209542158610001/titulky?kvalita=nizka>>.

Obščaja Dimitrovgrad. Administracija goroda Dimitrovgrad. [cit. 5. 4. 2017].

URL: <<http://www.dimitrovgrad.ru/city/>>.

Obščaja Dimitrovgrad. Administracija goroda Dimitrovgrad. Istorija [cit. 5. 4. 2017].

URL: <<http://www.dimitrovgrad.ru/city/history.php>>.

Wikipedia. *Dimitrov, Armenia*. [cit. 11. 4. 2017].

URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Dimitrov,_Armenia>.

Bratislavské rožky. Dimitrovka – chátrajúci priemyselný kolos, 14. 12. 2012 [cit. 2. 4. 2017].

URL: <<http://www.bratislavskerozky.sk/sk/Cerstve-rozky/Historia/Dimitrovka-chatrajuci-priemyselny-kolos.html>>.

Co je co. *ČKD Blansko*, 14. 3. 2000 [cit. 12. 3. 2017].

URL:<http://www.cojeco.cz/index.php?detail=1&id_desc=17456&s_lang=2&title=%C8KD%20Blansko>.

Česká dáma. *100. výročí narození J. Dimitrova* [cit. 15. 3. 2017].

URL:<http://www.ceskadama.cz/product.php?id_product=1636>.

Dějiny v pohodě. *Kult osobnosti*. [cit. 13. 3. 2017].

URL:<<http://www.dejinyvpohode.cz/Articles/1020-2-Kult+osobnosti.aspx>>.

Enciklopedija. *Septemvrijče*. 12. 10. 2016 [cit. 11. 4. 2017].

URL:<<http://wiki-org.ru/wiki/Септемврийче>>.

Aktuality. *Kedysi zažívali slávu, dnes chátrajú. Poznáte kultové miesta Bratislavy?* 17. 7. 2016 [cit. 11. 4. 2017].

URL:<<https://www.aktuality.sk/clanok/355720/kedysi-zazivali-slavu-dnes-chatraju-poznate-kultove-miesta-bratislavy/>>.

KOTP – Klub ochrany technických pamiatok. *Bratislavská Dynamitka v agónii – čo z toho plynie pre pamiatkárov?* 1. 8. 2011 [cit. 11. 4. 2017].

URL:<<http://kotp.sk/2011/08/01/bratislavska-dynamitka-v-agonii-co-z-toho-plynie-pre-pamiatkarov/>>.

Obština Dimitrovgrad. Istoricheska spravka. [cit. 5. 4. 2017].
URL:<<https://www.dimitrovgrad.bg/bg/istoricheska-spravka>>.

Obština Kovačevci. *Kultura. Rodnata kašta na Georgi Dimitrov.* [cit. 2. 2. 2017].
URL:<http://kovachevtsi.com/?page_id=68>.

Obština Pernik. [cit. 5. 4. 2017].
URL:<<http://pernik.bg/obshtina-pernik>>.
Ohlasy – dění na Boskovicku. Příběhy z ghetta: Rosa Fleischmannová – první dáma Bulharska 24. 6. 2016 [cit. 5. 4. 2017].
URL:<<http://www.ohlasy.info/clanky/2016/06/rosa-fleischmannova.html>>

Opština Dimitrovgrad. *O nama* [cit. 1. 3. 2017].
URL:<<http://www.dimitrovgrad.rs/cir/onama>>.

Radiožurnál. *Bulharsko na cestě ke svobodě* 21. 10. 2009 [cit. 1. 3. 2017].
URL:<http://zpravy.rozhlas.cz/radiozurnal/zajimavosti/_zprava/bulharsko-na-cestech-ke-svobode--648502>.

Uikipedija. *Dimitrovska pionerska organizacija „Septemvrijče“* [cit. 18. 5. 2017].
URL:<https://bg.wikipedia.org/wiki/Димитровска_пионерска_организация_„Септемврийче“>.

Vagabond: Bulgaria's English Monthly. *Who was Georgi Dimitrov?* 10. 6. 2015 [cit. 15. 3. 2017].
URL:<<https://vagabond.bg/features/item/3027-who-was-georgi-dimitrov.html>>.

Řád Jiřího Dimitrova [cit. 15. 4. 2017].
URL:<<http://forum.valka.cz/topic/view/94468/Rad-Jiriho-Dimitrova>>.

Wikipedie. *Myrnohrad* 25. 4. 2017 [cit. 5. 5. 2017].
URL:<<https://cs.wikipedia.org/wiki/Myrnohrad>>.

YouTube. *A Better Tomorrow: The Georgi Dimitrov Mausoleum.* 31. 1. 2008. [cit. 1. 2. 2017].
URL:<<https://www.youtube.com/watch?v=ky1K155L8vM>>.

YouTube. *Nova televizija: „Kalendar“ ot 21. 08. 1999 – mavzolej na G. Dimitrov.* 14. 8. 2014. [cit. 1. 2. 2017].
URL:<<https://www.youtube.com/watch?v=YJT4bap8dOE>>.

Zarata – novini. *Na 2.07 umira Georgi Dimitrov.* 2. 7. 2016. [cit. 15. 4. 2017].
URL:<<http://www.zarata.org/на-2-07-умира-георги-димитров/>>.

Obrázky

Plakát se Stalinem: https://m.smedata.sk/api-media/media/image/sme/3/39/398453/398453_1000x.jpeg?rev=4

Dimitrův řád:

https://www.emedals.com/media/catalog/product/cache/1/image/0dc2d03fe217f8c83829496872af24a0/o/r/order_of_georgi__51db11b7d264d.jpg

Laušmanova odpověď Dimitrovi - <http://www.tyden.cz/obrazek/sn,-3.-unora-1948-47a360e2a77d2.jpg>

Leninův řád: <https://img.sbazar.cz/big/201703/2010/b1/58cfae16b1ec862e8c8f0400.jpg>